

Oogst

1. Inhoudstafel
2. Woord vooraf / Oogst – de redactie
3. Ritus van eenzamen – Johan Clymans
4. Tussen de stiltes door – Bennie Spekken
5. Als ik jou zie – Ewald Graf
6. Allemaal woorden voor haar oren – Rene Tim Wouters
18. Minnaars in kluis – Erik Van Malder
21. Wanneer het waar is – Chris de Valk
22. Bespiegelingen – Remi Hauman
24. Knipoog van de Melkweg – Merik van der Torren
26. Ritme, rijm, zin: de liturgie van de poëzie – Frans Boenders
38. Lava – Giovanni Laleman
41. Bryan Walters, een beknopte monografie – Marc Zwijsen
49. Niels Hav: poëzie is niet voor watjes – Jan Baptist
54. Maria Ternura – Wouter De Broeck
56. De Dom van Keulen en een dominosteen – Manuel Van den Eynde
58. Schemergebieden – Joris Lenstra
60. Robotfoto van het 'lyrisch ik', uit Stamboom van René Hooyberghs – Peter Theunynck
63. Ruben Dario: Blauw – vertaling: Johan Clymans
66. Uitzicht op later – Paul van Weel
67. Deze pen – Frank De Vos
67. In schippersstad – Annmarie Sauer
68. Chaos – Thierry Deleu
70. De reiger – Jelle van de Vijver
71. Onze abonnees in het voetlicht
73. Reclames
74. Medewerkers herfstnummer 112
76. Impressum

Voorplat: John Van Oers: Oogst

Achterplat: Brugge

Illustraties *Oogst*: John Van Oers

Woord vooraf – Oogst

De herfst doet haar intrede. Oogsttijd. Appelen, peren, pruimen, druiven... de rijke vruchten van onze rijke planeet vallen bij wijze van spreken en plukken in onze mond. Bijten maar en proeven.

Ook in het wereldje van een literair tijdschrift zijn er momenten dat er rijkelijk kan worden geoogst. Een nummer bestaat gewoonlijk uit een aantal gevraagde teksten omtrent een bepaald thema, maar ook voor ongeveer de helft uit de geselecteerde niet gevraagde en spontaan ingezonden teksten. De laatste tijd worden we echter overspoeld door inzendingen (komt dat misschien omdat er zoveel literaire tijdschriften verdwijnen wegens gebrek aan abonnees en/of subsidies?) en ondanks het feit dat slechts ongeveer 10% à 15% door onze zeer strenge lectoren voor publicatie wordt weerhouden, groeit de voorraad van onze leesportefeuille vlugger dan we kunnen publiceren. Daarom willen we onze abonnees laten profiteren van onze recente literaire oogst.

Vijfentwintig auteurs en één illustrator eisen jullie aandacht op. Begin te lezen en geniet van de grootse diversiteit aan teksten en onderwerpen. Proza, poëzie en essay staan te drummen om te worden geplukt. Smakelijk en veel leesgenot.

Drie dichters bijten de spits af en doorbreken de poëtische stilte: Johan Clymans, Bennie Spekken en Ewald Graf buigen zich over de eenzamen.

Tim Rene Wouters test de waarde van de woorden in de menselijke relaties: een verhaal dat je op je verhaal doet komen. Erik Van Malder graaft in het verleden van de Nederlandse letteren en ontdekt het lot van enkele minnaars inclusief het geheimzinnige Bertken.

Dan volgen weerom drie dichters die zoeken naar mogelijke waarheid, bespiegelingen voorspiegelen en met een knipoog de Melkweg uitdagen: Chris de Valk, Remi Hauman en Merik van der Torren kunnen ernstig relativeren en de ernst poëtisch verpakken.

Frans Boenders biedt ons diepgaand essayistisch denkwerk en stelt zich principiële vragen over nut en onnut van de poëzie. Hij legt ritme, rijm en zin op de creatieve rooster en komt zo tot een heldere omschrijving van de liturgie van de poëzie.

Even op adem komen met een bruisend lavaverhaal van Giovanni Laleman.

Marc Zwijsen schrijft een kleine, ontroerende monografie over zijn overleden vriend-dichter Bryan Walters. We krijgen enkele gedichten in oorspronkelijke Engelse versie en in de vertaling van Marc Zwijsen. Een herontdekking!

Jan baptist stelt ons de Zweedse dichter en prozaïst Niels Hav voor. Poëzie is geen doetje als je voor een zeker engagement hebt gekozen: vertaalde gedichten die nog zullen naklinken.

Weer even verpozen met twee spitse verhalen. Wouter De Broeck stelt ons zijn enigmatische Maria Ternura voor en Manuel Van den Eynde legt ons het verband uit tussen de Dom van Keulen en een dominosteen.

Joris Lenstra neemt ons bij de hand en maakt ons wegwijs in zijn poëtische schemergebieden.

Ons redactielid René Hooyberghs publiceerde zeer recent de dichtbundel *Stamboom*. Peter Theunynck tracht zowel de symbolische als de realistische drijfveren van de dichter bloot te leggen.

Johan Clymans vertaalde enkele gedichten van de Zuid-Amerikaanse dichter Ruben Dario. Blauw is de doorslaggevende poëtische kleurschakering. Een ontdekking voor de Nederlandstalige lezers!

We ronden dit nummer poëtisch af met twee gedichten van Paul van Weel, die uit is op later. Frank De Vos bewijst dat hij de pen kan hanteren en Annmarie Sauer beschrijft haar geliefde schippersstad. Na dit gevarieerd literair palet vindt Thierry Deleu dat het nodig is om af te ronden in de complete chaos. Dat doet hij dan ook, maar zo vernuftig en verfijnd dat we de indruk hebben dat we meesterlijk gewapend een ideale wereld tegemoet kunnen treden.

Jelle van de Vijver laat over dit alles zijn reiger fladderen. Vogelvlucht?

Al deze teksten worden inventief en bijzonder origineel verlucht door onze gastillustrator John Van Oers.

Voor het volgende winternummer konterfeiten we een literair en plastisch beeld van 'Bruges, la vivante'. Enkele Antwerpse invalshoeken overbruggen geletterde grenzen. Bruggeling Renaat Ramon stippelt mee de zoektocht uit. ■

Johan Clymans

Ritus voor eenzamen

WINTER

Er staat een reiger als was
een zuil in ijs gedreven
grijs met het land verweven
geboetseerd uit klei en dras

Er staat een boom te wenen
een mammoet van wijsheid
zijn merg draagt de genen
van stilte en afscheid

Er staat een man van glas
door de maan beschenen
op een akker te verstenen
als vergeten uitwas

Er hangt een vrouw aan vlas
een orchidee in late bloeitijd
die sluimert in oneindigheid
een ring, zijn foto, haar karkas

In een winter van dood en as
brak hij in duizend scherven;
krasten kraaien onbewogen
om hun eenzaam sterven

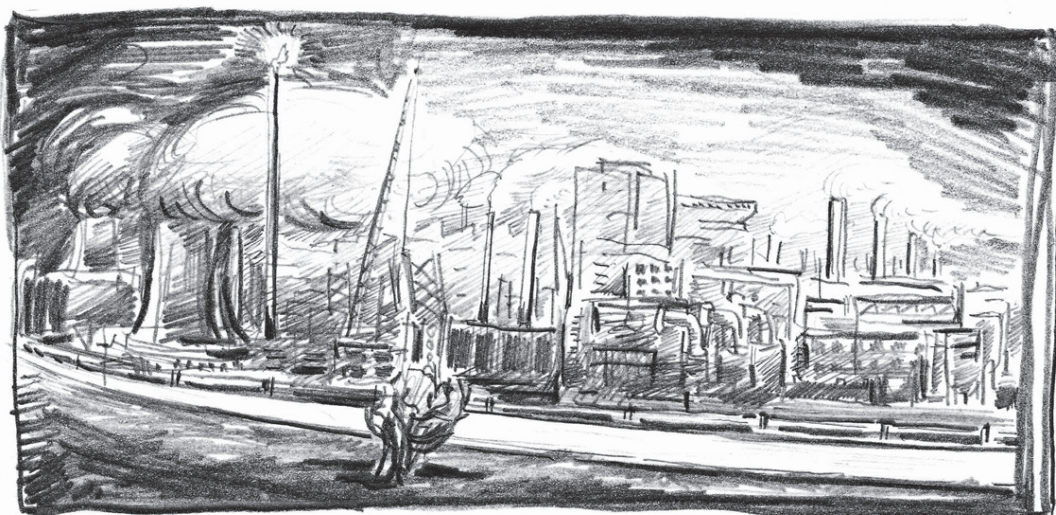
DE FABRIEK

Bij ochtendgloren,
als de sirenes kreten slaken
en monden van poorten,
nachtploegen braken.
De laatste sigaret samen,
een ritus van eenzamen.

Hier heersen neonzonnen,
die fel over ons waken,
ruggen doen krommen,
het hart verdrietig maken.
En als de pompen stampen,
lijkt het hoofd te kraken.

Wanneer zij hijgt en brult,
machines oneindigheid ratelen,
zwoegen wij met ijzeren geduld,
aan een labrynt van stangen,
staal en aderen; wij de raderen,
slaven van tanken en kranen.

Hier tussen metalen klauwen,
strijden onze versleten zielen,
tegen mechanische Goden;
de strijd van titanen.

Bennie Spekken

Tussen de stiltes door

PA

tussen de stiltes door
zet je het gesprek
van de laatste keer
en die keren daarvoor
onverstoorbaar voort

tijd bestaat niet kleine
dingen worden groot
en grote dingen dood
gewoon vertel me wat
nieuws uit het dorp

wie is er nu weer
heengegaan ben je
met je escort door
de keuring gekomen
een golf op het oog

nu vraag ik je pa
hier op deze bank
op dit losloopveldje
wat is dit voor leven
de hond rolt om en om

LIEFDESRESTEN

hier een panty studie
boeken bergschoenen
de foto's je bh
gevuld met leegte
wat doe ik mezelf aan
met dit harde bewijs
hoe zeer ik liefheb
hoe lief ik zeer heb

en daar gaat je staart
toen je voor kort ging
nu al een jaar
bewaard gewogen
en te licht bewogen
langs mijn baard
in een grijze zak
aan de straat gezet

Ewald Graf

Als ik jou zie

ALS IK JOU ZIE DENK IK AAN UIEN

Voor Ilja Leonard Pfeijffer

Als ik jou zie denk ik aan uien,
met dat slijm dat onder die rokken
vandaan komt en die tranen,
tranen met tuiten door Gehakt.

Of was het de aardbei die
in het paradijs, die tuin van
Schepper en Geschapene,
De spelbreker was? Nee hoor.

Preien, klare boter, geen grote ellende
In het leven van dit dichtertje e.z.c.

Een witregel (een regel wit) scheiding in een
ton met haring geboeid in de oceaan
te midden van een spuitig betoog door een
man zonder handen en zonder tritons.

MATILDE

Matilde, zij was mijn eeuwige méér
Mijn fantastische zonde
Het laatste en eerste in mijn leven
Mijn snoepje van de dag

Matilde, Ma-til-de
Zij tilde mij op
Tot grote hoogtes
Tot een eindeloos verlangen

En nu is mijn liefde dus een

eindeloos,

Eindeloos

Verlangen van schaamte
Schaamte, en liefde, een berouw
Zet mijn beste beentje voor

Vertwijfeld in de ruimte van mijn wil
Een gedachte, een gebaar
Het blijft, een eindeloos wachten
Op een teken, van haar

Allemaal woorden voor haar oren

Het afscheid van Willem

Ik duw de deur open en zie dat iedereen er al is. Ik ben een kwartier te laat.

‘Hallo, fijn dat jullie er zijn, en euhm, bedankt om te komen.’

We zitten met vijf rond de tafel diep versholten tussen het hout. Felix, Iris, Jan en Theofiel, die ziek lijkt te zijn, of hij doet alsof, alleszins is hij alles behalve spraakzaam vanavond.

Het moet nog beginnen, dat zie je aan de lege tafels en stoelen, je hoort het aan het anders onopvallende verkeer dat door het kasseistraatje hobbelt. Normaal razen praat en het geluid van glazen die klinken. Af en toe luid gelach. Lisa, de nieuwe barvrouw (uit de Balkan, dus onbeleefd), bedient ons in een klein beige jurkje met javelvlekjes, uitgeleefd door haar grote boezem.

‘Speel eens iets Willem. Het bier doet iets opborrelen bij Felix, *durf* zou je het kunnen noemen. Wij hoorden je nog nooit spelen (naar Jan en zichzelf wijzend). Iris en Theofiel zeggen dat je zo goed bent dat zelfs een visser vergeet hoe traag de uren voorbij gaan, zelfs als het koud is in de winter.’

‘Die visser moet nog geboren worden, Felix.’

‘Kom op, toe,’ pookt Felix met de viriliteit van een bonkige alpinist.

Tegen de muur staat een gitzwarte piano, zo’n ‘don’t-shoot-the-pianist’ saloon-type. Niet het beste geluid, maar net goed genoeg om er beweging in te brengen. Lisa verzekert ons dat hij gestemd is. Vorige week nog heeft een muzikant uit haar geboortestad de hele tent aan het dansen gebracht. Dat gebeurt wel vaker, zegt ze luid met een stem die weinig slaapt, dus zo slecht kan de sound niet zijn.

In tegenstelling tot Theofiel praat Iris wel, maar niet met mij. Ze zit dicht tegen Theofiel, of andersom, hij leunt tegen haar. Ze richt zich vooral tot Jan, iemand die ze duldt, maar niet apprecieert, meelij dat wel, misschien het moedertje in haar.

‘Ze zeggen dat balkanmuziek de nieuwste rage is,’ zegt Jan. ‘Mijn dochter kan er niet over zwijgen. Ik zei haar dat ze moest oppassen voor extasy en

zo, harddrugs, maar volgens haar dansen ze op muziek van trompetten en trommels, en daar hebben ze geen drugs voor nodig.’

‘Je dochter is achttien Jan, experimenteren hoort erbij. Wil je anders dat ze jullie deur blijft platlopen en je voor de rest van je dagen papa noemt?’ Jan die de krant leest, eten bestelt of het overlijden van een dierbare verneemt: je merkt geen verschil. Zelfs een bowlingbal spat uit elkaar op zo’n gezicht.

Iris lijkt te willen reageren, haar mond beweegt alsof het een experiment met woorden betreft, warme klanken die dan op tafel komen liggen, tussen ons allen in, ook voor mij bedoeld. Maar ze houdt zich in, alsof ze het vruchtvlees uit een vlezig druif zuigt, inslikt en de pitten klaarliggen om uitgespuwd te worden. Uiteindelijk kijkt ze weg, in de richting van een nieuwe bus die voorbij dendert.

‘Misschien een klein stukje Willem.’ Hij kucht en rochelt voor het eerst aanwezig, Theofiel.

Van dichtbij verkommert meteen alle romantiek over de tokkeltafel voor cowboys. De lak zit vol doffe plekken, hoeken en krassen vertonen een diepbruine houtkleur en de bloedrode fluwelen afwerking ruikt naar jaren café. Mijn vierkoppig publiek wil actie, wacht op pianoklanken. Jan met een uitgedoofde kinderkijk in de ogen. Theofiel hangt aan het oor van Iris en fluistert schaamtelooze dingen. Felix snokt zijn glas achterover, trekt grote kikkerogen en steekt zijn duim in de lucht. Ik zie alleen maar haar rug, de riem van plastic leder die over de heupheuveltjes ligt, de laarzen die haar krijtwitte kuitjes beschermen.

De eerste aanslagen doen ooghoeken scheeftrekken in de bar, meer niet. Hier heeft men al wat meege maakt, vechtpartijen en vechtscheidingen, muziek is een kwartier vertier of achtergrond. Lisa staat glazen te drogen, veegt haar handen droog onder haar protserige tweeling en tapt bierglazen terwijl een vijftiger met gekreukelde pet de bestelling afhaspelt.

Buiten treuzelt de zon met doorbreken. Het zou nochtans passen deze maand.

De noten verspreiden zich door de halflege bar met uitgerangeerden en ronde tafels. Stoelen schuifelen in de richting van de muziek. De zaak absorbeert mijn muziek als mos hemelwater. Stilletjes denderend zet ik door, corrigeer stroeve tonen, een cadans vinden op de glibberige en vetachtige toetsen. Het is allemaal nieuw, nieuw uit mezelf, met de spade gezocht en gevonden in gras dat baadt in ochtenddauw.

Theofiel knikt op en neer van achter haar kapsel van gouddraad. Als het licht juist valt tenminste. De muziek klinkt lichtvoetig met kleuren die het geheel aanzwengelen als pedalen een fiets, als de vlucht van een opgewonden wielewaal op luchtstromen die het blote oog niet opvallen, een eenzame noot als een wolk die van de lucht de hemel maakt.

Iedereen luistert en kijkt naar Willem. Neen, die muziek hebben ze zo nog niet gehoord, en zeker niet bij Lisa. 't Is anders, zoals op de radio soms. Normaal zouden ze onmiddellijk aan de knop draaien en van kanaal veranderen, maar omdat het bij Lisa is, zit iedereen er opmerkzaam bij, op het aandachtige af. Zolang de coryfee van strijdgebieden op de punt van haar toog leunt, de andere hand in de zij, onderbreekt niemand haar. Op korte tijd heeft ze evenveel aanbidders verzameld als mannen die haar respecteren.

Ik heb alleen aandacht voor haar, maar ze veroort geen centimeter (misschien de hortende baan van het glas naar haar mond?), Iris beveelt haar lichaam immobiel te blijven, met schouderbladen als schilfers verf, of roest, op een stalen buis. Haar rug ketst de noten terug in plaats van dat haar zoete mond die zou absorberen, nochtans bewegen de toetsen voor haar en is zij de moeder van deze klanken, de godin van explosie en refrein, teef van mijn verlangen.

Jan en Felix veranderen stuurs van houding als ik hen opnieuw vervoeg. Jan duwt het geschonden brilmontuur opnieuw naar boven en Felix schokt met de benen waardoor de bierkragen bengelen en vervagen.

'Was dat nu dicht bij Mozart of Bach?' vraagt Felix.

'Bij geen van beiden.' Lisa ziet mijn opgestoken hand, laat anderen wachten, tapt een bier voor

haar nieuwe held-muzikant.

'Ik vond dat er veel van hetzelfde in zat. Maar pas op, niet dat ik het niet goed vond, je speelde mooi.' Met twee wuivende handen verdedigt Felix zichzelf.

'Misschien is geluk wel de eindeloze herhaling van wat mooi is.' Ik kijk recht in haar ogen (klauw in gedachten naar haar verniste Mariahanden) die onder escorte van Theofiel naar Jan draaien. 'Wat vond jij, Jan?'

'Euh ja, mooi, zeker mooi, ik denk dat mijn dochter ook naar zoiets luistert, misschien moet je eens een cd'tje meegeven Willem.'

Soms zijn er momenten dat het kookt in je hoofd, alsof je in een mierenhoop trapt en overrompelt wordt door honderden tegelijk, terwijl je lijf en ledematen muurvast zitten als in plaaster verpakt. Nu is het zo'n moment.

'Jullie zijn kruiperige kleine mensen. Ik hoef dit niet te pikken.' In mijn zak zit alleen een briefje van twintig, gooi het op de tafel en duw mijn stoel achteruit die valt als een verloren schreeuw in de nacht.

'Wat krijgen we nu? Awel merci,' zegt Theofiel, 'na alles wat er samen geweest is. Stank voor dank'.

'Je bent niet te vertrouwen Theofiel, gewoon buikgevoel, daarvoor moet je geen rechter zijn.'

'Komkom, ga terug zitten, drink nog een glas met ons, morgen is het opnieuw vroeg dag.' Felix de strandnacht, paardenmenner. Hij zet de stoel opnieuw recht en toont me mijn plaats.

'Vergeet het, we zijn anders, we begrijpen elkaar gewoon niet, punt. Ik heb er genoeg van. Wat mij betreft: tot nooit meer.'

De tafel ziet Willem naar de voordeur stuiven, twee stoelen schierpen opzij, Lisa staart met ongeloof en met donderogen naar het viertal, nergens fysieke spanning, eerder goedkope verontwaardiging.

Zag ik niet dat ze rechtstond? Iris, in het zwart gekleed, alsof ze er iets mee wilde zeggen, steeds opnieuw slaakte ze een gesmoorde kreet. Ze droeg een rolkraag, dat moest de eerste keer zijn, misschien om sporen te verbergen. Theofiel kroop ook recht, naast haar, alsof ze een trapladder was, om haar te steunen, opnieuw woorden voor haar oren.

1.

‘Weten jullie waarom mensen in februari trouwen?’ vraagt Felix tijdens de lunchpauze aan zijn collega’s van gebouw 7, dienst 3, 4de verdiep. Niemand houdt de mond stil, al wat smakt is onwetend, en ongeïnteresseerd. Alleen Willem volgt het gekauw.

‘Dan ben je tenminste van één ding zeker: dat het slecht weer zal zijn, dat je dus beter een paraplu meebrengt, en een dikke jas.’ Felix bedoelde het niet echt als grap. Hij becommentarieerde het huwelijk van zijn zus, en wou zijn benauwend stil gezelschap over de rand duwen.

Iris veegt als eerste haar mond schoon, de hoekjes eerst, daarna het roze vlees. Haar plateau was het minst volgeladen, ze kijkt op fit en gezond.

‘Trouwen is voor de redelozen, de mensen die altijd rond zich kijken op straat,’ zegt ze. ‘Maar bedolven worden onder een rijstgordijn wanneer je de kerk buitenkomt lijkt me best prettig, het daglicht verblindend, alsof je uit een glijbaan floept in een wildwaterpark en in het water stort.’ Iedereen attent, voeling met de bovenwereld, kriebels, want Iris praat, altijd met verdacht verleidelijke zinnen, als gestolen uit een of ander boek.

‘Wij zijn getrouwd op twee maart negentienhonderdvierenzeventig,’ zegt Jan, ‘en in tegenstelling tot wat de weerman voorspelde, scheen de zon. ’t Was niet veel, maar genoeg voor propere foto’s. Ik herinner me dat nog goed, want tijdens de fotosessie in het park verzwikte ik mijn enkel en als ik achteraf voetbal speelde, voelde ik altijd een lichte pijn. Die dan ook weer geen echte pijn was, want ze herinnerde mij aan onze trouwdag. Ik speel nu al vijftien jaar niet meer en mijn huwelijk doet elke dag zeer.’

Op de bovenste verdieping van de financiëntoren ligt de eetruimte. De cafetaria, al mag dat sinds de modernisering niet meer zo genoemd worden. Eetzone A staat er in de lift. Eetzone B kom je nooit tegen en wie ernaar zoekt, verliest kostbare lunchminuten.

Jan werkt al het langst op onze dienst, 27 jaar en we noemen hem chef om te lachen of als het fout loopt en Jan het moet oplossen. Wat bijna altijd lukt, dus chef is terecht.

Felix is de Hollander van dienst, letterlijk, ergens van rond Groningen. Hij was lang diegene met de minste ervaring, tot Iris en ik arriveerden. Wij

vervangen drie moegestreden ambtenaren op financiën.

Tijdens de modernisering gingen er enkele achterpoortjes op een kier en kon wie wou met vergulde handdruk vervroegd afzwaaien. Volgens Jan zette de regeling eerder je doodskest op een kier en hij weigerde resoluut zijn handtekening te zetten. Ze hadden er nochtans op aangestuurd, de bazen van op ’t zevende.

Onze dienst wordt sindsdien wat gemeden, niemand die erom maalt, we spelen het spel mee en zijn overtuigd dat in de hele toren geen dienst bestaat waar minder hard gewerkt wordt dan de onze.

De plasticjes worden van het potje vanillepuding gepulkt, afgelikt, en met de zilveren kant naar beneden in het bord geduwd waar sporen vol-au-vent en restanten mayonaise Iris weer van streek maken. Ze had aangedrongen op een evenwichtiger voedselbeleid. Een maal frieten per week vindt ze teveel. Wij houden zeker rekening met uw bemerkingen, maar we moeten ook luisteren naar de honderden andere werknemers die frieten wel belangrijk vinden, kreeg ze als antwoord op haar email. Ze had er een studie bijgevoegd die overmatige vetconsumptie linkte aan ziekteverzuim. Sindsdien kocht ze slaatjes aan de overkant.

‘Ik ken er hier veel die in de privé niet aan de bak zouden komen,’ zegt Jan.

‘Zoals wijzelf misschien,’ zeg ik omdat het gewauwel langzaam mijn lunch verpest.

‘Ik denk niet dat we moeten klagen, geen één van ons, en blij zijn dat we hier aan de slag zijn. Morgen kan alles anders zijn,’ verkondigt Iris zacht als het kleinste meisje, altijd zwachtelend, nooit de hand in een speldenprik.

‘Morgen zal het vooral gewoon een andere dag zijn. En ik zal hier om acht uur dertig mijn jas aan de kapstok hangen, dus laten we de adelsbrieven achterwege laten.’

Werken op financiën was als een stratenplan van Taipei: eindeloos, op iedere hoek een nieuwe straat, altijd herbeginnen, ronddwalen zonder streven, zonder finaliteit.

‘De dingen zouden wel mogen veranderen,’ weet Felix.

‘Zoals wat?’

‘Ze mogen beginnen met kapstokken in elke wc, voor mijn jasje. Ik word kregelig als het van de deurknop glijdt. Wedden dat de bazen er wel hebben?’

‘Werken is een te lichte straf schreef Rimbaud,’ zeg ik en de stilte is daar.

‘Liever dat dan een zotte schrijver die niet weet of hij zal eten ’s avonds,’ zegt Felix.

‘Hij mag het hier 27 jaar komen doen, ik wil wel eens zien of hij het zou kunnen.’ Jan is een tikkeltje van zijn melk, ongerust ook. Hij start met de aanleg van een labyrint met overgebleven frieten.

‘Rimbaud schreef dat op zijn achttiende Willem, dat zijn smartlappen voor adolescenten. En ik denk niet dat hij als wapenhandelaar zo gelukkig was in Afrika.’ (Iris natuurlijk, zij weet wat jij niet weet).

‘Dat weten we niet. We kunnen het hem niet meer vragen. Ergens heeft hij wel gelijk.’

‘Schrijf dan zelf zulke dingen, moeilijk klinkt het niet. Speelde jij geen piano?’ Een kop als een krentenbol, maar vanbinnen loopt alles nog gesmeerd bij Felix.

‘Soms ja, in mijn vrije tijd.’ Ik klap mijn telefoon open en hoop dat de boodschap duidelijk is.

‘In Spanje lig je na een half jaar van de dop en je zou achterover vallen als je wist hoeveel ze kregen per maand, dik word je er alleszins niet van. Net genoeg om het kopje boven water te houden en dan nog,’ lubbert Felix tussen de lepeltjes dessert door.

2.

Of het niets voor mij was, een job met bestaanszekerheid en hoopvol zacht licht op de toekomst, vroeg een vriend van mijn vader. Ambtenaar op financiën was heus zo slecht nog niet en zeker niet bij ons. Hij leunde dicht aan tegen die van ’t zevende, ik fronste me in diepe groeven (’t zevende?). ‘Koop een kostuum en kom langs,’ ging het nonchalant. Dat was anderhalf jaar geleden. Met studies die goed klonken, maar onzekerheid voerspelden (journalistiek!) en een passie die voor hem een dure hobby was (piano, conservatorium doorlopen, felicitaties), wou vader nog eens vader zijn. Binnenkort ben je dertig en eenmaal daar voorbij zal het snel gaan, zei hij. Wat er snel zou gaan, wist ik niet. Ik vroeg er niet naar, slikte de wanorde weg.

Waarom ik de aanbieding dan aanvaardde? Wie zal het zeggen. Zwakte? Ach. Zin in verandering eerder, afwisseling, een tijdelijke oplossing. Zeker het laatste. Werken, in regel zijn, de ongerusten paaien en terwijl uitkijken, schrappen, opstaan en doorgaan.

Waarom ik er nog altijd werk, is helder als een bloeddiamant. Toen ik begon was Iris al enkele maanden aan de slag. Een archeologe die geld spaarde om op expeditie te kunnen, naar Egypte, Alexandrië, Mesopotamië.

Een archeologe die heerlijk kan vertellen, enthousiast als een kat in hoog gras, over ons verleden. Over hoe potten en pijlpunten meer bieden dan televisie, dat de spanning van ontdekkingen op zere knieën rillingen geeft die ze nog in geen thriller gelezen had. Aan haar lippen hangen wij, terwijl dossiers van stapel veranderen, potloden gescherpt worden, koffie gehaald wordt (drie koffies en een cappuccino voor Jan die een zwakke maag heeft, de schuld van jaren slechte koffie, maar ’t is waar: sinds het biokoffie is, gaat het al veel beter).

Felix is het sfeerbeheer, ook tranentrekker, hij kan Iris aan het huilen brengen met hondse woorden en hondsdel gedrag. Maar eerlijk zijn wil al eens lonen en zonder amusement overleef je slechts moeizaam in een dorre omgeving. Dus Felix en alles wat erbij kwam kijken mochten blijven.

Het is iemand die altijd vraagt naar hoe en waarom, en de geschiedenis zit vol, vol met zulke vragen waarop het Iris nooit aan een antwoord ontbrak, soms precies en altijd randinformatie over hoe en wat ze aten, of ze rijk waren en wie met wie in bed lag. Je associeert Felix eerder met sportschoenen en felle kleuren, maar hij gaf grif toe dat de ingeving om een boek te lezen over het leven van Alexander de Grote beïnvloed was, losgepeuterd waar het zeker al langer zat, door haar verhalen. Volgens Jan staat hun huis vol oude meubels, omdat ze veel gekost hebben of geërfd zijn en dus moeten blijven. En in dozen op zolder zitten nog meer zaken die soms ouder dan oud zijn, en waar Iris misschien eens moet naar kijken, want wie weet zit er iets waardevols tussen. Hijzelf wordt ook oud, dat voelt Jan ’s morgens als hij uit bed stapt, gaat plassen en zich moet vasthouden. Maar, zegt hij alsof het een ontdekking betrof, oud worden heeft ook zijn voordelen: je went aan ontgoochelingen.

‘Oké Jan, bedankt, dat hoefde niet (zucht met een lach).’ Ik sper de ogen richting Iris.

Jan heeft altijd de nette houding van iemand die zopas iets afgewerkt had, met grote wenkbrauwen die zijn air serieus aandikken. Schijn bedriegt.

Felix krabt daar waar het jeukt en blijft stijf als

een stok zitten.

‘Wat gebeurt er Felix?’, vraag ik.

‘Ssst.’ Hij drukt de wijsvinger onder zijn met aderen geborduurde dikke neus. ‘Ik dacht dat ik iets hoorde op de gang. Sorry.’ En opnieuw schraapt hij met veel poeha de liesstreek. Wat opvalt naast Felix’ fysiek is zijn manier van praten doorspekt met Noord-Hollandse woorden die dikwijls nog taal moeten worden.

‘Als je geritsel hoort uit de struiken in het park, welk dier zou dat kunnen zijn?, vraag ik mijn collega’s. Ik ben gisteren gaan joggen (7,36 km in 42 minuten) en ik zat er de hele tijd mee in mijn hoofd.’

Iris moet ermee lachen, ze vermaakt zich op kantoor, ze glinsteren (voor mij, voor mij alleen!).

‘Ik denk dat je dat statistisch kan bepalen,’ zegt Jan langs zijn neus weg en met een stukgebeten potlood tussen zijn vingers. ‘Negentig procent zeker dat het een muis is. In de stad zitten ze met een overbevolking aan muizen, gisteren nog gelezen in de krant. Misschien een hagedis, maar dat is meer in zuidse landen, en tussen de rotsen. Of als iemand de kooi van zijn dierentuin open heeft laten staan, kan het ook een leeuwenwelp zijn. Maar die kans is eerder klein.’

3.

We lopen hand in hand op het strand van Oostende. De zee galmt als vijf zingende mannen in een voorportaal, de hang naar vroeger vastgeklonken in hun stem. Een school paarden stuift voorbij en de zon krijgt er stilaan genoeg van.

‘Staat daar een man op het dak van het casino?’ Iris wijst naar de kustlijn.

‘Dat is Dirk Frimout. Alleszins hij lijkt erop.’ (Alpenstrijder, ruimtevaarder).

‘Ik vond hem beter dan die nieuwe, Frank de Winne.’

‘Beter? Het zijn toch geen voetballers?’

‘De ruimte moet je met stijl benaderen, niet met inschikkelijkheid. Een beetje weerbarstig.’

Weerbarstig als een weerborstel die je haar legt zoals je het niet wil. Of als een kunstenaar.

‘De man op het dak is van Jan Fabre, denk ik, kunst aan zee.’

‘Fabre? Zijn dat de zuilen vol ham in Gent?’

‘Ja dat is ‘m. Gent, stad waar je leeft van wieg tot graf in archaische dromen en mythen.’ Mijn hand

maakt plechtige bewegingen.

Een kolossale wolkenmassa die als filter fungeert, sust de oranje gloed en maakt haar aanwezigheid draaglijk.

‘Voor mij is Gent een leuke stad, net als Brussel een leuke stad is, maar dan anders.’

‘In Gent ontkom je niet aan hun vermolmd moraal. In vergelijking is Brussel een rusthuis on drugs.’ Ik kan een smoel niet laten.

‘Waarom zoveel pessimisme, Willem?’ Lieflijk ongeruste Iris (hunkering, ga nooit meer weg, ik laaf me aan alles wat je bent).

‘Het is realiteit, ik ben echt geen zwartkijker. Trouwens, pessimisten bezitten een grootse capaciteit voor waardering: ze verwachten nooit dat iets goed zal aflopen, dus zijn ze attent voor zonnestralen, aardbeien en fietstochten aan zee.’

Gekkerd, lees ik op haar lippen. Ze lacht en zegt: ‘Kom hier.’ Iris moet op de tippen staan om me te kussen. Haar tenen zakken als zilveren vorken in het mulle zand van schelpen, pieren en zout water. Golven en wind razen in de oren. Verder is het stil in onze konkelende gedachten.

‘Ik zou uren naar de zee kunnen kijken. Ik stel me de houten galeien voor die hier ooit gevaren hebben, schipbreuk geleden hebben. Robuuste zeemannen die aanspoelden als vuilnis, levensloos drijvend of vechtend met de laatste restjes moed in hun spiermassa, als een tak die niet wil breken onder het gewaai. De kustlijn en haar woonblokken laten me koud. Zelfs gratis zou ik er niet willen wonen, de wansmaak van het kapitalisme.’ Ze maakt kleine kotsgeluidjes.

‘..van de kapitalisten. Het systeem faalt niet, het zijn de mensen die het voortstuwen die de gesel verdienen.’

‘De gesel erop,’ tiert ze, terwijl ze op mijn rug springt en me promoveert tot haar fiere eenhoorn. Ik strompel vooruit, als driestronken boerenpaard, verder en verder weg van schuldige gevoelens van onvolmaaktheid, wegzakkend in blubber en ontluikende hartstocht. De paardenbrij troebel in de verte is ons doel, een golfbreker een obstakel dat er geen is (paard en rijder als vergroeid naar de laatste rechte lijn, de zee buldert iets over onoverwinnelijkheid en de blokken schreeuwen).

Ik struikel dan toch, omdat dijbenen pap werden, omdat mijn neusgaten witte rook spuwden, omdat ik wou dat we vielen (paard breekt heen en moet ter plaatse afgemaakt worden). Iris knielt naast haar dier, makker, weelderig beest uit de stallen

van ontij, en ontzandt mijn slaap met een veeg en ontzegt mij de toegang tot wat rits en beugel verbergen. Ze lacht als ze kirt dat dit haar beste zondag ooit aan zee is, en ik tier duivels als een failliete beenhouwer klaar voor de laatste slag en sla toe met scherpe tong.

Een lange omhelzing viert de teugels, volheid stroomt over haar lippen en zet onze liefde blank.

4.

Een horzel vliegt tegen het raam als we terug naar Brussel varen. Uit reflex kijk ik achterom en overpeins de gevolgen van de impact van een zachte massa op harde ondergrond.

‘Wat is er?’, vraagt Iris die dommelde op mijn schouder en wakker schiet.

‘Niets,’ antwoord ik, en duw haar hoofd terug tegen mijn lichaam, waar ze opnieuw demonen mag verjagen.

Op de trein verglijdt alles: het landschap dat een mystiek Vlaanderen oogt, de tijd die gestolen lijkt van een kind voor de televisie, het geld voor de veel te dure treintickets (als je eerlijk bent zoals Iris). En gedachten puur als filmbeelden die je ontglippen in een zachte en fragmentarische tijdsbeleving.

Straks moet ik naar Theofiel. Eigenlijk wil ik blijven, we kunnen maandagochtend rechtstreeks naar onze toren der arbeid. Met het Oostends werkvolk naar de hoofdstad sporen heeft wel iets. Daar kan ze inkomen.

‘Maar het zou jammer zijn je pianoles te missen,’ zegt ze, ‘we kunnen volgend weekend terugkomen als je wil.’ Alles kan altijd voor Iris, haar hoofd vol historische schatten, handen die de aarde met zachtzinnigheid bewerken, ontginnen. Met vingertoppen als verfborstels van edele haren woelt ze door mijn kruin en ik waan me een ingebalsemd farao die na eeuwen duisternis bevrijd wordt.

Ik was opnieuw piano beginnen te spelen. Eerst weigerde ik resoluut, maar mijn starheid verzwakte, mijn verzet brokkelde af, omdat zij het me vroeg. Geen bruut getrek, af en toe een klein stukje, voor haar, ’s avonds met wat Cointreau in de aderen, opnieuw toetsen tasten, tonen snuiven. In het begin met de ogen dicht, alleen zo lukte het. Iris vond het vermakelijk, ze zat naast me

en bewonderde de bewegingen van mijn handen en aandachtig gezicht. Met gesloten ogen slokte ik wat ze delicaat verspreidde, vermengd met de zoete parfum van alcohol die ons stilaan gek maakte. Aroma’s die mijn instinct tartten met de baldadigheid van een mooie bakkersvrouw die na een korte nachtrust de eerste klanten dient.

De jaren aan het conservatorium hadden een groot voordeel: de techniek zat erin gedramd, en door intensief te spelen, en dat deed ik, soms uren lang, kwam ze snel terug. Maar het klassieke werk verveelde snel, het rakelde herinneringen op uit de tijd van toen, de stress voor het eind-examen, opgedirkt als een oude vrouw, zwetend. Glimlachen voor fijne punten.

Het plezier kwam vanzelf wanneer ik mijn vingers de vrijheid gaf, of wanneer ze die gewoon namen. Ik belandde in andere sferen, in een ander geluid. Iris merkte het.

‘Waarom neem je geen leraar? Probeer het tenminste (want ik trok een scheef gezicht).’

‘Met welk doel? Geld besteden dat ik amper heb? Wees blij dat ik opnieuw speel.’

‘Omdat je gelukkig bent als je achter de piano zit. Omdat je leuker bent als je pas gespeeld hebt.’

‘Ik speel omdat jij het me vraagt en ik doe het graag omdat ik van je hou.’

‘Je hebt talent Willem, probeer het gewoon. Voor jezelf en een beetje voor mij. Niet omgekeerd. Een passie maakt het leven mooier. Denk je het anders nog lang vol te houden op financiën? Je loopt er nu al de ganse dag te meesmuilen.’

‘Wat wil je met zulke collega’s?’

‘Jij werkt er! Zij zullen er waarschijnlijk doodgaan’ (dramaqueen stuikt over het podium, de hand theatraal op het voorhoofd).

‘Je weet dat het maar tijdelijk is, Iris. Trouwens jij werkt er ook nog altijd.’

‘Al twee jaar ja, maar over enkele maanden heb ik voldoende geld gespaard om op expeditie te kunnen, dat weet je. Mijn ontslagbrief ligt klaar, en dan kan iedereen mijn rug op. Waar droom jij van? Hoe zie jij jezelf over enkele jaren? Wil je Jan opvolgen als diensthoofd? Mooi vooruitzicht.’ Iris jent hem, ze schudt aan de boom. Ze kent hem ondertussen goed genoeg.

‘Maak je geen zorgen om mij, ik red me wel. Ik neem de tijd om te bepalen wat goed voor me is, wat ik echt wil. Overhaaste beslissingen zijn slechte beslissingen. Je maakt me kwaad met je

overdreven bezorgdheid. Het kind in mij is allang de deur uit.'

'Bij mij is het aanwezig in alles wat ik doe, dat kind, en ik ben er blij om.' Plagend prikt ze hem in de buikstreek met vingers als smeûige likstokken. Mijn reactie is vaderlijk en ik sla haar zacht in het gezicht. Ze fixeert me, verbouwereerd. 'Bruut,' roept ze en zet de tegenaanval in met gekittel en beetjes.

Het gebeurt op de vloer, op het tapijt vol stof, omdat we kuisen niet belangrijk vinden. Ze moet ervan niezen en ik maak gebruik van haar schokkende lichaam om krachtig van positie te veranderen. Ze vindt het leuk. Haar borstjes (klein, maar lekker als marsepein - die van de sint) vertonen striemen van het geschuur over het tapijt, haar kweeperen vagina ontfermt zich over onze wereld, volledig. Ze is de maat van de dingen, mijn dingen.

We eindigen, ledigen ons, onder de piano met strakgespannen spieren als van een krankzinnige die rechtveert uit het ziekenbed. Met vlakke hand sla ik op de buik, tussen de poten van het instrument en sijpel in haar oren: 'Zoek me een leraar, maar zorg dat hij zo goed is als jij'. Ze moet erom lachen, kronkelt elegant als parels zweet en ik glijd uit haar.

We vonden Theofiel viavia. Hij was niet goedkoop, want het betrof hedendaagse muziek en alles wat hedendaags is, kost geld. Relativiteit is nog niet neergedaald, schaarste en zeldzaamheid de roepnamen. Dit orkest, die symfonie, cd's op eigen conto, uitvoeringen van Philippe Glass ondermeer. Een naam met weerklink, een goede partij. Tweemaal twee uur per week.

Theofiel zag ook wat Iris dacht: Willem had talent. Niet overdreven veel, hij moest het van hard werken hebben, maar dat was zo voor de grote meerderheid van pianisten, verzekerde hij Willem, die verrast was door de vrije aard van de lessen.

Theofiel had zijn contacten in het officiële circuit en over enkele maanden vond Le Concours Officiel De Piano Contemporain De Namur plaats. Waarom niet meedoen Willem? Een al bij al prestigieuze wedstrijd, maar zonder prijzengeld en daarom een minder sterk deelnemersveld. Een uitdaging, een doel in de tijd. De hoofdprijs was een jaar les bij Joseph Krauss, een naam die klonk als een blauwstaart op de vensterbank. Een bijkomstigheid: de man gaf alleen les in zijn geboortestad Hamburg,

maar kost en inwoon in een prehistorisch instituut waren inbegrepen.

5.

Ik verwacht een brief, vandaag de derde dag. Ik blijf in bed tot de postbode met zekerheid langs gekomen is. Opnieuw tot vier uur televisie gekeken, tot de herhalingen van het journaal langzaam een zaalshow van Wouter Deprez werden, tot het levensvocht in de fles onder de wandelende Johnny zakte, zijn wandelstok tussen mijn benen.

Ik verdraag het gewicht van lakens niet langer en draal rond in de kleine ruimte die leefruimte heet, afwas herschikken, zodat er meer op het aanrecht kan, en dan wachten, met de neus boven een kop koffie en met een oor aan de deur, wachtend op het typische geluid van de brievenbus (mechanisch, lepelachtig). Ik ga niet naar het toilet, want je weet maar nooit.

Hoe zou de brief vallen? Met de onzekere vaart van een vermoeide duif? Gewoon een holle slag, of als een klets in het water?

De plof, pantoffels bij elkaar snuffelen, recht springen.

Ik storm de trap af, soms twee, soms drie treden. Het bloed kolkte, adrenaline, teveel koffie te vroeg, een speerpunt in de zij, hoor ik daar een Kosmopolitische haan of kindergeschrei?

Belgacom (laat je eens ringeloren), AD Delhaize (laat je eens lekker ringeloren), Dokter Mbeukovoor alle kwaaltjes een oplossing (laat je nog lekkerder ringeloren) en een nette brief met rood logo afgestempeld in Namen. De spons in het aangezicht, Maria op de knieën, de tutter in de kindermond.

Op de eerste trede is er onduidelijkheid, zweet op komst dat stinkt. Trede na trede wordt de overwinning duidelijker en grootser, als ijle lucht bij het beklimmen van een hoge berg neemt de euforie toe naarmate de top nadert. Geachte. Na beraadslaging. De jury. 1ste prijs. Ik ga naar Hamburg!

Ik moet bekomen boven, op een rots die ik zou kunnen weggrollen, met een peignoir die openvalt als een laken dat van de tafel glijdt, een kopje barst en mijn geslacht is onwetend. Met de rug tegen de deur, bedaring en slikken van begeerte, van versmachting.

Plots zie ik de wanorde, voel ik wat een ongelet-

terde ervaart als hij een postkaart van een geliefde ontvangt. De kruistochten van een man alleen laten een zompig spoor na van verloren verlichting in benauwde lucht. Overal hoopjes kledij. Half uitgepakte dozen. Een vogel in een kooi, blij altijd blij. Maar sinds gisteren met honger.

Ik stort me richting telefoon, stoot tegen een lege fles en trap op een oude boterham. Op het bed, met de telefoon in de hand weet ik niet wie bellen. Waarnaartoe? Waar wil er iemand dat ik het laat rinkelen?

Een foto van oma staat tegen het bed, fier en recht, het glas gebroken. Avonden wanneer het allemaal mis gaat. Vergeef je zondaar, oma. Ik kus haar, de scherven en proef het gloeiende bloed. In haar gelaat met rode vlekken zie ik mezelf, mijn verscheurde kinderen, mijn gestolen geluk.

Ik laat me achterover vallen op het bed waar het zo vaak gebeurde, jij met je gebeeldhouwde gelaat, wangen gesculpteerd als diepe dalen omdat je altijd juist at wat nodig was. Als je mond probeerde te geven, was je een wilde vrucht die fluisterde, ik een gutsende pijp die de overvloedige vlaag amper verwerken kan. Woorden ketsen als dikke druppels op mijn schelp, glijden in een rotvaart naar beneden, de navigatie krankzinnig, uitgestrooid, verspilld over het voetpad, onder de voet gelopen door de ongeïnteresseerden, onmachtig bevries ik en onderneem pogingen, ondernemer in woordenmassa's van doelloze pogingen. Een ongelijke strijd. Onopgewassen buig ik het hoofd waar pijlpunten overgave en onderwerping splijten.

Wanneer ze zwijgt doe dan het licht uit.

Ze liet altijd de deur op een kier als ze zich waste. Vaak gewoon voor de spiegel, op de ouderwetse manier, met een uitgewoond washandje. Overal, als een eekhoortje dat tippelt op boomschors. De enige manier om geen voyeur te zijn, was de ogen sluiten. Maar niet-kijken was geen optie. Of het warm genoeg was buiten voor blote benen, vroeg ze. Natuurlijk, loog ik. Voor even telde niet alleen de bourgeoisie leugenaars. De waarheid laat zich niet langer destilleren als liefde zich manifesteert.

6.

'Goede morgen iedereen. Vrijdag vandaag, frietjes deze middag.' Handen in de lucht, alsof Nederland wereldkampioen is. 'Is Iris er weer niet? Spijtig, het had anders een leuke lunch kunnen worden.' 'Fuck off Felix.' Hoeveel keer moet je uithalen met een pas geslepen potlood tot het gereutel stopt? De sfeer in de toren benauwt me. Zoveel contacten, zoveel geknik en gegroet, zoveel klamme handen en kringen op foute hemden, overal die verbrande koffiegneur, misselijk makend, met gesprekken die over alles gaan, behalve over wat ertoe doet. Alles middelmatig en nooit enige betrokkenheid. Iedereen zuigt op zijn eigen pen, en wacht op morgen, op die dag dat het allemaal beter zal gaan.

Haar bureau is nu al twee weken onaangeroerd. De post die anderen op het werkblad gooien, schik ik tot een mooie stapel. De ziektebriefjes zijn vaag en dus weet niemand echt wat er aan de hand is met Iris. Natuurlijk komen ze naar mij, druppelsgewijs, niet met volle boten. Maar ik ben waas in eigen persoon.

In het begin leek het nog alsof ik het wist, dat het iets kleins was, iets aan vrouwen gerelateerd, iets voor een paar dagen. Lang bleef het niet duren, het had met ons te maken (onze liefde, ons huizenhoog ideaal, uitgewist met Venetiaans terpentijn, wie houdt er hier in Godsnaam de borstel vast?).

Jan vraagt of ik na kan blijven. Een berisping van de chef, een bemoedigend woord van onze Jan? 'Willem,' begint hij serieus als een gekwelde kerkleider, 'die van hierboven hebben me iets gevraagd. Ik die hier al zolang ben en.'

'Het interesseert me niet om diensthoofd te worden (Rap, rapper, rapst).'

'Ah, maar daar ging het niet over (Vertrouwensbreuk kapitein, wat nu?). Je weet, of je weet het niet, maar de modernisering van financiën zit in haar laatste fase en er wordt aan een mediacampagne gewerkt. We willen de mensen duidelijk maken wat we doen en waarvoor we staan. Enkele maanden terug werd er een oproep gelanceerd om deel te nemen, maar de uitkomst was mager volgens die van 't zevende. Ze hebben vernomen dat jij piano speelt, moderne piano zoals zij het noemen, en omdat ze willen dat er ideeën uit de buik van de toren komen, zo werd het gezegd, dachten

ze dat jij misschien de muziek kon maken voor een radio- of tv-spot. Bij Proximus hebben ze dat vroeger ook gedaan en ze plukken daar nu nog de vruchten van. Iets dat blijft hangen in de mensen hun hoofd, begrijp je Willem.'

Alles doen we anders. Terwijl Jan sprak, keek ik als bevroren naar hem, zijn benepen houding, de taal van het gezicht. Ik kon niets moois bedenken en enge beelden marcheerden voorbij. De lichaams-taal van een kreupele vergroeid met de afbrokkelende stenen aan de ingang van een onderkomen kathedraal. Fletse ogen achter brilglazen, een blik die er geen meer is, omdat de jaren slopend waren, omdat ze hem sloopten, een toren breek je af en bouw je weer op, een mens is niet van graniet of plastic of vezeldraad, over zijn geraamte hebben ze een jasje getrokken, hier sta ik en verga ik.

De manier waarop hij zoekt, bladzijden draait, zijn boekentas draagt, een kat lijkt meer op een hond dan ik op Jan. Misschien hebben we onze meegaandheid gemeen, een dociele houding ten aanzien van de dingen rondom ons, tegenover autoriteit. Ik verguis me daarvoor, zie avonden verdampen, Jan allang niet meer. Een houding wordt een voetafdruk. Je ziet het aan alles, aanrakingen, handelingen, verlangens.

Als zijn mond zich roert, is het alsof hij biedt bij poker, maar zijn ogen verraden hem altijd opnieuw, daarin ontlast het ongeluk zich met de ijver van een missionaris. Een zonnebril zou kunnen, maar dan zou men gissen naar wat er te verbergen valt, en insinuaties zijn nu eenmaal gevaarlijker dan de gemakzuchtige zekerheid van controle die verwelkte ogen uitslaan.

'Terzijde, heb je nog nieuws van Iris?' (Terzijde, terloops, loop met je hoofd tegen de muur).

'Neen, niets.' Een antwoord krachtig en duidelijk zoals de woorden van een president in ballingschap, met de angst die sluimert om afgemaakt te worden.

'Heb je nog lege dozen thuis Willem?' Jan draait met een potlood in zijn oor en monstert de vangst.

'Pizzadozen? Koekendozen met hopen.'

'Grote dozen, om dingen in te stoppen.'

'Nee, waarom?'

'We verhuizen dit weekend.'

Hij draait onhandig op zijn stoel, de chef. Dozen vliegen voorbij, met vleugeltjes. Grote dozen, rode dozen, dozen met een strik die lullig gedraaid werd

door de verkoopster en haar schaar. Schoendozen, schoenen voor haar, de doos ligt leeg onder het bed, de mosgroene muiltjes zijn weg.

'Ik werk hier nu al 27 jaar Willem, dat weet je.' Ontluisteringen ontluiken aan een bang hart. 'En ik wil met een gerust gemoed vertrekken (op pensioen, de trage dood, de rand en de diepte). Ik wil ze nog iets moois geven, tonen dat ze een goede werkkraacht verliezen als ik hier wegga. Dan zou iedereen tevreden zijn. Dus help je me met die muziek?'

Ongeloof bij het horen van de berichten. Valt de stad? Staat de infanterie al aan de voordeur?

'Jan, dat kan ik niet doen. En ik zou het ook niet kunnen.'

'Als ik je vertel waar Iris is?' (Glimlach, oh pracht, wie heeft de koning van Nazareth gevonden?)

'Je chanteert me Jan. Of begrijp ik dat verkeerd?'

't Is maar hoe je het bekijkt. Eerder een wederdienst.'

'Alsof ik daarvan wakker lig.'

'Ik denk dat je dat doet ja.'

'Soms ja,' komt er na treuzelen. Ik geef toe, buig als een struisvogel en blijf stil zitten. Waar is die energieke koppigaard gebleven die vroeger de bakker afleidde terwijl broer drop stal? Ik buig opnieuw, ik verguis opnieuw. 'Waar is ze dan?'

'Ik zag haar al een paar keer voorbij ons nieuw huis fietsen. Drie of vier keer denk ik. Er is een tennisclub een beetje verder en nog een paar huizen. Het kan niet moeilijk zijn haar daar te vinden. Wel, mag ik hierboven zeggen dat je wil meewerken?'

'Natuurlijk, chef' (nog twee maanden en dan Hamburg, dus vertel maar wat je wil).

7.

De zon valt vroeg en verspreidt zich binnen en bedekt zijn rug met plassen licht. Overal in de kamer liggen blunders, onzichtbaar als uitgestrooide asse. Blunders als het etterende geel uit bubbels op het achterhoofd, in de nekplooi. Dat ziet ze nu pas.

Hij wordt wakker, opent de ogen in een spleet en beweegt lichtjes de mond die witte sporen draagt van een nacht smakken en woelen. Zijn voorarm glijdt tussen haar dijbenen en de pols blijft liggen tegen haar zachte haartjes die vochtig aanvoelen. Van het zweet weet Iris. Van verlangen denkt Theofiel.

‘Theo, ik wil dit niet meer. De hele situatie maakt me ongelukkig. Het zou bij één keer blijven zei je.’

‘Berisp nooit een koning omdat hij zich verlaagt tot de liefde.’

‘Wat?’

‘Ik ben ondertussen van je gaan houden, Iris. Als ik aan morgen denk dan ben jij er. Dat zou ik zo willen houden.’

‘Ik mis Willem. Dat zou je moeten weten, dat zie je. En hoe hij gisteren de bar uitstootte.. een mooi afscheid is anders. Ik voel me er slecht door.’

‘Ik heb van Willem de persoon gemaakt die hij nu is. Uit dankbaarheid ben je mij veel verschuldigd. Trouwens, ik verbied je niet hem te zien.’

‘Ik kan het niet Theo, ik zou instorten, alles vertellen en verbrodden.’

‘Wie zie je graag? Willem de geslagene, die niets klaar kreeg, uitgeblust achter een bureau? De Willem van vandaag heeft zijn prijs. Hij is een product van jou en mij. Vergeet dat niet.’

‘Dat zijn leugens Theofiel, je kletst maar wat.’

‘Dankzij mijn inspanningen kan hij naar Hamburg. Moest de prijsuitreiking publiekelijk zijn geweest, dan was er geen sprake van dat hij zou winnen. Iedereen kon horen dat hij niet de beste was. Je kende de deal. Willem heeft gewonnen omdat ik iemand uit de jury kende. Ik deed het voor jou, en niet voor het prestige. Een leerling die een eerste prijs haalt in een tweederangswedstrijd, daar doe ik het allang niet meer voor.’

Iris zit klem, klem op het bed met een slapende elleboog die tintelt. Ze kan Theofiel geen gelijk geven, maar hij heeft wel de waarheid verteld, en die heeft een impact op haar als een overdreven dosis Dafalgan.

Hij glijdt met een vinger naar binnen.

‘Blijf bij me Iris. Ik wil niet meer zonder.’ Een ge-laat onderdanig als van een gedomesticeerd iets. Voor sommige mensen ligt het deksel van de vergeetput altijd op een kier, en er sijpelt ijzige wind, met sporen van vergetelheid, die sleept en trekt met verraderlijke weerhaken als de pijl van een inboorling.

‘Je bent ziekelijk Theo.’ Ze wrikt zich vrij en laat zich verblinden door het opzettende zonlicht.

‘Zal ik het hem anders vertellen? Dat hij niets waard is op piano? Dat de vrouw van wie hij houdt met zijn pianoleraar neukt?’

‘Ik deed het allemaal voor hem! Omdat hij Hamburg verdient. Hij wou het zo graag.’

‘Denk je dat echt? Je wist dat je naar Egypte vertrok. En je wou hem niet alleen achter laten. Je zou zeker je droom niet geannuleerd hebben. Je dacht aan jezelf. Die arme Willem zou anders weer vervallen in weet ik wat. Ik doorzag je en daarom wist ik dat je niet zou weigeren.’

‘Ook jij zal me niet tegenhouden! Ik zal blij zijn als ik op het vliegtuig stap. Jij blijft achter, je ziet me niet meer terug, iedereen verliest.’ Ze put opnieuw kracht uit haar repliek en ze kijkt ernstig in de ogen van haar bedpartner.

‘Studenten staan er in de rij, Iris, maak je geen zorgen om mij,’ zegt Theofiel ferm, geforceerd, en hij schraapt de keel, om de onzekerheid die zijn stem prijsgeeft weg te stoppen. Iris geselt, als de kwast van een kardinaal, als de wind een kwetsbaar stel bomen op het einde van de herfst.

Theofiel grijpt het glas water op het nachtkastje, drinkt het in een teug bijna leeg en houdt Iris het resterende bodempje voor. Alsof het kattenpis was, zo moet haar gezicht geweest zijn.

Willem volgde les bij Theo thuis, maar Iris stond erop hem uit te nodigen. Avonden kropen voorbij met treurnis op de piano, met lawaai op de sofa, op stoelen. Willem was altijd het snelste hees, Theo leidde en Iris smeerde het gezelschap.

Theofiel beviel haar. Eerlijk is eerlijk. Zijn humor droog als beschuiten ging er vlot in, en zeker op avonden met muziek die uitmondde in ontkurken en olijven. Flirten is de niet-gedekte belofte van seksuele gemeenschap, zei Theofiel, hij wist het van Kundera. Iedereen lachte en moest beamen. Hilariteit, meer dan eens, tot de nacht fris aanvoelde en een taxi veiliger was.

Iris was het type vrouw dat zelden nadacht voor ze aan iets begon. Ze liet de zaken op hun beloop, ze liet zich bestuiven. Het argeloze handelen leverde haar een onberispelijke reputatie op, en met de jaren ontluikte een onbevangen en ongedwongen sier die haar doen versterkte.

Alles ging gewoon snel, en niets leek onaardig. Had Theofiel gelijk? Sliep Iris met hem om Willem niet te moeten achterlaten? Was haar daad er een van puur egoïsme? Ze wist het niet. Ze slaagde er ook niet in om er in die termen over na te denken. Moest ze wel met hem slapen, of had ze gewoon zin in vermaak na vermaak? Misschien was ze nu te ver gegaan, en had ze dingen op het spel gezet door ze hun reinheid af te nemen. Brokken, ein-

deloze brokken die nog slechts een geknutselde realiteit konden worden.

Onder de bedsprei heerst spanning. Spanning als grijze stapelwolken die op barsten staan, en eigenlijk altijd later barsten dan gedacht, of niet en waait alles over. Niet vandaag.

'Liefde is moeilijk Theo. 't Is als paardenrennen, als parfum, en mistig. Tussen elk woord ademde ze diep. Het zou zoals kussen moeten zijn. Simpel en enig interessant, met een begin en een einde en alles daartussen bloemachtig mooi.'

'Liefde is de volmaakte wereld, en die bestaat niet. Voor mij volstaat een gezellige avond thuis.' Theo haatte alle drama, die van het leven, en vooral die waar niemand nog van opveert.

'Voor jou lijkt liefde bitter en te mijden als het gruis onder in een kop koffie. Zo wil ik niet leven.'

Op de muur tegenover het bed hangt een schilderij. Je zou het popart kunnen noemen. Iris vraagt dwaas of het een echte Warhol is. Ze voelt zich onwel, van het vroege nadenken, van walging op een nuchtere maag.

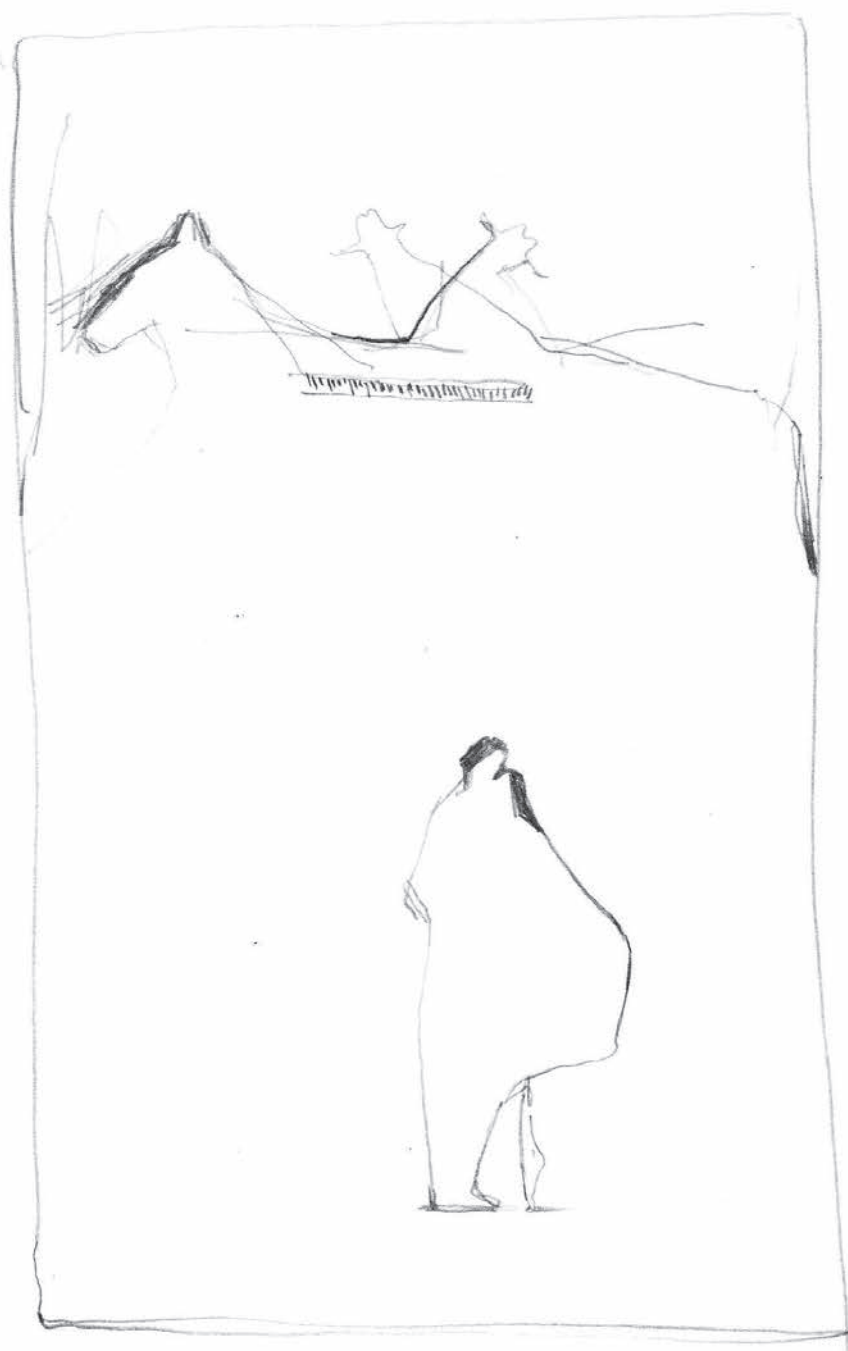
'Ik hou wel van Warhol,' zegt Theo. 'Het was een relnicht die de vrouw als object zag. Ik kan niet zonder vrouwen en ik haat homo's. Daar moet je onze link zoeken.'

'Je minacht mensen Theo. Ik word er misselijk van.' Hij blaast kort krachtig door de neus.

Zwijgzaam kijken ze naar strepen ruwe kleuren en stilte vult de kamer als pakkende rook.

Iris pleegt overleg met haar bedenksels, gooit de lakens open en hijst zich recht. Ze graait haar slipje van de grond en kleedt zich op weg naar de deur die niet op slot zit, wat bij geslachtsgemeenschap misschien wel mag, denkt ze, en met meer lawaai dan gewild, trekt ze de deur achter zich dicht.

Ze loopt door de smalle trappenhal naar buiten, naar een smartloze realiteit zonder garanties, recht in de koopgoot van de hoofstad. Ze geniet ervan anoniem tussen de mensen te lopen. In de stad herken je de zee en omgekeerd. Je loopt tussen mensen als zwem je in golven, elke golf anders, de gezichten verschillend. Je herkent niemand, nooit zie je een gezicht opnieuw. In de massa raakt Iris in trance, als bij uren zwemmen. Wie schrik heeft van de golven, zal ook niet van anonieme mensenzeeën houden. Die mensen wonen beter op het platteland. Ze kan eindeloos naar de zee kijken om het fijne ervan te ontdekken. Op straat spot ze het gelaat, de haarsnit, de mond, kleur van de huid, de pas: slap of razend. Ze drijft, ze laat zich meesleuren. Zonder al die mensen zou ze niet eenzaam zijn, maar zich eenzaam voelen. Zonder al die mensen kan ze niet dwalen en zou ze op de kilte van muren en gedachten botsen die haar zouden neerhalen met de snelheid van het licht. Vandaag zou dat heel snel zijn, weet Iris en ze kiest links een willekeurige straat, in de schaduw, in de luwte van het trammelant en ze schopt hard tegen een leeg blikje. Iemand maakt onverstaanbaar misbaar, een vuilgrijze vogel schrikt en verdwijnt boven de huizen. ■

Erik Van Malder

De minnaars in de kluis

Beste Guy

Enkele maanden na het overlijden van Ans Wortel, die zo graag naar de Gierikactiviteiten kwam en voor wie ik eens een tentoonstelling inleidde, op haar vraag, omdat ze mijn stem zo mooi vond, ontving ik een tekst die ze aan mij had opgedragen. Even apart: ik heb heel hoge achting en bewondering voor de vasthoudendheid van de notaris, die erin geslaagd is mij op relatief korte tijd te vinden. En dat alleen maar omdat Ans op haar typoscript geschreven had 'voor erik van malder, die mij in Antwerpen zo mooi inleidde'.

Het verhaal zelf: ik zou het nooit kunnen bedenken. Met mijn atheïstische instelling zou ik het ook niet in mijn hoofd krijgen om iets over een soort heilige te schrijven, iemand die zich op haar dertigste vrijwillig liet opsluiten in een speciaal voor haar tegen de kerkwand gemetseld onding dat ze kluis noemen. Ik wou het evenmin ter publicatie aanbieden, want tenslotte is het een soort privé cadeau van Ans Wortel aan mij. Toen ik echter begreep dat het wat sciencefiction bevat en dat Theodore Roosevelt, die fameus wat laudatum slikte, en Arthur Rimbaud, die zowat alles slikte, maar vooral door absint tot een soort waanzin kwam, die hij graag als een goddelijke openbaring zal hebben gezien, vond ik publicatie wel mogen. Vooral omdat Ans, die grote, neen, die kolossale vrouw, niet mooi, maar warm en getalenteerd, ook een heel gevoelige dichteres was. Dat ze mij een verhaal naliet, vervult me van een bijzondere ontroering. Ze zal er ook wel een boodschap mee hebben willen geven, want zo was ze ook helemaal. Misschien kan jij, Guy, of een van de lezers, me finaal vertellen welke boodschap Ans Wortel me wou nalaten.

En dan nu plaats voor haar verhaal:

'Ik mag haar zeker zo niet noemen,...', zei Jacobus. Hij sprak stil, keek gespannen naar alle kanten, legde een arm als een klauw rond de schouders van vriend Willem, trok hem dieper de schaduw in, vervolgde: '... maar dat wijf dat zich liet opslui-

ten, dat secreet, ontvangt bezoek in haar kluis.'

'Welk wijf?'

Jacobus verstijfde. Willem was niet van de snuggersten, maar verdomme, vond Jacobus, hij luistert ook niet.

'Over wie hebben we het nu net gehad?'

Willem hield niet van die norske toon en repte zich:

'Vrome Bertha, die jij wel eens zou willen...?'

'Ssst, Willem, ssst... Ons Bertha, zuster Bertken, ja.

't Is waar, ik heb er lang over gedroomd om eens flink met haar van bil te gaan. Je weet waarom: ze is niet mooi en niet jong meer, ze moet wel héél onfris zijn, stinken naar d'er eigen uitwerpselen en zo, maar kan je je voorstellen: een heilige, of een toekomstige heilige...? Dat moet toch neuken als een pot boter, niet?... Maar nu ik ontdekt heb, dat ze al manvolk ontvangt...'

'Hoe kan dat nou? Ze heeft zich potdicht laten opsluiten! Alleen de bisschop heeft de sleutel om... Hé, bedoel je hém?'

Jacobus speurde opnieuw, schichtig, de hele omgeving af. Hij fluisterde in Willems oor: 'Neen, niet de bisschop, haar minnaar is een tuinier. Dat heeft ze zelf geschreven, zwart op wit. En dat is niet alles...'. Hij sprak nog stiller, duwde zijn lippen haast in Willems oor: 'Ook de duivel is in hoogsteigen persoon in haar kluis verschenen.'

'Maak dat je moertje wijs, Jaco. Ben jij niet degene die me ervan wil overtuigen dat noch god, noch de duivel bestaan?'

'Een mens kan van gedachten veranderen! Ik was er van overtuigd, ja. God en duivel zijn uitvindingen van de mens om gestalte te geven aan de begrippen goed en kwaad, maar Klaartje heeft het zelf gezien.'

Willem moest een schaterlach onderdrukken: 'Klaartje van de Donkere Gaard?... Is die niet stilaan gekgeneukt? Kom zeg, Jaco, als je verhalen van háár moet geloven!...'

'Ze was wel bijzonder onder de indruk. Ze heeft me zelfs niet laten betalen, omdat ze haar verhaal kwijt wou en haar hoofd verder niet op haar professie stond.'

'En wat had ze dan te vertellen?... Maar eerst, Jaco:

geef me eens wat ruimte, dat ik kan ademen!’

Jacobus legde moedwillig ook zijn andere arm over Willems schouders. Van ver zagen ze eruit als een vriend paar, maar het was nacht, het uur van de smokkelaars en de dieven. Ze smokkelden niet, ze stalen niet, tenminste geen voorwerpen of zo, wel zoveel mogelijk harten. Jacobus en Willem waren kunstenaars, anderen zegden ‘vaklui’ of ‘artisanalen’, ze zaten samen in het gilde van de miniatuurschilders en ‘s nachts trokken ze er, soms samen, soms alleen, op uit om zoveel mogelijk amoureuze avonturen te beleven. En lukte het niet in de ‘gewone’ wereld, dan doken ze wellustig in een van Utrechts beruchte hoerenbuurten.

‘Kom’, zei Jacobus, ‘laten we iets gaan drinken bij Gerritje en haar dochters, dan vertel ik je alles wat Klaartje me toevertrouwd heeft.’

‘Slecht idee, Jaco, het is daar te druk. Laten we liever een stille knip opzoeken.’

De meisjes van plezier hielden niet van mannen die aan een tafeltje gingen zitten en geen vrouwelijk gezelschap wensten. Dat is precies wat Jacobus en Willem deden, de laatste met een paar nieuwe zenuwtics door zijn ongeduld om eindelijk te vernemen wat Klaartje gezien en gehoord had.

‘De duivel zag er helemaal anders uit dan hij gewoonlijk beschreven wordt’, fluisterde Jacobus, ‘geen hoornen, geen baard, geen staart, geen bokkenpoten. Hij zag eruit als een voornaam heer, in een speciaal pak. Hij had niet teveel haar, een gladde huid en dubbele ogen...’

‘Dat moet een bril geweest zijn’, onderbrak Willem hem, ‘zo fijn als die van Neurenberg ze nog niet kunnen maken.’

‘Hm’, bromde Jacobus, die het niet leuk vond dat hij werd onderbroken, want hij moest zich concentreren om zich alle woorden van Klaartje te herinneren, ‘hm, kan zijn, in alle geval, hij probeerde in een duivelse taal Bertken een en ander duidelijk te maken, wat niet lukte. De enige woorden die enigszins herkenbaar waren, hadden te maken met een veld van rozen. Klaartje dacht dat hij daarmee een naam bedoelde.’

‘Een veld van rozen?... Rozenveld?... Naam van de duivel?... Laat me niet lachen’, deed Willem jongensachtig, maar Jacobus negeerde het en maakte zijn verhaal af: ‘Hij heeft haar een flesje overhandigd, een geheim drankje dat hij laudanum, of iets in die aard, noemde. ‘Goed, goed. Goed forjoe’, zou de duivel gezegd hebben om Bertken te overtuigen. Toen Klaartje het hoorde, kromp ze ineen

en wou ze naar Bertken roepen dat ze dat vergif niet mocht slikken, maar ze durfde zich niet te laten zien of horen. Ze zag hoe Bertken het flesje aan haar lippen zette en een beetje dronk. Daarna gebeurde er niets. De duivel zei dat hij niet zeker wist of hij nog eens in de tijd zou kunnen reizen, omdat alles nog in een proefstadium was... Begrijp jij dat, Willem? Een duivel die spreekt over in de tijd reizen? De duivel is toch altijd overal, zoals zijn goddelijke tegenvoeter, heb jij dat eens niet gezegd?...’

‘Je weet wat ik daarover denk, Jaco. Neen, neen, hier is duidelijk iets anders aan de hand... Veel zelfs. Bijvoorbeeld ook al dat Klaartje de duivel heeft kunnen verstaan. We kunnen het beter Bertken zelf vragen.’

Er verschenen twee meiden aan hun tafeltje. Een van hen haalde haar borsten te voorschijn, vroeg of de heren nog niet klaar waren met hun samenzwering en wees erop dat ze zich in een huis van plezier bevonden, waar niet zozeer geluld wordt dan wel aandacht aan het lichamelijk genot wordt besteed. De tweede voegde eraan toe dat ze daar zeer bedreven in waren, zoals de ene heer zich zeker zou herinneren.

Willem kleurde een beetje, hoewel hij en Jacobus vrij over hun seksuele avonturen spraken en heel dikwijls samen op pad gingen.

‘Het spijt ons, liefje’, lachte Willem, ‘we hebben andere dringende besognes, maar de nacht is nog jong, we keren misschien straks weer.’

De ene duwde haar borsten ontgoocheld en een beetje kwaad terug op hun plaats. De andere drukte een zoen op Willems mond en fluisterde in zijn oor dat ze hem graag opnieuw zou verwennen.

De vrienden verlieten het discrete huis en wandelden richting Buurkerk. Het was heel donker in de straten. Hier en daar dook een kat jankend weg. Ze hoorden het geritsel van de ratten en onder een open raam hoorden ze hoe een man op zijn vrouw lag te zwoegen. Utrecht deed haar naam en faam als stad waar stevig van bil gegaan wordt, alle eer aan.

Toen ze de contouren van Bertkens kluis zagen opdoemen, versnelde Willem zijn pas, want hij wou zo snel mogelijk het fijne van de zaak te horen krijgen. Jacobus trok aan zijn mouw: ‘Niet te snel, Willem, ik heb de indruk dat ze weer bezoek heeft!’

Behoedzaam slopen ze verder door de nachtelijke

duisternis. Toen ze dicht genoeg genaderd waren, hoorden ze een stem. In hun poging om als eerste bij het raampje te geraken, duwden ze elkaar haast omver. Allebei vingen ze een glimp op van de twee gestalten in de kluis, die alleen een beetje verlicht werden door het eeuwige lichtje bij het altaar, dat door het raampje tussen de kluis en de kerk scheen.

Bertken stond tegen een muur geleund. Op haar enige stoel zat de duivel. Deze keer zag hij er jonger uit dan dat Klaartje hem beschreven had. Hij had zelfs een wilde haardos, een beetje zoals de Vikings gehad moeten hebben, maar niet blond, wel gitzwart. Over zijn schouders was een wijde mantel gedrapeerd. Willem stootte Jacobus aan, omdat hij niets durfde te zeggen, zelfs niet te fluisteren. Daarmee wou hij beduiden dat zijn vriend naar dat taalgebruik moest luisteren. Heel duivels, vond Willem, met klanken die in de keel werden gevormd en helemaal niet overeenkwamen met de klanken die hij produceerde. De duivel klonk zachter en harmonischer, moest hij toegeven en hij liet de r rollen. Maar wat zei de duivel? Iets in de aard van 'illu' en 'mina' en 'sion'. Zuster Bertken luisterde aandachtig, als begreep zij wat de duivel zei. Het woord 'absijnt' viel. Dat hadden de vrienden duidelijk verstaan. De duivel haalde een flesje te voorschijn en gaf het aan Bertken. Maakte ze nu een lichte kniebuiging? Dankte ze de duivel voor het gif dat hij haar gaf? Net als Klaartje wou Willem haar toeroepen dat ze dat gif van de duivel niet mocht drinken, maar hij was even bang als het meisje van lichte zeden en hield zich stil, terwijl hij bewust en ontgoocheld vaststelde dat hij even weinig ballen aan zijn lijf had als de deerne.

Jacobus stond net zo goed aan de grond genageld. Alleen was hij wat moediger. Hij had heel even gearzeld, maar plots riep hij uit volle borst: "Neen, Bertken, neen, dat venijn mag je niet drinken! 't Is een valstrik van de duivel!"

Hij verwachtte dat de kwade uit de kluis zou komen en hem ter plaatse neerbliksemen, of hem in een zak steken en meenemen, maar er gebeurde niets. Er hing alleen stilte boven het straatje met de kluis en daarbinnen..., daarbinnen maakte het slapende zusterken een beweging. Met zwakke, slaperige stem vroeg ze of iemand haar nodig had.

'Kom, wegwezen!', porde Jacobus in Willems ribben. Ze zetten het op een lopen en bleven zo lang

hollen, tot ze steken in hun zij voelden.

'Nou', hijgde Jacobus, 'daaraan zijn we mooi ontsnapt! Zie jij nu ook in waartoe de duivel in staat is?'

Willem trilde op zijn benen: 'Je hebt wel heel gevaarlijk gedaan! Dat vind ik niet leuk, Jaco. Dat had je mogen doen als je alleen was geweest. Als jij je leven beu bent, moet jij dat weten, maar nu was ik erbij. Ik wil nog wat blijven leven en plezier beleven.'

Jacobus nam hem in zijn armen: 'Je hebt gelijk, Willem, je hebt gelijk, mijn goede vriend, maar ik kon me niet langer beheersen. Kom, ik zal het goedmaken, ik betaal voor een lekker wijfje in de duurste knip.'

'En wat doen we met hetgeen we net gezien en gehoord hebben?'

'Gewoon over zwijgen, Willem. Bertken moet niet te weten komen dat wij haar met de duivel gezien hebben. Als ze het tegen de bisschop vertelt, zijn we er geweest!'

Voilà, Guy, het verhaal van Ans Wortel, een postuum geschenkje voor mij. Wat heeft haar bezielde? Waarom heeft ze het geschreven? Waarom heeft ze het aan mij opgedragen? Wist zij iets meer over Zuster Bertken? Heeft ze willen onthullen dat die het zevenenvijftig jaar in de kluis heeft gehouden dank zij medicijnen en drankjes die pas na haar dood zouden worden ontdekt?

Wel jammer dat haar verhaal nogal bruusk eindigt, maar ja, alles staat erin wat ze had willen zeggen, denk ik. Een mannelijke auteur had er allicht een staartje aan gebreid, om zich uit te leven in de gedetailleerde beschrijving van een sekspartij in een bordeel van toen. Daarmee zou hij zijn lezers willen behagen, maar misschien meer nog zichzelf wat plezier verschaffen, niet?

Mijn alter ego, dat over mijn schouder heeft zitten meelesen, heeft een andere verklaring: 'Die Ans was gewoon de reïncarnatie van Bertken. Allebei zullen ze in contact geweest zijn met de meesters. Ze hadden zeker de gave om uit te treden en door tijd en ruimte te reizen, net als president Roosevelt en dichter Rimbaud.'

Och, Guy, wat mensen al niet schrijven en wat mensen al niet zeggen! Het blijft allicht allemaal fantasie. Daar heb ik geen problemen mee, want, je weet het, dank zij mijn fantasie ben ik al vele decennia aan het schrijven. ■

Chris de Valk

Wanneer het waar is

BEZOEK

Zo ráár...het boek begon te zwijgen,
toen jij daar aan de voordeur stond.
Verongelijkt. Je blik verslond
de woorden achter mij met vijgen-

blad en al. Geen zin hield stand. En eigen-
lijk was ik je nog dankbaar ook:
Te weinig mens, te veel een spook
geworden om bezoek te krijgen.

Ontsnap aan mij, blijf uit mijn buurt
voor ik je binnen nodig in
mijn stulp en zoete broodjes bak.

Trap er niet in. Onder dit dak
leveren klank en woord hun zin

VERZOEKSCHRIFT

Wanneer het waar is
dat ik niet besta
ligt er op aarde
onder wat blaren
een lichaam van
bedenkkelijk allooi.

Geef me geen naam
raak me niet aan
loop me liever voorbij
en houd het hoofd daarbij
nadrukkelijk afgewend.

In het najaar
gebeurt dit wel vaker,
dat een boom
zijn vruchten vallen laat

is dat doodnormaal.

Het woord alleen is niet genoeg.
Het zoekt naar context, lichtval, zomer,
naar noodzaak, overgangen
Wil wortelschieten, groeien, rijpen,
zwanger raken van betekenissen
nog in geen mensenhart ooit opgekomen..

Aan bomen hangen
langs wegen
waar wandelaars verlangen
naar wat zij dieper missen
dan
zichzelf.

VERANDERING

De tijd is nu. Vertrek van hier
en laat me achter. Het is goed.
Ik zal hier wachten tot de vloed-
golf van herinneringen
over de drempel spoelt,
de kamer binnen,
de stoelen meesleurt
waarop we zaten.
De tafel waaraan we aten, samen,
gesprekken voerden,
komt al van de vloer.
De ramen springen uit hun sponningen.
De boeken drijven uit hun boekenkasten.
De woorden, die daarnet nog feilloos pasten
ervagen, lossen op
tot er niets overblijft
dan deze vreemde stilte,
die zich vastklampt aan het plafond.
De honden zwemmen jankend in het rond.
Het is goed. Afwezigheid
doet dieper voelen
en ieder mens bezit zijn eigen grond,
zijn eigen reden van bestaan.
Ik groei bij jou vandaan,
al staat het water me al aan de lippen.
We blijven aan elkaar ontglippen
tot elk zijn eigen kern weervindt

Remi Hauman

Bespiegelingen

I

Ik drink whiskey uit de beker van Christus
en het eeuwige leven verwoest mijn keel.

Hij zegt:

'Wees genadig, duw je liefde in het vuur
zodat ze zakt tot de bodem van het licht.

Wees genadig, geef haar een korrel zout
opdat de zeven zeeën leven in haar buik.'
Jezus, hij wijst me de maan in de woestijn
tотdat jij mijn gelaat opgraft uit het zand.

O pauw der engelen, verzwijg mijn zwaktes
en laat vier winden verkleuren in je vleugels.

II

Je hield van honderden Samaritaanse magiërs
maar ik ben de gewelddadige jood van je hart.

Wat betekenen de duivelen van vriendelijkheid
tegenover mijn engelen van woede en vernietig-
ing ?

Je plaatste de loop van je geweer tegen mijn
slaap
maar ik riep: schiet, lafaard, ik schijf op je liefde.

Wat betekenen de vuisten van de zwakkeren
tegenover de lach en lippen van de sterken ?

Je hield van de grootste gekken onder de keizers
maar ik ben het liefde van de gekruisigde koning.

Remi Hauman '11

III

Als de oranje ogen van de uil branden
vat de schuilplaats van het ongedierte vuur.

Stil is het en eenzaam en hij hoort mij lopen
als muizen in hun tunnels onder de sneeuw.

Zie hoe de mensen zich verschuilen in de aarde,
en graven als larven naar het licht van de hemel.

Goddelijk is het om deze witte velden te verlaten
in de ontelbare zwarte snavels van de vernietiging.

Lieveling, vergeet al die wauwelende mongolen
ik lig open in de geheime vleugels van de minnaar.

V

Ik hou ervan ons te bekijken in een spiegel,
wanneer we dronken liggen te draaien op bed.

Hoe verlaten zijn nu die dagen zonder drank,
zonder verlies ik de visioenen van onze wereld.

Ik heb mijn hart verloren aan bezopen vrijers,
verzwakt van verlangen bedelen ze om een kus.

Hoe zalig zaten we dronken te drinken in bad,
en te dromen van de zwaan van verloedering.

Ook ik bedel nog met mijn beker vol wijn,
zo betaal ik jouw veerman van verbeelding.

IV Johannes (12:28-29)

In de keuze tussen mijn ogen of mijn leven
duw jij me in de deugden van de duisternis.

Daar voel ik de handen van de onzichtbaren
en zij die tasten naar het mirakel van de liefde.

Daar verdwijn ik achter de spiegel van verlangen
en leer hoe lelijk minnaars kijken naar zichzelf.

In de keuze tussen de storm of jouw stem
luister ik naar de dreunen van de duisternis.

Daar droevig en dronken wacht ik op verlossing
en op de bliksem die onze verbeelding verlicht

Merik van der Torren

Knipoog van de Melkweg

Het overwoekerd pad

Zij liep hier, licht als reeën, rank als reeën
over het overwoekerd pad.

Daar, in de schaduw van de beukenboom,
nam zij het servet van de rieten mand

en kwam de gebraden kip aangevlogen
in de mond van de held.

Zij nipten van wijn en groetten de libellen
in de schaduw van de beukenboom.

Nu vouwen heesters over het pad.
Brandnetels schieten hoog op.
Ergens in de dampende grote stad
weten kwajongens van de gouden schat

onder de schaduw van de beukenboom.

De optocht

Kleur slingert door de grauwe straten.
Trommels roffelen de burgers uit slaap.
Mannen in pakken met schetterende trompetten
swingen bronstig, stoken vuurtjes
in de donkere dagen van de kou.

“Waarom zo’n feest,” vraagt de zuurkop zich af,
“Het is toch helemaal niet zo leuk?”

Hoor het lange lied dansen door de straten,
het lied van afscheid en aankomst
in het gedroomde land.

Wijd laten vrouwen hun rokken wapperen,
showen als draaitollen schitterende lichamen,
roepen, lachen, leven in het nu.

Hoor, schettert de trompet, slaat de trom.
Hoor het lange lied van afscheid van leeftocht,
van vervolging, smart en liefde.

Hoor, swing it out!

Zie de maan schijnt door de bomen

Vannacht kon ik niet slapen.
Fantomen dansten om mijn hoofd.
Geesten uit de wijn die ik dronk.
Zie de maan schijnt door de bomen.

Roffels in dat zachte witte licht.
Kletterende castagnetten op het kruispunt;
De roos van Andalusië bloeit.
Hoor de stuwende gitaren klinken.

Zij wervelt als een rode vlam
haar dans in de koude straten,
waar slapelozen blootsvoets dolen,
zie de maan schijnt door de bomen.

Zwetend ontwaakte ik in de witte nacht.
Zij nam de drempel en de ramen.
Kijk op tafel ligt een rode roos.
Ergens klinken flamenco-gitaren.
Zie de maan schijnt door de bomen.

Fantastisch

Dat ik uit de lucht
met mijn kop in de modder

of uit de waterput
naar de nok van het dak;

gewoon als echte mannen
een streep trekken zonder wijken.

Maak daar een mooi verhaal van:
gestolen kusjes in het maanlicht,

van de strohalm in je haar,
het suizen van zwanenheuvels,

van de rode aarde aan je schoenen;
de knipoog van de Melkweg.

Ritme, rijm, zin: de liturgie van poëzie

‘Het lyrische gedicht is overheersend (*in seiner Grundstimmung*) het zinnelijkst omdat het een makkelijk te bereiken eensgezinde stemming bezit. Juist daarom streeft het schijnbaar minder goed naar werkelijkheid en helderheid en bekoorlijkheid. Het gaat de zinnelijke vereniging en voorstelling zo sterk uit de weg (omdat de zuivere grondtoon juist die richting uitgaat) dat het in zijn vormen en hun samenstelling graag prachtig en bovenzinnelijk is.’

Friedrich Hölderlin , ‘*Ueber den Unterschied der Dichtungsarten*’

1. RITME

Volgens de negentiende-eeuwse Franse theoloog, politicus en literair criticus Edmond Scherer - opvolger van Sainte-Beuve in de *Revue des Deux Mondes* -, is poëzie ontstaan uit imitatie van de coïtus, door Scherer pudiek het liefdesspel genoemd. Tijdens huwelijksceremoniën ritmeerden de zogeheten primitieve volkeren de consummatie. In Scherers optiek ligt het ritme, ontleend aan de lichaamsbewegingen tijdens het coïteren, ook aan de basis van elke poëtica – en bovendien nog aan elke primitieve arbeidsorganisatie of werkverdeling; je denkt dan meteen aan de ritmische bewegingen en gezangen tijdens het ploegen, planten, maaien en oogsten, eeuwenoude landbouwgebruiken in alle culturen en beschavingen.

Ritmische energie is inderdaad de moeder van elke waarachtige poëzie, van elke metriek of versbouw, van iedere prosodie. Het woord ‘prosodie’ komt van het Griekse *prosodion*: vocalises gezongen tijdens feestelijke optochten. Ritme is oorspronkelijk onteleologisch, het streeft geen ander doel na dan de betovering van extase, al oppert Nietzsche in *Die fröhliche Wissenschaft* dat de mens de goden met ritmen aan zich wil onderwerpen. Ritme verbindt erotiek of liefde met religie, mystiek, dans, muziek en poëzie. Ritme bindt. Ritme zorgt dat de tijd zijn stroom niet onderbreekt.

Ritme op zich ontstaat uit het verschijnsel tijd, uit de onophoudelijke afwisseling van nacht en dag, uit de maanfasen en het nu eens overweldigende dan weer versluiserende zonlicht.

Ieder lichaam, iedere geest, ieder kunstwerk participeert aan het oerritme. ‘Elk lichaam heeft een polymorf ritme,’ schrijft Stéphane Mallarmé, ‘elke ziel is een ritmische knoop’.

Het komt steeds aan op afwisseling, ononderbroken transformaties, kantelingen, ritme dat in wezen niet op intermenselijk verkeer of communicatie is gericht. In het ritme van dans, gebed, muziek en poëzie legt de mens getuigenis af van zijn duistere, numineuze afkomst. Hij knikt, schudt met het hoofd, kantelt zijn lichaam. De sjamaan beeft, het orakel schudt, de Tibetaanse monnik wiegt zijn romp, de priester richt het hoofd op wanneer hij zijn schepper aanroept, de moslim kantelt de romp tot zijn hoofd de aarde raakt, de luisteraar knikt ten teken van zijn aandacht.

In de *Satapatha Brahmana* noemen de Vedische Indiërs het ritme van het metrum het ‘vee van de goden’. De goden, bevreesd dat ook zij, net als sterfelijke mensen, een prooi van de vlammen zouden worden, kleden zich in metra. Ze kennen er de sacrale kracht van die hen van dood en verbranding moet vrijwaren. Daarmee is een belangwekkende, mythische relatie tussen woord en vuur gelegd. Geritmeerde invocaties worden uitgesproken ten overstaan van het vuur. Water en vuur vinden elkaar, het poëtisch vloeiende ritme stroomt naast het vuur – dankzij welke magische verbinding de continuïteit van de wereld verzekerd wordt, althans voor de duur van de hymne. Niet voor niets lijken ons psalmodiërende recitaties van Vedische gezangen eindeloos.

Het ritme beschermt dus de mens en zijn wereld, het redt in zijn twee gedaanten: de onbeperkte *manas* of geest en het beperkte *vac* of woord. Beide roepen elkaar op, want elk op zich blijft onmachtig. De onbeperkte vrijheid van de geest, die waait waar hij wil, heeft het juk van syllaben, metra, woorden nodig om zich te manifesteren; omgekeerd is het woord, het metrum, de syllabe al één slechts een deel dat substantie mist. Het juk, de yoga, de discipline van het metrum maakt de geest pas gericht werkzaam; woorden verspreiden

zich op het ritme van het metrum over de wereld en, vooral: hemelwaarts, richting goden. Dankzij de versmaat raakt poëzie aan de goden, aan het sublieme. Sterker nog, in de Vedische beschaving *zijn* de metra goden die het leven op aarde in stand houden. Helaas, toen de metra door de mens werden ontdekt bleek hun macht al door de goden opgesoupeerd. Enkel goede dichters slagen er sedertdien in ze door inblazing of inspiratie met hernieuwde kracht op te laden; in de mond van gewone stervelingen daarentegen vervalt elk metrum tot een monotone dreun. Dichters - en hierin raken Vedische hymnen aan de hymnen van Hölderlin en Novalis - zijn de priesters van het heiligdom der metra: metra als oervormen van het ritme.

Ritme komt altijd voor zingeving. Is er zin die verschillend is van ritme? In de poëzie is het muzikale ritme geleidelijk aan vervangen door taalmelodie. De Franse dichter Paul Valéry beweert dat poëzie in oorsprong een uitroep is. Maar sterker nog dan de ontwikkeling vanuit een exclamatie is poëzie voor mij oproep; een invocatie vanuit een vage, niet te benoemen achtergrond; een klankwoestijn van uitnodigende, soms uitdagende ritmen. Niet iemand, maar iets roept. Dat iets is een soort taal van voor grammatica, syntaxis en lexicon, een taal in volle beweging vooraleer ze zich neerslaat als zin, denken, redenering. Schrijvend over 'Mallarmé in Oxford' in zijn *Literature and the Gods* (2001) bekijkt de Italiaanse mythograaf Roberto Calasso het aldus:

'Hier heb je het alfabet, daar het ritme. Ritme betekent metrum. Je eerste idee wil dat de taal, tot zo-even nog paraderend midden op de scène, is verdwenen. Dan vinden we haar terug in de vorm van zich manifesterende, zuivere materie die voortdurend heen en weer zwalpt van het ene uiterste in het andere. De verhoudingen blijken veranderd: metrum is niet langer een loutere taalfunctie, het is veeleer omgekeerd: taal ontleent haar bestaan aan het metrum. Enkel aan het metrum danken we stijl. En enkel dankzij stijl hebben we literatuur. (...) Of het nu al dan niet makkelijk herkenbaar is: ritme vormt altijd de onderliggende kracht die de wereld bestuurt, als was het literaire het sterkst van al afhankelijk van een spanning tussen dit niet-verbale, gestuele, dringende element en de articulatie van het woord zelf.'

De Chileense dichter Pablo Neruda gaat nog verder en beschrijft in 'Dat de houthakker ontwake',

opgenomen in de *Canto general*, het gevoel dat syllaben, ritmische eenheden, ouder zijn dan de bewuste mens:

'Al lang rusten onder de deken van de prairienacht,
diepzwijgend op een buffelvacht,
de syllaben, het gezang van wat ik was
vooraleer ik bestond, van wat wij waren.'

Ook voor de Argentijn Jorge Luis Borges moest 'de mens zich allereerst in dans en dichtwerk hebben uitgedrukt, alletwee instrumenten voor zijn angst en hoop, allebei invocaties, pogingen tot contact.' Poëzie is een voortdurende schepping van een ritmische verwachting van zin, die zich nooit los van het vers prijsgeeft. Kunst, en dus ook poëzie, is de aankondiging - aldus Borges - van een openbaring die niet plaatsvindt. Gedichten zijn kronieken van een aangekondigde, maar steeds uitgestelde epifanie.

Ritme is wezenlijk voor de door eenvoud verlichte, harmonische vierregelige *rubaiyat* van Omar Khayyam. Zulke oosterse kwatrijnen sluiten tijdens het hardop zeggen aan bij tamboerijn en *saz*, ze spelen een ondersteunende rol bij extase en trance van de soefi's. Volgens een vroeg twaalfde-eeuwse bron gingen zowel ongecultiveerde mannen en vrouwen als wetenschappers en geleerden van het type Omar Khayyam uit de bol bij zulke kwatrijnen. Er was uitsluitend sprake van liefde, wijn en schoonheidsvergankelijkheid - drie meteen in spot, scepsis en melancholie gedoopte thema's waar de ulama's en de *saheds* geen kaas van hadden gegeten; thema's die dan ook, voor de veiligheid, liefst symbolisch konden worden geduid. Maar, zo bericht de *Almojam*-bron verder: 'Onaangeraakte, zuivere meisjes sloegen bij het horen van deze tonen het gebouw van hun onschuld aan diggelen, menig meisje verscheurde uit hartstocht voor de *rubaiyat* het hemd van haar maagdelijkheid. Inderdaad, sedert Khalil (een erenaam van Abraham, FB) ligt geen ritme nader aan het hart dan het ritme van *robai*, het kwatrijn.'

Nederlands symbolistische dichter Jan Hendrik Leopold heeft prachtige Perzische kwatrijnen nageschreven - vertaald en hertaald -, zoals deze uit 'Oostersch III':

'Een lief gezicht spiegelend in waterblinken,
rozen en wijn, ik wil er in verzinken;
sinds mijn geboorte, nu en tot mijn dood
heb ik gedronken, drink en zal ik drinken.'

Ritme, zei ik al, heeft oorspronkelijk geen ander doel dan de fascinatie van extase.

Maar gaandeweg ontwikkelde zich daaruit poëzie zoals we haar kennen. Het juiste uitspreken van de woorden – lengte, klemtoon, kleur van de klanken – moest een magie oproepen die het uitgesprokene laat samenvallen met de werkelijkheid waarnaar de woorden verwijzen. Daarvoor diende het spreken te worden vastgelegd in een grammatica, waarbij de woorden hun invocatieve, herscheppende kracht verloren. Poëzie is sedertdien ook een proces van werkelijkheidsherwinning, de restauratie van de magie door middel van ritme, de evocatie van het heilige – maar dan zonder de zekerheid dat woord en ding met elkaar zijn verbonden, de verklanking van het onbenoembare zonder daarbijpassende sleutel. Vooral sedert de romantiek ziet de westerse dichter zich als een magiër met ritmen en woorden; als een bezweerder op innerlijke speurtocht naar beelden; als een rebel die – ik verwijs naar de twijfel die spreekt uit de Vedische hymnen in de *Rigveda* – nee durft te zeggen tegen de goden en ja tegen de menselijke autonomie; als een sjamaan die de taal betovert door middel van het ritme. De sjamaan laadt zich op door de ritmische intensiteit van zijn trommel. Daarmee roept hij een verwachting op, een verlangen naar losbarsting dat paradoxaal genoeg altijd start met monotonie als gevolg van de gelijke pauzes tussen de slagen op het trommelveel. Je denkt daarbij onwillekeurig aan de dreun van de versmaat, bijvoorbeeld de viervoetige trocheus in het Finse artificiële composietepos *Kalevala*. Wordt de eentonigheid van het ritme opgevoerd, dan is het aankomende op til dat onbenoembaar blijft aangezien het er nog niet is. En bij de aankomst, als het ritme ophoudt, staat de sjamaan-dichter de angst om het niets te wachten. Het ritme stopt, de betovering is gebroken. De sjamaan blijft achter met lege handen, hij heeft niets, net als voordien, voor de inscheping in het ritme.

Op gelijkaardige wijze komt het in de poëzie op het dichten, het werk, de tocht aan – op zuivere, ongerepte verwachting. De Nederlandse schrijver F.C. Terborgh wijst op die doelloze-tochtersvaring in zijn novelle *Shambala*:

‘Het avontuur begint; het grote en onbekende, het niet te voorziene. Weten wij waarnaar we zoeken? Geloven wij werkelijk het te vinden? Of is ons heimelijk bewust dat wij het essentieele, dat wij begeren, nooit zullen zien? Op het vertrek komt het aan, op de steeds hernieuwde poging, het opbreken, het zich niet gewonnen geven.’

Ritme is ‘gestemdheid’, een gesteldheid die voorafgaat aan de stemming; beide roepen elkaar op. De gestemdheid vanwaaruit de dichter schrijft, wordt vervolledigd door de stemming die de lezer ervaart tijdens zijn lectuur. Het ritme, op zich inhoudloos, maakt zich meester van wie het hoort. Er ontstaat vervolgens een contact tussen de maat voor niets en haar of hem van wie deze maat bezit heeft genomen. Het ritme heft de illusoire, eenzame autonomie van de gegrepene op en verbindt haar of hem met alle mogelijke andere luisteraars in ruimte en tijd, maar ook met de maat van het niets zelf. Ritme ontbindt het individu in de extase, maar verbindt het gelijker tijd met de kosmos, dat is: met een samenhangende en dus zinrijke werkelijkheid. Ritme en mens, de sjamaan-dichter-lezer, storten zich in elkaars armen, worden één stroom.

Het ritme, zoveel staat nu wel vast, komt eerst. En het wordt een rite. Als ritueel kan het aanleiding geven tot een liturgie van de dichtkunst die bestaat uit mythe, feest, drama, tragedie, initiatie, offerande, ceremonie, herhaling – stuk voor stuk aspecten die ook kenmerkend zijn voor religies en die de lineariteit van het dagelijkse tijdsgevoel overhoop halen. Ritme reikt voorstellingen, ideeën, kunsten en uiteindelijk levensbeschouwingen aan. Het oerritme, waaraan elke beschaving en elk kunstwerk schatplichtig zijn, verschijnt uit de eeuwige afwisseling van nacht en dag, van onbeklemtoond en beklemtoond, daling en heffing; uit de verschuivingen van donker en licht; uit het nu eens overweldigende dan weer versluisde licht van de zon.

Alles op aarde participeert aan het oerritme. In een appendix van de roemruchte *I jing*, het oeroude Chinese *Boek der veranderingen* heet het: ‘Eenmaal yin dan weer yang: dat is tao’.

Nobelprijswinnaar Octavio Paz onderstreept in zijn theoretisch werk dat, naast China, ook iedere andere beschaving uit een specifiek ritme is voortgekomen – vierledig voor de Azteken bijvoorbeeld, tweeledig voor de Joden.

Maar het Indiase ritme dan? Dat lijkt mij veel complexer en niet zomaar in één woord te beschrijven als ik raga's beluister of een brahmaan die Vedische hymnen reciteert of psalmodieert. En wat met het Mongools-Tibetaanse ritme dat zijn onmiskenbare sjamanistische inslag tot op vandaag ongerept bewaart?

En wat met ons ritme? Het zal duidelijk zijn dat de internationale dreun die vandaag van Alaska tot Patagonië, van Los Angeles tot Tokyo, van Lapland tot de Kaap uit verduisterde discotheken opstijgt, wijst op het naderende einde van de gedifferentieerde wereldbeschavingen. De ritmische herhal-ing stuwt de deuren van de ingekapselde arbeidstijd open in een niet te stuiten invocatie van de oertijd – de tijd voorafgaand aan chronometrieën, klokken en horlogerieën met hun homogene, op zich zinledig opeenvolgende ogenblikken en secondenklikken. In discotheken herschept zich de moegetergde, lamgeslagen mens.

Met de Latijnse versvoeten uit onze schooljeugd valt in de Nederlandstalige dichtkunst weinig uit te richten. De renaissance dichters uit ons taalgebied hebben zich in de overname van de Grieks-Latijnse metra principieel vergist. In de praktijk kwam ons klassiek dichten, technisch gesproken, neer op de invoering van de jambemaat en de alexandrijn, het twaalflettergrepenvers, weliswaar met een aantal variaties op dat model. De ‘nieuwe’ ritmen verschillen van het Latijnse metrum. Echt nieuw zijn ze niet, ze waren vergeten of verwaarloosd en zijn tijdens de Duitse en Engelse, later ook de Nederlandse, romantiek herontdekt.

‘Het gedicht,’ schrijft de Mexicaanse dichter Octavio Paz in *De kinderen van het slijk* (1976), ‘is een spiraalvormige opeenvolging die onophoudelijk naar zijn begin terugkeert, zonder ooit helemaal terug te keren.’ In dezelfde essaybundel heet het dat: ‘De romantische visie op het universum en op de mens: de analogie, is gebaseerd op een prosodie. (...) De analogie beschouwt de wereld als ritme: alles hangt samen, omdat alles in ritme en rijm overeenkomt.’

Terwijl in de Romaanse dichtkunst niet zozeer het accent of de heffing als wel de syllabische versmaat centraal staat, maalt de Germaanse dichtkunst nauwelijks om het metrum van de lettergrepen – om daarentegen juist te mikken op de ritmische verdeling van de accenten. Franse gedichten kan je niet op z’n Nederlands scanderen, hun verzen worden bepaald door het aantal lettergrepen, met op de laatste syllabe een vast accent. Derhalve is de Duitse, Engelse en Nederlandse poëzie dansanter dan de klassieke Franse, die makkelijker dreunt wegens de regelmaat van versificatie en metrum. Het Frans marcheert in de pas van clichés en beproefde abstracties maar ontsnapt dan weer aan de jambendreun – tedeóm,

tedeóm – die Nederlandse verzen vaak teisteren. Maar een goed Nederlands dichter vindt in elk gedicht het ritme opnieuw uit.

Anderzijds schiep Frans vernuft het prozagedicht, al moet die eer misschien Novalis toekomen, prozagedicht dat eerst rond 1900 de Nederlandse dichtkunst beïnvloedt, onder andere Karel van de Woestijnes kleinood *Laetemsche brieven over de lente*. Het Spaans, uiteraard een Romaanse taal, kent volgens Paz een onververfde onregelmatige ritmische versificatie, die echter vanaf de middeleeuwse hoofse poëzie wijkt voor syllabische regelmaat in de korte metra. Kosmopolitisch gerichte Spaans-Amerikaanse modernisten als de Nicaraguaan Rubén Darío keerden dan weer, nog voor de belle époque en als protest tegen het starre isosyllabisme, terug naar het vrije ritme.

Aangezien het poëtische ritme, hoe ook, enkel een manifestatie van het universele ritme is, rijst de vraag hoe dat universele ritme precies klinkt. Verder dan de tautologie dat zoiets het ritme van alles moet zijn, verder dan Herders voorspelbare parafraze dat het ‘de zang van het volk’ is kom ik niet. Want als de Engelse modernist T.S. Eliot het, nog altijd enigszins idealiserend, ‘de muziek van de conversatie’ noemt, helpt me dat evenmin verder, tenzij dat zulke conversatiemuziek vooruitloopt op het populaire parlando van, onder andere, de hedendaagse Nederlandse poëzie. Schuilt élk ritme dan onder de rokken van een fumistische moeder, Universeel Ritme geheten?

‘Vanaf de eerste versregel,’ schrijft Dirk van Bastelaere in de essaybundel *Wuwwhooosshh* (2001), ‘zoekt elk gedicht zijn eigen singuliere ritme. Metrum is voor het gedicht een dwangbuis.’ Hij echoot hier de ontvullende opvatting van de Duitse wijsgeer Schopenhauer in het tweede deel van *De wereld als wil en voorstelling*:

‘Metrum en rijm zijn een kluister, maar ook een sluier, waarin de dichter zich hult, en achter welke het hem vergund is te spreken zoals hij anders niet zou durven; en dat is wat de poëzie voor ons zo aantrekkelijk maakt.’

Paul Valéry, de Franse dichter-denker op z’n best, heeft talrijke voortreffelijke essays en lezingen aan de dichtkunst gewijd, maar spreekt nauwelijks over ritme. Het lijkt voor hem iets dat in je hoofd rondhangt en hooguit een eerste versregel oplevert; op de verdere arbeid komt het aan. Het heeft, denk ik, alles te maken met de omstandigheid dat het dynamische accent, dat berust op de

afwisseling van heffing en daling nauwelijks een rol speelt in het voortijlende Frans – terwijl het in het Nederlands en het Engels juist erg belangrijk is. Dat ritme een tegelijk herkenbare en verrassende gang heeft wordt, wat het tweede betreft, notoir geïllustreerd in de geniale gedichten van de negentiende-eeuwse jezuïet Gerard Manley Hopkins: de dichter van het zogeheten *sprung rhythm* die de ingedommelde Victoriaanse poëzie wakkerschudde. Het eerste soort ritme, met name de makkelijk herkenbare jambische versvoet, is voor ieder oor hoorbaar in zijn repetitieve gang. Wat correct in de maat als verzen wordt geproduceerd, is op zich nog geen poëzie. Dansers en dichters scheppen vandaag hun eigen ritme; je kunt hun passen en sprongen, lengten en lettergrepen geduldig optellen of vermenigvuldigen – maar dergelijke berekeningen op zich leiden alderminst tot kunst.

De gehele moderne Nederlandse en, meer in het algemeen, alle Germaanse metriek stelt weinig voor, zoals Achilles Mussche in zijn nog altijd bruikbare *Nederlandse poëtica* (1948) schrijft. Zulke vaste versvoeten zijn ‘volkomen problematisch, onvruchtbaar en onwezenlijk’ omdat er in onze taal nu eenmaal geen vaste verhouding tussen korte en lange, zwakke en sterke lettergrepen bestaat. Nederlandse dichters hebben derhalve de beschikking ‘over een eindeloos gevarieerde en genuanceerde rijkdom van ritmische vormen’. Voor Mussche stelde Albert Verwey al in *Ritme en metrum* (1931), kort en krachtig: ‘metrum is niets, ritme is alles. (...) Metrum is iets dat niet bestaat, het enige wat bestaat is ritme.’

2. RIJM

En rijm in dat alles? Rijm hoort in het ritme te worden opgenomen. Dat is althans mijn mening aangezien ik het rijm, in al zijn verschijningen, niet tot het wezen, maar wel tot de bevoorrechte instrumenten van de dichtkunst reken. Het rijm komt me dagelijks voor als een bijna onuitputtelijke schatkamer, in zijn mannelijke, vrouwelijke en glijdende gestalten, in zijn gepaarde en gekruiste, zijn omarmende, gebroken en verspringende verschijningsvormen, als ketting-, voor-, binnen- middel- en eindrijm, als assonantie en alliteratie. Wel tracht ik me ver te houden van rijm-magazijnen, rijmformules en rijmwoordenboeken; ik lijd aan rijmverering noch rijmhaat en loop

meestal met een boog om rijmlappen, neprijmen en hinkrijmen – kortom ik schaar mij vierkant achter Schopenhauers dictum dat ‘de heimelijke prozaschrijver het rijm zoekt bij de gedachte; de broddelaar de gedachte bij het rijm’.

Vorm en inhoud moeten in een gedicht onlosmakelijk aan elkaar klitten, maar zonder het ritme en diens maat het rijm – dat wil zeggen zonder het dansende vers – meen ik dat ik wat men de dichterlijke inhoud noemt evengoed, zoniet beter, in een andere vorm had kunnen gieten. Zoekend naar wat ik mogelijk had willen uitdrukken, maar daar nooit in slaagde, omdat het foetaal sluimerde voor de poorten van het heldere bewustzijn, ontdek ik schrijvend hoe de zin zich loswikkelt uit de soms vriendelijke dwang waaronder ritme en rijm mij woorden dicteren en in het gelid fluisteren.

Voor mij moet het gedicht vloeibaar worden. Ritme en rijm zijn alletwee woorden afgeleid van het Griekse *rheo*, vloeien of stromen. Het Griekse substantief *rhuthmos* betekent melodische lijn, maat, dansfiguur, evenwicht, proportie – maar ook aard of karakter. In de Europese poëzie is het rijm een krachtige steunbeer van vloeiend ritme; het bepaalt mee het karakter van het vers en de aard van het gedicht. Dreigt rijm alléén het vers tot gedicht te maken, dan is er sprake van knittel- of knuppelverzen. Opeengestapelde rijmen zijn, naar Schopenhauers oordeel, ‘geenszins de zware offers waard die ze bij acht- en drieregelige strofen en bij sonnetten vergen, en die de oorzaak zijn van de geestelijke kwellingen waarmee we dergelijke producten soms lezen’. Daarom prijst de wijsgeer Shakespeare om diens specifieke sonnetten, waarin elk der kwatrijnen een verschillend rijm krijgen. Voor het oor blijft dan de harmonie, nog extra opgefrist door de nieuwe klanken in het tweede kwatrijn; bovendien wint de zich ontwikkelende gedachte aan intensiteit.

Dat rijmen ook een zaak van conventie is hoeft voor de Franse dichter Paul Valéry dan weer geen bezwaar te zijn:

‘Ce n’est pas le moindre agrément de la rime que la fureur où elle met ces pauvres gens qui s’imaginent connaître quelque chose de plus important qu’une *convention*. Ils ont la croyance naïve qu’une pensée peut être plus profonde, plus organique... qu’une convention quelconque.’ (*Ca-lepin d’un poète*)

(Het is niet de geringste charme van het rijm, de woede die het opwekt in die beklagenswaardige

lieden die iets belangrijkers menen te kennen dan een *conventie*. Zij bezitten het naïeve geloof dat een gedachte dieper, organischer *kan* zijn... dan welke conventie ook.)

Rijm moet de natuurlijkheid evenaren van stromend water, dat in zijn stroom ook zin vervoert. De rijmkwestie komt geestig aan bod in het vroeg achttiende-eeuwse 'Vers contre les vers' van Antoine Houdar de la Motte:

'Les vers sont un art difficile;
Mais c'est un travail puéril
Dont la seule difficulté
Usurpe sur l'esprit les droits de la beauté.
Donnons un noble essor à l'aimable nature.
Les vers la tiennent en prison;
Et les rimes et la mesure
Sont des chaînes pour la raison.'

De kwestie komt even leuk als krachtig aan bod in de terzinen van een sonnet dat rijmdichter Nico Scheepmaker schreef als antwoord op een sonnet van Jan Kal:

'Ik wil alleen maar zeggen dat betekenis,
datgene wat de dichter wil betogen,
geen kwestie van berijmd gereken is
maar het beslechten van een oud geschil:
is het de dichter die dit zeggen wil,
of wordt hij door de Rijmdwang voorgelogen?'

Kromme, onjuiste gedachten krijgen door rijm en ritme een schijn van waarheid, sneert Schopenhauer: 'zonder enige vorm van geforceerdheid komen er maar weinig gedichten tot stand'. Metrum en rijm worden dan lokmiddelen om zich van de goodwill van de lezer te verzekeren. Opvallend genoeg gaat de Duitse wijsgeer hier uit van het primaat van de gedachte, die door versificatie in de vorm van een gedicht wordt gegoten. Schopenhauers mechanistische visie staat haaks op die van Paul Valéry, die evenals Schopenhauer nadenkt over dichten en denken maar, in tegenstelling tot de Duitser, tot het besef komt dat de gedachte in de verzen verborgen moet zitten 'comme la vertu nutritive dans un fruit' (als de voedingswaarde in een vrucht).

Wat is dan een goed rijm? Een dat discreet dofglanzend in het gedicht te wachten ligt, een waarvan de lezer het gevoel krijgt dat het een vondst is die zich niet opdringt, maar wel degelijk tot de intrinsieke waarde van het gedicht behoort,

een dat zich weliswaar verschuilt, maar bij nader onderzoek toch het meest aangewezen, het natuurlijkst lijkt?

Al in 1935 signaleert Simon Vestdijk in een korte 'Wetenschappelijke bijdrage tot de ritmologie' een 'algemene tendens tot 'rijmverdoezeling' die het rijm een onnadrukkelijke aanwezigheid in de moderne poëzie geeft. Accentverschuivingen in rijmende woorden - alliteraties, assonanties en consonanties en enjambementen -, ze zorgen ervoor dat de luisterende lezer het rijmen als minder storend ervaart, maar het niettemin als esthetisch in zijn geest opslaat. Hij heeft dan, zegt Vestdijk, 'in mindere mate het gevoel met een virtuoze prestatie te doen te hebben, die immers zoveel van haar waarde verliest zodra men zich het bestaan herinnert van het rijmwoordenboek van Witsen Geysbeek.'

Octavio Paz, van zijn kant, staat niet afwijzend tegenover het rijm dat 'de fantasie reguleert, het is een dijk tegen de verbale getijden, een kanalisering van het ritme.' Met die laatste karakterisering ben ik het roerend eens - terwijl ik anderzijds zowel moet toegeven dat het rijm de zwakke weggebruiker van de dichtkunst is geworden als moet constateren dat het, na decennia afwijzing en vaak misprijzen, in het goedlachse postmodernisme opnieuw wordt getolereerd, omarmd en zelfs, met enige lippendienst, gerespecteerd. Rijm komt (nog) niet echt in de mode en blijft in eerste instantie iets voor het volkse levenslied. Het toont zich - zoals al in Vestdijks tijd - bij voorkeur in halfverstopte aanwezigheid, soms als een niet onaardige grap die de schrandere lezer mondjesmaat mag savoureren. Doet zich teveel of opvallend rijm voor, dan vermoedt de lezer ironie, pastiche, een aanval van drs. P of Jan Kal, de moedwillige introductie van kitsch in de nobele dichtkunst. Terwijl rijm vooral een eenvoudige, meestal welkome vorm van woordmuziek kan zijn die de lezer buitendien mnemotechnische bijstand verleent.

3. ZIN

Een dadaïst als de klankdichter Raoul Hausmann gelooft stellig dat een gedicht samenvalt met het ritme van de klanken. In *Am Anfang war Dada* (Nijmegen 2002, vertaling Jan Mysjkin) schrijft hij:

'Uit de ritmische reeks medeklinkers, tweeklanken en hun complement van klinkers als tegenbeweging resulteert het gedicht dat zowel visueel als auditief moet worden bepaald. Het gedicht ontstaat in het innerlijke oog en oor van de dichter door de materiële kracht van de klanken, geluiden en toonvorm die geworteld is in de taaldaad zelf.' Hausmanns opvatting is zeker interessant, maar volgens mij eenzijdig en dus onvolledig. Want hoe komt zin het gedicht binnen? Nederig buigend voor het ritme, welzeker, maar zin in een gedicht moet er zijn. Sprekend voor mezelf gaat het om het lyrische gedicht - meer dan loutere bekentenispoëzie - waarmee ik door beoefening enigszins vertrouwd ben. Epische en dramatische poëzie, vanouds hoger aangeslagen, laat ik hier buiten beschouwing.

Ik kan een gedicht geen zin geven die losstaat van ritme, rijm en vorm en dus te parafraseren zou zijn. Het gaat niet om zingeving - dat jachtrevier van predikanten en moralisten -, het gaat om zinkrijging, hooguit om medeschepping. Zinkrijging, de zin van een gedicht is voor mij de poging om vanuit mezelf betekenis te scheppen in mijn specifieke poëtische taalvorm die kort is en vormtechnisch beproefd. Het sonnet is zo'n matrijs, een matrix die mij voedt en die ik daarvandaan diep vertrouwen en vereer. Het sonnet oogt als een kleine, mooie kosmos die zich verbonden weet met vele duizenden gelijkaardige pogingen in de Europese ruimte en tijd: pogingen, alle uit momenten geboren, om mee ritmische zin te scheppen in een beproefde mal. 'Un sonnet sans défaut vaut seul un long poème', stelt Nicolas Boileau terecht in zijn 'L'art poétique'. Nog met meer lof zwaait de Victoriaanse dichter-schilder Dante Gabriel Rossetti in zijn krachtig oordeel: 'A sonnet is a moment's monument'.

Het monument, als het lukt, staat er even, voor de duur van een lektuur of overweging. In tegenstelling tot zulke eeuwige monumenten als de piramide van Cheops, de tempels van Ajanta en Ellora, de Mexicaanse zonnetempel, het Angkor Thom van Khmerkoning Jayavarman VII, de vele kathedralen overal in Europa - zie ik geslaagde sonnetten als bescheiden momentmonumenten die geenszins eeuwig leven ambiëren, nog afgezien van de overweging of ze dat zouden verdienen. Bovendien beschouw ik mijn eigen sonnetten meestal niet als voltooid, ze blijven verder slijpbaar en blijven dus onbestendig. Juist hier ligt voor mij hun zin:

in hun verbeterbaar, niet van buitenaf geschonken bestaan, in hun hunkering naar in zichzelf besloten maar ook (naar ik hoop) enigszins mededeelbare schoonheid. Ze hebben subjectief zin voor mij en krijgen tot op zekere hoogte een objectieve zin voor hen die hun schoonheid willen inzien. Ze wijzen op het, achteraf bekeken, noodzakelijke maar altijd kronkelige en nooit voldoende spoor van mijn leven; voor enkele anderen leven ze even verder als een mogelijk verderwijzend spoor. Zo er al een doel van het schrijven van lyrische gedichten is, dan moet voor mij het leven dat eraan ten grondslag ligt er spoorsgewijs aan af te lezen zijn. Daarin berust de authenticiteit maar niet per se het autobiografische karakter ervan. Het gaat uiteindelijk om een verzet tegen de altijd voortwoekerende zinloosheid die knaagt aan elk individueel leven, aan de geschiedenis, en uiteindelijk aan het heelal.

Poëzie blijft principieel verbeterbaar: het is een overtuiging waarvoor ik steun krijg van de opvattingen en praktijk van mijn helden - Hopkins, Mallarmé, Valéry, Cummings, Leopold, Gilliams. 'Le poème,' aldus Valéry in 1939 in zijn voordracht 'Poésie et pensée abstraite' aan de universiteit van Oxford, 'ne meurt pas pour avoir vécu: il est fait expressément pour renaître de ces cendres et redevenir indéfiniment ce qu'il vient d'être.' De Franse dichter poneert een sterke band tussen dichtkunst en denken. Wat dat laatste betreft gaat het hem vooral om een zijnsleer van de schoonheid, om de functie van esthetiek die op een theorie van de zintuigen moet berusten, en om de rol van muziek. De dichter wordt aan het werk gezet door iets onverwachts: een voorval, een gezicht, een herinnering, een affect. In een eerste regel neemt hij de uitdaging op om rond dat onverwachte gegeven een weefsel te maken, een schets die haakt naar betekenis, de zin die rondtolt in het bewustzijn en een ankerplaats zoekt. Valéry beschouwt dat zoekende, in vrijheid aangegane spel van de geest als het eigenlijke dichten, dat belangrijker is dan het gemaakte gedicht. Dat laatste is, terwijl het dichten zelf er nog niet is maar wordt. Het wordende schommelt tussen het zuivere niet-zijn en de altijd onzuivere zijnden. Net als mensen zijn gemaakte gedichten onzuivere zijnden. Het wordende is 'disponibilité', een mentale beschikbaarheid die eindeloos kan worden verfijnd zonder het werk als zodanig af te maken. Potentiaaliteit overschaduwde productie. De verwerkelijking is, zoals de werkelijkheid zelf, triviaal.

Valéry is ook als dichter een essayist. Eeuwig vastberaden probeerder van mogelijkheden, fragmenten, eerste ontwerpen, methodologieën, variaties, oefeningen. In een aantal opzichten is hij verwant aan Ludwig Wittgenstein, de strenge logicus en taalontfelaar die zijn enorme geërfde fortuin aan behoeftige dichters schonk en wiens *Logisch-philosophische Abhandlung* of *Tractatus* best ook als een soort gedicht te lezen valt. Ook Wittgenstein schrijft geen afgerond wijsgerig oeuvre maar noteert (of laat door anderen noteren) fragmenten en bemerkingen die hij, geheel in de geest van Valéry's opvattingen over het primaat van het maken en denken op het gemaakte en gedachte, zag als voorlopige, niet definitief afgeronde fragmenten. Hij vond ze ongeschikt om te worden gepubliceerd. Beide hoogabstracte denkers onderdrukken bewust hun te grote gevoeligheid: Wittgenstein door te zwijgen over wat het belangrijkste maar ook het onuitsprekelijkste is; Valéry door zijn besluit, genomen tijdens een onweersnacht, om zich nooit meer te laten beheersen door een 'trop vive sensibilité'.

De poëtica van Valéry gaat, in tegenstelling tot die van Octavio Paz, voorbij aan het concrete gedicht. Interpretaties daarvan zijn voor de Fransman uit den boze. Het heeft namelijk nauwelijks nog zin om te denken – en voor Valéry wil dat zeggen: mogelijkheden te opperen – over iets dat al bestaat. Op de mentale kwaliteit van het werken aan gedichten komt het aan. De Franse dichter zou brandhout hebben gemaakt van de vlotjes weglezende parlandogedichten die in de Nederlandse poëzie welig tierden. Uit Valéry's poëtica verdwijnt, behalve het werk, feitelijk ook de maker. Biografische anekdotes, waar de gemiddelde literatuurlezer verzot op is, hebben nauwelijks relevantie voor het maken. Zelfs regels, aanwijzingen en adviezen over hoe een gedicht tot stand komt beoogt Valéry's poëtica niet. Hij wil alleen onderzoeken hoe de *poiësis*, de wording of het maken zelf in elkaar zit. Ingenieur, dichter, fysicus, schilder: in al hun onwaarschijnlijk uiteenlopende activiteiten hebben ze toch ook allen te maken met een esthetica – in Valéry's optiek een leer van het zuivere, schone maken die boven het gemaakte werk zweeft als een hogere wiskunde die ook zonder getallen werkzaam is. Zulk een monsterlijk platonische poëtica verklaart waarom de feitelijke invloed van Valéry op de westerse dichtkunst beperkt is gebleven, terwijl zijn faam als onkreukbaar intellectueel zich wijd verbreidde.

Een cynicus zou kunnen opmerken dat Valéry zich schrandere indekt tegen kritiek op zijn gemaakte gedichten. Hij zet zichzelf als historisch mens van vlees en bloed buiten spel. Zijn egotistisch narcisme acht zich onaanraakbaar, terwijl de methodische *scrutator* van de poëtische architectuur alle lof voor zijn zelfloosheid met supreme onverschilligheid over zich kan laten stromen. Streven naar perfectie en zuiverheid doet de maker namelijk enkel om zichzelf wil, niet om naar de gunst van de lezer te dingen. In dat opzicht lijkt de bewondering van de Antwerpse dichter Maurice Gilliams voor Valéry evident: beiden beoefenen het dichten als permanente *Durcharbeit* met het oog op *dura necessitas*, een noodzakelijkheid die wreed want onbereikbaar en enkel in schijn absoluut is.

Heeft dit alles nog wel zin? Het dichten als proces speelt zich af in een spanning die zichzelf geen rust gunt, tussen de willekeur van de beschikbare mogelijkheden en de gooi die de maker doet naar de noodzaak van het werk, het gedicht dat paradoxaal genoeg alleen voorlopig kan zijn. Het lijkt wel de kringloop van *samsara*, een doen als doem maar ook als enig mogelijke, altijd ontgoochelende zingeving. Want wie, tevreden met zichzelf, ophoudt met werken is zoveel als geestelijk dood. De zin van het zijn ligt niet buiten maar in het zijnde zelf – maar dat moet zich dan wel openstellen.

In *De droom van poëzie* (1978) houdt de Nederlandse dichter Jacques Hamelink een opmerkelijk pleidooi voor een open dichterschap dat niet alleen aan zichzelf werkt – zoals Gilliams het wil – maar juist de wereld, de geschiedenis en de lezer uitnodigt. Poëzie die enkel in de poëzie van nu is geïnteresseerd vernauwt het bewustzijn, terwijl de open dichter 'het bewustzijn in zich draagt van de cultuurhistorische, filosofische, morele en uiteindelijk religieuze dimensie van de werkelijkheid'. Maar die werkelijkheid wordt de dichter en zijn lezer eerst geopenbaard door de taal 'die zich in ons geïncarneerd heeft': 'Aan de dichter is enkel het beheer van de taal opgedragen. Hij is er de konservator van. Zijn bezigheid is een fundamenteel behoudende'.

Dankzij taal, het geschenk dat de dichter net als ieder mens bij de geboorte ontvangt, beschikt de dichter over de magische kracht om werkelijkheden van uiteenlopende aard – tegengestelde, autonome, ver van elkaar verwijderde – bij elkaar

te brengen of in een nieuwe, scheppende eenheid te doen oplichten. Ook in ons dagelijks taalgebruik kennen en ondergaan we allen die magie: het verrassende beeld dat nieuw inzicht en zin aanreikt, de openbarende gelijkenis, de geïnspireerde vergelijking. Gelijkenis is geen gelijkheid maar weerschijn of terugkaatsing. In poëzie fungeert beeldspraak echter niet als de weerspiegeling van een idee of een ding uit de werkelijkheid. Poëtische beelden zijn stijlfiguren, tropen: draaiingen en verdraaiingen van betekenissen, een zinnenspel met onverwachte en verblindende zinswendingen. Wat je aanvoelde als eigenlijke zin blijkt verplaatst: het verplaatst zichzelf naar totaal andere zin. Dat is de metafoor, volgens de Duitse idealistische schrijver Jean Paul 'die kleine poetische Blume', ontsproten aan de oorspronkelijke mystieke verwantschap van mens en wereld. Terwijl de redenaar de metafoor extern toevoegt aan zijn eigenlijke betoog, een aangenaam extraatje dat de toehoorder uit zijn sluimer opfrist, blaast de metafoor de ziel van het gedicht aan en verheft ze de geestelijke ervaring van de wereld. Het poëtische beeld transfigureert de woorden die hun waarden onderling uitwisselen in een *ars combinatoria*. De keten van oorzaak en gevolg wordt in zo'n gedicht doorbroken, er ontstaat een aaneenklitting van betekenissen in een fluïdum van genieting.

De Franse dichter Pierre Reverdy kondigt de revolutionaire beeldspraakopvatting van de surrealisten aan als hij het ontstaan van poëtische beelden omschrijft als een bijeenbrengen van twee onderling verwijderde werkelijkheden en poëzie ziet 'dans ce qui n'est pas. Dans ce qui nous manque'. In zijn zog ziet het surrealisme beeldspraak als een ontwrichting van de gewone taal die het gesloten bewustzijn bevrijdt. Naast humor, dromen, erotiek, écriture automatique en de beruchte cadavres exquis is poëzie een uitgelezen middel tot bevrijding. Maar mag je poëzie, volgens Reverdy 'le sceau suprême que l'homme a imposé sur les choses de la création', als een middel beschouwen? Het is alleszins een fraai staal van instrumenteel denken. Poëzie heeft geen ander doel dan goede poëzie te zijn. Toch móét, volgens André Breton, poëzie juist wél middel zijn; want niet poëzie maar vrijheid is het doel. Paul Eluard is subtieler dan Breton: poëzie vindt weliswaar zin in zichzelf maar ook in de inspiratie, die de dichter niet zozeer krijgt als wel geeft aan zijn lezers.

Poëzie inspireert niet alleen tot revolutie maar ook tot liefde. Wie veel liefdespoëzie leest wil tenslotte zelf ook wel wat liefde ervaren. Zelf inspireert Eluard zijn vrienden Max Ernst en Salvador Dali tot liefde voor zijn vrouw Gala – die Eluard daarop in de steek laat om Dali's vrouw te worden. Ik ben er niet zeker van of Eluard het zo heeft bedoeld. Beelden verwijzen niet, ze scheppen. Octavio Paz vat het aldus samen: 'De dichter wil niet zeggen: hij *zeft*'. Zijn beelden rijgen zin aan zin, een beetje zoals het bestaan volgens het mahayanaboeddhisme een bestaan in onderlinge afhankelijkheid is, een onontwarbare verknoping vol ongevraagde verantwoordelijkheid maar ook vol van potentiële eenheid. Gedichten kunnen immers een epifanie bij de lezer teweegbrengen en allicht is dat, ook voor Hamelink, de open poëzie waarin gedicht en lezer zich voor elkaar openen en de ik van de dichter de ander van de lezer wordt. Zoals Borges het krachtig poneert: 'Ik ben alle anderen'.

4. LITURGIE

Op dit punt aangekomen mag ik misschien het woord liturgie in de mond nemen. Liturgie is een in oorsprong Griekse term die wezenlijk met dienen te maken heeft. *Leitourgia* betekent, behalve tempeldienst en naleving van godsdienstige plichten, allereerst: dienst betoond aan de staat of het algemeen belang. Maar de religieuze, ethische inslag van het woord spreekt vanzelf. Evenmin als er privéreligie bestaat kan er sprake zijn van individuele liturgie, omdat een liturgie altijd, naast een bezwerende en een devotionele, ook een gemeenschapsordenende component bezit. Zo dient het katholiek, taoïstisch of boeddhistisch liturgisch jaar voor de organisatie van de zowel kerkelijke als innerlijke tijd, die met een vast ritme van riten, ceremonieën, heilige geschriften en sacrale ruimte wordt 'gevierd'. Rituelen en liturgieën zijn per definitie behoudsgezind, omdat ze het individu een vaste plek in een collectief systeem geven, een vaste vorm die de emoties aan banden legt en het gedrag 'vergemeenschappelijkt'. Riten en liturgieën zijn vrijheidberovende instellingen maar geven een diep bevredigende uitdrukking aan iets dat de individuele vrijheid voorafgaat: een oergrond van intimiteit, verwevenheid van het sacrale en het profane. De theurgie, in oorsprong een magisch sacrament waarmee men geesten bezweert, beoogt een heiligende werking dankzij

de efficiënte afwikkeling van de liturgische voor-
schriften.

Analoog met theurgie en liturgie hanteert ook
poëzie ritmen, bezweringsen, mythen, beelden en
symbolen. De liturgie van poëzie houdt deze spe-
cifiek poëtische krachtmiddelen in stand. Ze werkt
zowel *ex opere operato*, uit de loutere handeling,
als *ex opere operantis*, door de inleving en de be-
schikbaarheid – en hier duikt Valéry's 'disponibi-
lité' weer op – van dichter en lezer. Gaat het in
religieuze liturgieën om een mystieke kracht, in de
poëzie kan je spreken van ontroeringskracht; het
is althans voor mij evident dat beide niet los van
elkaar bestaan omdat liturgie, als kunst van de re-
ligie, nauw verbonden is met poëzie als ritme van
een woordkunst waarin ritme, rijm en zin elkaar
omarmen.

Doordat de liturgie het tijdverloop sacraliseert en
de op zich zinledige opeenvolging van dagen en
nachten, uren, minuten en seconden van betekenis
en samenhang voorziet, is paraliturgische dicht-
kunst een uitverkiezing van elementen – alle
ontleend aan de alledaagse, voor horizontale
communicatie bedoelde taal – die, stuk voor stuk
herijkt en verguld, tot poëtische munt worden
geslagen.

Met haar getransfigureerde taal is poëzie dan ook
geschikt voor een gemeenschapsviering tijdens
welke elk individu zich in eenieders aanwezigheid
aangesproken voelt. De initiatieritus verzoent het
individu tijdelijk met zijn gemeenschap, dankzij
de door een individu (de dichter) verrichte in-
greep in de gemeenschapstaal – die zich, op haar
beurt, tijdelijk verlost weet van haar schijnbaar
ongeneeslijke banaliteit. Poëzie, in tegenstelling
tot de 'newspeak' van George Orwells 1984, wil
zoveel mogelijk alternatieve denkwijzen initiëren
die afwijken van het instrumentele, wijsgerige en
wetenschappelijke denken. Poëzie is 'oldspeak'
die de vele mogelijke betekenissen van woorden
in het gelid brengt, mét alle onrechtzinnige bij-
betekenissen die denkbaar zijn of behoren tot de
woordgeschiedenis, zelfs tot de valse etymologie.
In die zin is de liturgie van poëzie altijd politiek
incorrect, ontsnapt ze aan de taalpolitie en over-
stijgt ze zowel de bestaande woordenschat als de
grammaticale regels.

Veel theater, dans en ook beeldende kunst lijken
vandaag door liturgie aangetrokken. Zo oogt het
scenisch werk van Jan Fabre als verblindend mooie
magie die epateert en soms tot fascinatie voor het

redeloze leidt. Zijn lichamelijke mysterieën heb-
ben een haast sacramentele impact op sommige
kijkers. In een terugkeer naar essentialia – bloed,
tranen, sperma, zweet, naaktheid – belanden ze in
een verbijsterend maar spectaculair maniërisme.
Deze verbluffende uiterlijkheid kan de poëtische
tocht naar binnen zowel aanwakken als aflei-
den.

Valt mijn visie op de liturgie van poëzie, met het
bewustzijn dat ze uitdraagt, de overtuiging dat
mijn dichten staat in een mythische, cultuurhis-
torische, wijsgerige, ethische en uiteindelijk re-
ligieuze traditie – valt deze visie te rijmen met
mijn andere, anarchistische kant? Ik denk het wel.
Zoals de anarchist breekt met de conventie die
gezagsdrager van onderdaan scheidt, zo breekt
de dichter de gewone communicatieve taal open
om haar niet op mededeling, macht en omgang
– maar op kunst, vrijheid en toegang tot het in-
nerlijke te richten. Ja, dichten vereist maximale
vrijheid. Een dichter aan het werk is een anarchist
die elk gezag naast zich neerlegt. De poëtische en
andere bronnen die ik heb aangehaald – Hölder-
lin, Valéry, Hopkins, Paz, Wittgenstein, Vestdijk,
Gilliams, Hamelink, de lijst is enkel indicatief –
zijn hoofdstukken in een ongeschreven intellec-
tuele autobiografie, de mijne. Ik steun niet op hun
gezag, ik ben Valéryiaan noch Wittgensteiniaan,
Hopkinsiaan noch Schopenhaueriaan. Hun den-
ken en schrijven vormen een stimulans om zelf te
schrijven, maar ik onderschrijf hun opvattingen
niet kritiekloos. Ze zetten me op weg.

Ik schrijf in een taal die ik maakte noch koos maar
die ik liefheb. Ik schrijf in het Nederlands zoals
een novice intreedt in een orde die al vele glorie-
rijke toppen heeft geschoren en die na hem zal
blijven bestaan. Zoiets schept verantwoordelijk-
heid. Gevoelens van dankbaarheid overheersen
in mij. Ik mag gebruik maken van de beschik-
bare taalinstrumentenschat en stort het resultaat
daarvan in dezelfde geestelijke schatkamer terug.
Mijn dichtende vrijheid beschouw ik dus niet als
vol maar gebonden aan eerbied en nederigheid.
Anderzijds is poëzie voor mij het bindmiddel dat
het sublieme, dat ons blijft ontsnappen, verzoent
met een samenleving van vrije mensen. Ook dat is
een droom, vertolkt in onder meer Hölderlins *Hy-
perion*, Shelley's extatisch humanistisch atheïsme,
Novalis' poëtisch communisme, Coleridge's 'Pan-
tisocracy' die de onschuld van het patriarchale
tijdsgewricht wilde verzoenen met het toen mo-

derne Europa; in de geschriften van Longfellow, Thoreau, Kropotkin, Gustave Landauer.

Ik tracht de taal niet geheel los te koppelen van mijn dagelijks gebruikte natuurlijke taal. Toch laat ik die laatste enigszins los, ontwricht ze lichtjes door ze ofwel op te trekken naar een ritmisch spel dat voorafgaat aan pragmatiek en directe communicatie, ofwel ze te krimpen tot ze wat stug wordt en samengedrukte, niet direct te ontrafelen betekenissen in zich herbergt. Emoties, innerlijke gewaarwordingen, moeilijk uit te drukken ervaringen zijn voor mij aanleidingen tot het dichten. Dan probeer ik iets te zeggen wat ik in een buitenpoëtische context liefst onbesproken laat uit vrees voor ongewenste sentimentaliteit. Ik sleep in gedichten geen maatschappelijke kwesties binnen die behoren bij onderling verwisselbare, toetsbare meningen en overtuigingen waarvoor de publieke fora de geschikte plekken zijn. Wie zoals ik emoties die moeilijk benoembaar zijn poëtisch te lijf ga ontwikkelt een specifiek denkwerk. De ratio van de dichter weeft, schrijvend het gedicht, een samenhangend net uit wat zich aandient. Schokkerigheid wordt vermeden, een pulserend ritme bevorderd. In het beste geval verspreidt zich een glans van vloeibaarheid over de voortgang van de verzen. Vaak draait het in gedichten om gevoelens die nog niet kunnen worden doorgrond of nooit volop zullen worden begrepen; om ontroeringen die onverklaarbaar zijn en buiten de logica van oorzaak en gevolg vallen. *In statu nascendi* trappelen zulke emoties zo hard tegen de geboortetunnel dat ze niet langer kunnen worden ontkend. Als discursief onrijp zoeken ze een uitweg in het limbo van de poëzie wachtend op *maieutiek* – op een vroedvrouw die ze uit de tunnel lokt en het licht van het vers gunt.

Ik schrijf uitsluitend over de dingen die ik uit ervaring ken – niet dus over kwantummechanica, sonarwaarneming van vleermuizen, menopauze, buitenaardse wezens, witte dwergen of zwarte gaten. Wel gebruik ik de soms evocatieve terminologie, die met zulke mij voorts onvertrouwde verschijnselen zijn verbonden. Suggestie is de kurk waar ook zwaarwichtige poëzie licht op kan drijven.

Kleeft er een solipsistisch aspect aan mijn dichten? Allicht. De vraag naar de mogelijke receptie ervan speelt nauwelijks een rol; of mijn gedichten klassiek dan wel modern of nog anders zullen worden gevonden, houdt me niet bezig. Ze moeten

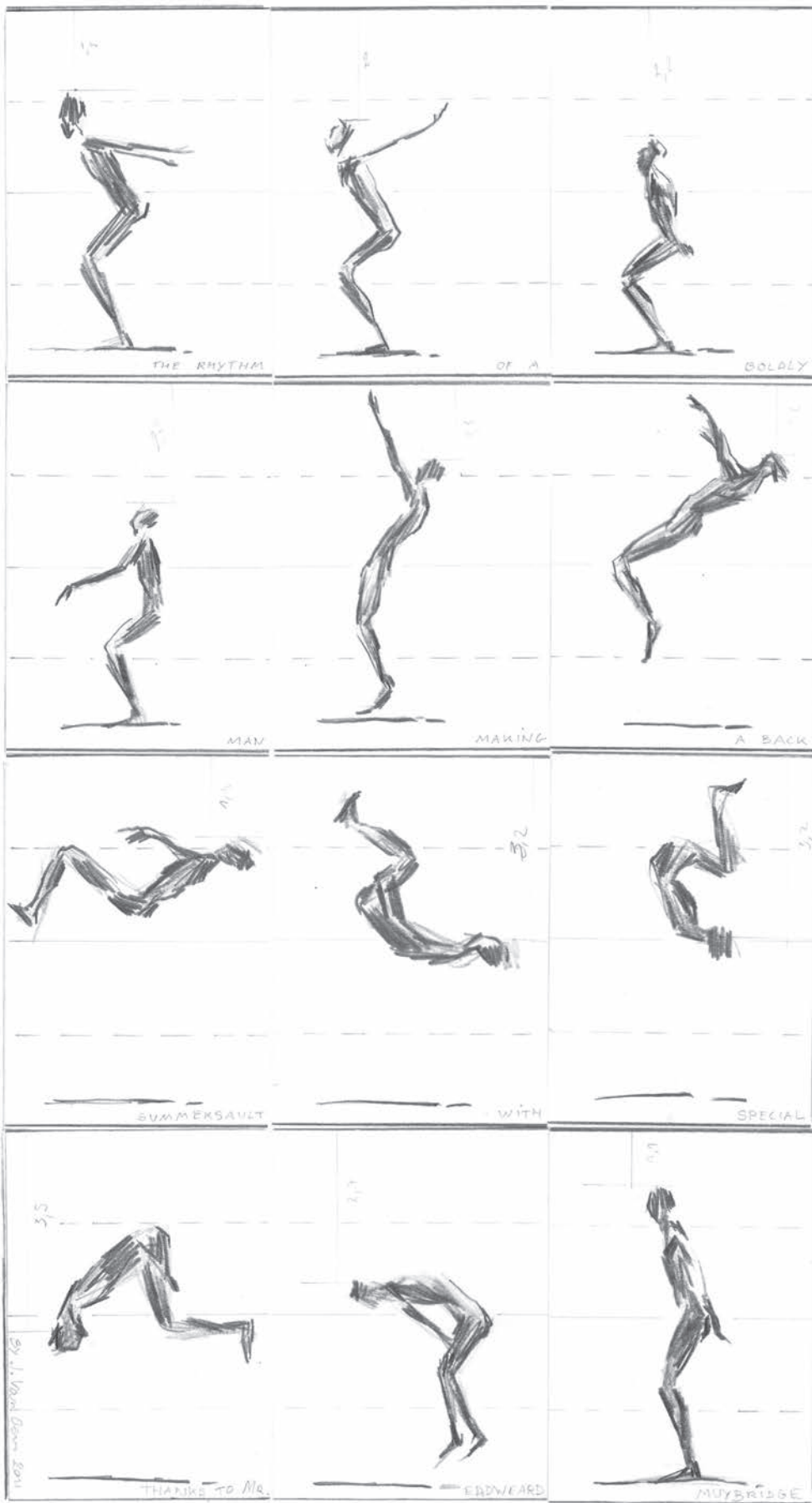
voor mijn innerlijk oor klinken als waren ze door een optimaal geplaatste stem in mij gelegd.

Feitelijk zie ik weinig vooruitgang of ontwikkeling in mijn dichten. Natuurlijk verander ik zoals iedereen en alles voortdurend onder de universele wetmatigheid die onbestendigheid heet. Toch houden drie, vier dingen de illusie van mijn identiteit overeind: ontembaar vrijheidsstreven, onlesbare kennisdorst, affectieve onrust die mij in de verhouding met mijn medemensen en in mijn zucht naar diepe intimiteit wisselvallig en onbetrouwbaar maakt. Dat is niet veel om poëzie mee te maken. Maar ik moet het ermee stellen.

Wat de ethische aspecten van poëzie betreft kan ik – als ik me er met een jantje-van-leiden van wil afmaken – me verschuilen achter Wittgensteins beroemde dictum dat ethiek en esthetiek één zijn. Ik zou liegen als ik zei dat die uitspraak mij uit het hart is gegrepen want zo beleef ik het niet. Ik schrijf geen gedichten over de waanzin van oorlogen, tegen het waanzinnige gedrag van wereldleiders, ter leniging van het leed in Afrika. Toch zouden zulke gedichten, mocht ik ze schrijven, een ethisch hoogstaande daad zijn, zonder daarom literair-esthetisch gesproken per se hetzelfde niveau te halen. Waarmee ik niet sluw wil insinueren dat mijn lyrisch dichten doorgaans literaire hoogstandjes oplevert. In wat ik *tongue in cheek* mijn poëtica zou kunnen noemen, leeft er weinig interesse voor moraal; niet dat ik mij daarvoor schaam of me erop beroem, maar het is nu eenmaal zo en ik heb er nooit serieus aan gedacht daarin verandering te brengen. Mijn sympathie voor het anarchisme valt dus, allicht in tegenstelling tot de grote dichter wiens naam aan deze lezing is verbonden, nauwelijks af te lezen aan mijn gedichten.

Maar dichtkunst is voor mij, naast wat Paul van Ostaijen zo knap omschrijft als een metafysisch geankerd spel met woorden, wel degelijk zinschepping. Als dat geen ethische activiteit mag heten. ■

[Inaugurale rede, Emile Verhaerenleerstoel 2006, Vrije Universiteit Brussel]

Lava

Het is die tijd van het jaar dat men elkaar haast constant beterschap wenst. De tijd van rode neuzen, korstige lippen, van zalfjes en gloeiend hete thee. Remco en ik zitten op een bankje in het park een joint te roken. Onze stek is omgeven door een kruidig aroma. Het is nog vroeg in de nacht. Een fijne sliert mist streelt het knisperende gras onder onze voeten. Bij elke haal hoor ik het geknetter van opbrandend nederwiet. Mijn mond is kurkdroog. Ik stel voor een Ice Tea te halen in de automaat op de hoek van de hoofdstraat in ons dorp.

Remco neemt een pils door de onderste knop van de drankenverdeler in te drukken. (Het is een publiek geheim dat de onderste knop bier tevoorschijn brengt, al staat dit niet zo geëtaleerd.) Ik neem een grote slok van mijn blik en slik een forse prop door. Veel helpen doet het niet, want kort daarna voelt mijn mond weer zo sec als een drooggetrokken rijstveld.

We keren terug naar het park. Hebben een kwartier of wat later zin in nog een joint. Het wordt een mix van tweederangs Afghaanse hasj met eersterangs homegrown. Remco blaast zijn verkleumde handen warm, neemt een vloeitje en een Marlboro-sigaret. Ik verhit eerst de hasj, beetje bij beetje, tot ik het transformeer in een fijn laagje kruim.

‘Koop ’s goeie hasj,’ zeg ik. ‘Wat voor rotzooi is dit eigenlijk? Van shit moet je borsten kunnen draaien. De helft van je brok zit onder mijn nagels.’

Remco maakt enkel een vaag geluid, de wind speelt hem parten. De wiet verkruijmel ik tussen duim en wijsvinger. Wanneer ik het hoopje stuff in mijn handpalm heb liggen, scheurt Remco de kop van een sigaret af, die als filter moet dienen. Hij legt, ondanks de condities, de joint magistraal dicht: met de likrand naar buiten, perfecte trechtervorm, niet te dik, strak. We branden het overbodige strookje papier af en ik gun Remco de eer van het aansteken.

Onze joint is halfweg wanneer we vanuit de verte een snerpend geluid horen dat steeds dichterbij komt. Het heeft iets van een opgefokte grasmaaier. Het blijkt Tony Annee te zijn, Acne voor Remco

en ik, een boerenzoon met het gebit van een ezel en een kratergezicht vol opspuitend pus. Tevens eigenaar van een amateuristisch getuned Apri-lia-scooter. Hij vraagt of we niet meegaan naar de stad vanavond.

‘Ik heb een nieuw lief.’

We stemmen loom toe.

Ze heet Destiny, Acne’s nieuwe vlam. Ze is mollig, lijkbalek, maar heeft mooie tanden. Ze draagt een veel te strak zwart jurkachtig ding als we haar voor het eerst ontmoeten in een hanghok aan de rand van het stadscentrum. Ik zeg hallo en bedenk een nieuwe naam voor haar. Vetrolletje lijkt me te cliché. Remco en ik besluiten haar Lijkje te noemen. Ik geef hun relatie vijf neukbeurten, Remco tien.

‘Hoe hebben jullie elkaar ontmoet?’ vraag ik gedwongen.

‘Via de chat,’ zegt Lijkje.

Ik nip van mijn fles witte Martini en geef hem door aan Remco. Er gaat een joint rond. Na Remco en mij schiet er weinig over van Lijkjes blow. Dan gaat ze plassen in het Toi Toi toilet bij de werf aan de overkant van de straat. Ze klautert over het hekken en scheurt daarbij haar ‘kleed’. We zien vaag haar reet en een sneeuw witte onderbroek. Wanneer ze terug is vraagt ze een slok van mijn vermout. Ik geef hem door en ze zet haar lippen aan de fles. Een gigantische geut giet ze naar binnen, veegt haar mond af en zegt: ‘Ik ben een luxe-escort.’ Remco en ik houden het niet meer uit, gaan om deze openbaring te vieren een nieuwe fles vermout kopen en drinken die leeg met z’n vieren. Dan stelt Lijkje voor om naar haar appartement te gaan. Ze woont alleen, net buiten de stad.

Als we er aankomen wijst ze naar de bovenste verdieping van een gesandwichte betonblok uit de jaren zestig.

‘Daar woon ik.’

Haar claustrofobische studio is een smerig hok.

‘Ik dacht dat hoeren neurotische kuiswijven waren,’ stamel ik met een lamme tong, niet langer in de mogelijkheid mijn alcoholintoxicatie te verbergen.

'Ik ben eigenlijk een luxe-escort,' zegt Lijkje. Ik gooi me in de beige stoffen zetel. Voor me staat een ronde glastafel vol vingerafdrukken en aangekoekte etensresten. Er lopen ook een paar kleine beesten rond, hooguit een paar maanden oud. Lijkje wil ons een rondleiding geven. Na circa een minuut hebben we alles gehad. Haar slaapkamer is er het ergst aan toe. Wanneer ze de donkerbruine plasticen accordeondeur openschuift dringt er zich een penetrante zure lucht op. 'Het is niet veel, het is dan ook een slaapkamer,' brengt ze uit. 'Maar die dient niet enkel om te slapen, hé poes,' grapt Acne. Poes, denk ik, een typischer bijnaam kan een hoer moeilijk hebben. Ik probeer de afmetingen van het vertrek te bevatten. Hoeren zijn rijk, heb ik altijd gedacht. In die zin heeft ze gelijk: ze is geen hoer. 'Neukt ze goed?' vraagt Remco wanneer ze op het toilet zit. 'Wat een wijf,' reageert Acne. 'Ik merkte meteen dat er iets anders was aan haar.' 'Wanneer heeft ze je gezegd dat ze een hoer was?' vraag ik. 'Een luxe-escort,' verbetert Acne me. 'Ze is een luxe-escort.' 'En wat is het verschil tussen de twee?' 'Weet ik veel, maar het verdient beter dan het raam en je krijgt minder zatlappen die maar blijven pompen zonder klaar te komen, zegt Destiny.'

Remco en ik besluiten wiet te halen, maar het is ons een raadsel waar of bij wie we aan het spul moeten raken. Cliff, onze gewoonlijke dealer, levert niet buiten de stad. Hij sms't dat we in het Druytens-park moeten zoeken naar een zekere Narco, een neger met hiphop kleren. De nacht is ondertussen halfweg. Het park is nog een eind stappen. Onderweg zuipen we een fles prefix wodka-vruchtensap. Remco tankt ook wat ego. Zijn ogen worden biljartballen.

In het midden van het park is er een speeltuin. We zien er een groepje negers rondhangen. 'We zoeken Narco,' zegt Remco toonvast. Er komt een kast van een zwarte onze richting uitgeslenterd. 'Kom mee.' Iets verderop stoppen we tussen twee muurtjes. 'Hoeveel moeten jullie?'

Ik vertel hem hoeveel we moeten, iets minder overtuigend dan Remco.

'Wacht hier.'

We wachten tot hij terugkomt, geven hem het geld, nemen de blow en sluiten af met wat geknik naar hem en z'n vrienden.

Terug bij Lijkje haal ik de wietzak uit mijn jas en voel aan de toppen.

'Te nat om te roken.'

'Plof het even in de microgolfoven,' zegt Lijkje.

'Wacht, ik zet hem op Low.'

Ik stem in. Remco hoor ik niet tegenpruttelen. Ik gooi het goedje in een grote pot en stop het in de microgolfoven. Lijkje zet ondertussen een fles bruine rum en wat glazen op tafel. We hebben pas geklonken als er een luide knal door de studio kaatst. Allen kijken we ogenblikkelijk naar de keuken en zien uit de deur van de microgolfoven een massa rook glippen. Remco en ik springen bliksemsnel recht, maar aarzelen wanneer we voor het apparaat staan.

'Doe die deur open,' zeg ik en reik naar de eject-drukknop onderaan het toestel.

'Nee, dan ontsnapt alle rook.'

'Wat moeten we dan?'

In Lijkjes studio begint zich een dikke, intense nevel te verzamelen.

'Ik open de deur en we vergaren zoveel mogelijk rook in de zak, zodat we nog wat blow overhouden aan je stommititeit.'

Ik wil niet overgaan tot ruziemaken, dus ik zeg: 'Oké'. Terwijl Remco zoveel mogelijk rook bijeensprokkelt, maak ik van de gelegenheid gebruik om alvast wat rook de longen in te stuwen door mijn hoofd zo dicht mogelijk bij de microgolfoven te houden en diep in en uit te ademen, meteen de meest heftige seconden van mijn jonge leven. Instant smoor ik mijn longblaasje naar Jupiter. Onze inzamelactie doen we in drie keer. Dan schraap ik alle restanten van de verkoolde toppen af en behoud de rest. Er schiet aardig wat over. Ik vraag Lijkje de glastafel vrij te maken en gooi alles erop.

'Ik heb nog nooit zoveel wiet bij elkaar gezien,' zegt Lijkje. 'Ik ook niet,' zegt Acne.

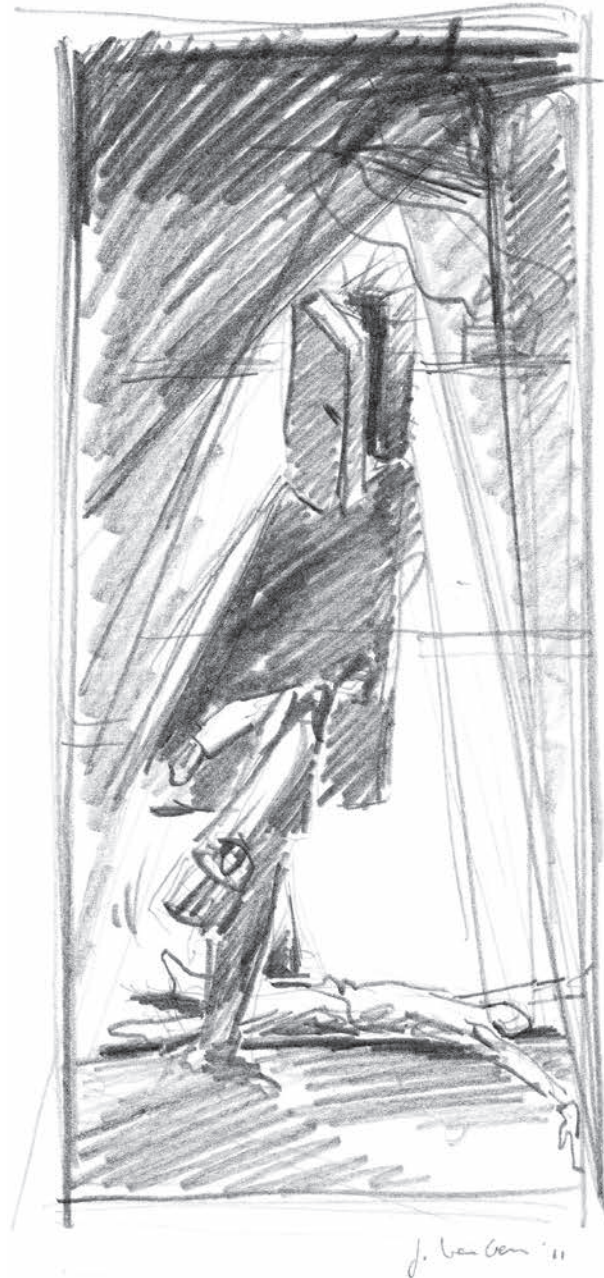
Ik voel me een schimmige acteur in een B-film. De radio op Lijkjes studio staat hard. Er brandt een blauwe lavalamp. Ik staar naar de lamp, hoelang weet ik niet, overdonderd door het gevoel erin te verdwijnen. Ik ben de hete, fictieve lava in die

lamp. Iets in mij hunkert naar bevrijding, maar mijn lichaam is te verlamd om iets uit te brengen. In mijn hoofd schreeuw ik het uit. Ik zak steeds verder weg. Letterlijk. Figuurlijk. Het is Remco die het als eerste opmerkt en mijn schouder een duw geeft. Ik kijk hem aan, maar de beelden die mijn ogen registreren onthoud ik niet. Ik hoor vertraagde stemmen, zinnen waarvan ik de woorden niet kan ontleden. Mijn lijf zit in een cassettespeler waarvan de batterij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

Een immens koude gebeurtenis doet me opschrikken. Boven me zie ik Remco staan, met een blauwe emmer in zijn handen. Ik lig op de grond, rond me een burcht zeiknatte dweilen.

'Wat een wiet,' grijnst Remco. 'Lijkje en Acne zijn aan het neuken.'

Ik sta op en tracht mezelf te rebooten. Lijkjes koelkast herbergt een Red Bull. Ik giet hem in één keer naar binnen en merk dat hij snel zijn werk doet. Dan ga ik pissen. De dunne isolatieplaten die de badkamer scheiden met de naaikamer houden het professionele gekreun van Lijkje niet tegen. Ook als ik druk zet en mijn straal recht in het midden van de pispot mik hoor ik 'r'. ■

Marc Zwijsen

Bryan Walters, een beknopte monografie

(...)

*Who will help the dumb
to comprehend the language
of water rushing over stones?*

*Who will teach the blind
to understand the braille
of rain on mountain lakes?*

(...)

Uit: Tell me if you know

Bryan Walters kruiste mijn leven voor het eerst in oktober 1977. Samen met Aeronwy Thomas-Ellis, de dochter van Dylan Thomas, gaf hij een poëzie-recital aan de universiteit van Gent getiteld 'Dylan and other Welsh'. Fragmenten uit *Under Milk Wood* kwamen tot leven en ook de 14de-eeuwse bard Dafydd ap Gwilym bleek in de hertalingen van Bryan Walters nog even fris en vitaal te zijn als zeshonderd jaar geleden. Het diepst echter, werd ik getroffen door Bryans eigen poëzie en door de communicatieve, performatieve kracht van zijn voordracht. Zelden had ik een dichter gehoord wiens gedichten zo wonnen bij een lezing, zodanig zelfs dat herlezing van de gedichten achteraf soms een beetje tegen leek te vallen. De gedichten en hun vertolking vormden een magisch geheel...

Na afloop van de lezing kocht ik één van zijn recentste dichtbundels, liet hem signeren en de rest kwam vanzelf... het werd een late, maar gezellige avond op een Gentse studentenkamer en voor ik het goed en wel besepte, werd ik een soort van agent voor tournees in België en Nederland.

Achteraf bekeken waren de jaren '70 en de vroege jaren '80 de 'hoogtijjaren' uit Bryan Walters' carrière. Hij reisde met zijn voorstellingen zowat de hele wereld af (Europa, de USA, het Verre Oosten, Australië, Nieuw-Zeeland...) soms in het gezelschap van Aeronwy Thomas-Ellis, soms in dat van Stephen Morris en vaak ook in zijn eentje.

Hoewel nogal wat voorstellingen door de British Council georganiseerd werden, was Bryan zelf nog

aanhoudend op zoek naar bijkomende contracten om in zijn levensonderhoud en dat van zijn gezin te voorzien. Een drietal scholen en/of universiteiten, een goedkope vlucht naar Deurne of Zaventem, logies en de belofte van een combinatie van Duvel en whisky en Bryan ging weer op pad, ook al zorgden allerlei onvoorziene omstandigheden (een ongelukkige wisselkoers bijvoorbeeld) er meestal voor dat het uiteindelijk allemaal toch weer een nuloperatie werd. Maar zo lang hij 'on the road' was, werd hij niet geconfronteerd met onbetaalde rekeningen en bovendien genóót hij van de contacten met zijn publiek: het podium was een manier van leven geworden.

Gemakkelijk moet het aanvankelijk echter allemaal niet geweest zijn; al vrij vroeg in zijn loopbaan van dichter-performer werd Bryan in de (internationale) media neergezet als de gedoodverfde opvolger van Dylan Thomas, als iemand met dezelfde lyrische kwaliteiten, maar met een groter engagement naar Wales toe. Hij was zich terdege van die kwalificatie bewust, zoals o.m. blijkt uit de moeite die hij zich getroostte om een essentieel verschil tussen het werk van Thomas en het zijne te beklemtonen, met name het obscurantisme dat de eerste nogal eens wordt verweten. Bryans voornaamste bekommernis was zijn publiek en zijn verlangen om direct met dat publiek te communiceren in een poëtische, maar begrijpbare taal.

Bryan woonde toen in Wales in een huisje genaamd Llwyn Helyg en ik herinner mij dat hij vaak als eerste gedicht van zijn performance zijn volledige adres citeerde. Het luidde als volgt:

*Llwyn Helyg
Llywernog
Ponterwyd
Aberystwyth
Dyfed
Wales*

Geloof het of niet, maar het werd poëzie onder zijn stem. Dat was het geheim van de dichter-performer die door Jimmy Carter werd uitgenodigd op het Witte Huis nadat Carter een cassettebandje

toegestuurd had gekregen van een radiostation in Chicago.

Bryan Walters, die geboren werd te West- Bromwich en opgroeide in een fanatiek religieus gezin, begon zijn loopbaan als dichter op 30-jarige leeftijd tijdens een traumatische periode in zijn leven, waarin hij louter voor zichzelf schreef om in het reine te komen met zijn verleden en de 'wrok om gisteren'. Hij kwam er uiteindelijk achter dat hij vooral met zijn medemensen wou communiceren en van dat ogenblik af creëerde hij zijn eigen publiek: in ruil voor een paar whisky's gaf hij zijn eerste voorstelling in een plaatselijke pub en van het één kwam het ander...

In 1972 verscheen zijn eerste bundel *Between Dawns* bij Aquila, in 1973 gevolgd door *Tir Na Nog* en *To Remember*. In de Keltische mythologie staat Tir Na Nog voor de Andere Wereld, een wereld van onbegrensd geluk. De bundel gaat over het menselijk verlangen naar een aards Tir Na Nog, maar evenzeer vertolkt hij het verlangen van de in de industriële Midlands uit Keltische ouders geboren banneling naar de ongerepte valleien en heuvels van het zoveel groenere Wales.

Het 'poëtisch drama' *To Remember* is geïnspireerd door de poëzie van de 14de-eeuwse bard Dafydd ap Gwilym; het werd getoondicht door de componist Philip Wilby en uitgevoerd door de Halcyon Consort met Virginia Miskin als sopraan.

Ook *Cloud Flowers* (1973) ontstond uit een muzikale samenwerking. De musicus-componist Roy Civil concipieerde een werk gebaseerd op de zeven kleuren van het spectrum in combinatie met de zeven tonen van de toonladder waarin elke kleur en toon een andere stemming weergaf die telkens vertolkt werd door een ander instrument. Bryan kreeg de opdracht om binnen dit concept zeven corresponderende gedichten te schrijven. Toen de choreograaf Clive Stuart van het project hoorde, was zijn belangstelling gewekt en *Cloud Flowers* groeide onverwacht uit tot een mixed-mediaproductie die haar première beleefde in het Collegiate Theatre te Londen naar aanleiding van de 'Choreographic evening' van de London Festival Ballet op 20 december 1973.

Bryan brengt ondertussen zijn poëzie in Wales, Engeland en Schotland; in 1972 en 1973 geeft hij voordrachten in het Traverse Theatre in het kader van het Edinburgh Festival en ook in 1974 is hij in Schotland, maar dit keer in het gezelschap van Aeronwy Thomas-Ellis en van de harpiste

en zangeres Alison Kinnaird. Hij werkt ook samen met de Welse musicus Sam Parry met wie hij in 1975 op tournee door Schotland trekt met het programma 'Muse 'n' Music From The Welsh hills'. Naar aanleiding van die Schotse tournee verschijnt in 1975 de bundel *Fyrish*, waarin o.m. het gedicht 'In this your country sleep' is opgenomen dat opgedragen is aan Aeronwy ter nagedachtenis aan Dylan Thomas en ook het gedicht '...and man made God in his own image...' waarin hij zijn heilige afkeer voor elke vorm van religieus fanatisme ventileert. Het titelgedicht 'Fyrish' is één van zijn mooiste liefdesgedichten. Het is opgedragen aan Val (Valery Sutherland) die geruime tijd zijn nieuwe levenspartner zou zijn.

We haven't done it lately ziet in 1976 het licht. De bundel bevat een negental nieuwe gedichten en een keuze uit *Between Dawns* en *Images of Stone*. Opvallend is, dat de nieuwe gedichten lichter zijn van toon (bv. het aan Norman MacCaig opgedragen 'A mouse in the house of Norman MacCaig'). De bundel *From the Welsh* (1977) bevat (naast een heruitgave van *To Remember*) vertalingen van gedichten van Iolo Goch (14de eeuw), Aneirin (6de eeuw), Lewis Glyn Cothi (15de eeuw) en van zijn geliefde 14de-eeuwse dichter en vrouwenversierder Dafydd ap Gwilym.

Ondertussen wordt Bryans poëzie uitgebracht op twee langspeelplaten door Decca/Argo: *The Stones Remember* (1975) in samenwerking met de dichter Bryn Griffiths en *Later Than Laugharne* (1978) samen met Aeronwy Thomas-Ellis en bereidt hij zich voor op een World Tour die pas in 1980 een einde zal kennen. Verder verzorgt hij nog lessen creatief schrijven en poëzie aan de universiteiten van Birmingham en Aberystwyth en leest hij zijn poëzie voor tientallen binnen- en buitenlandse radio- en televisiestations. In deze periode leert hij ook de Frans-Belgische auteur Etienne Schoonhoven kennen, met wie hij een hechte vriendschapsband smeedt en van wie hij gedichten in het Engels vertaalt.

In 1979 verschijnt *Rock to Rock*, een selectie uit de tussen 1969 en 1978 verschenen gedichten, gevolgd door *Bewilderness. The story of the child* (1980), ontstaan tijdens het internationaal jaar van het kind en gewijd aan de impact van misstappen van volwassenen op het leven van het kind (ook op dit vlak was Bryan een ervarings-deskundige...). Als Bryan op het einde van zijn 'anni mirabiles' in 1979 thuiskomt van zijn rondreis door Singa-

pore en Australië, dringt plots het pijnlijk besef tot hem door dat hij met zijn literaire arbeid bij lange na niet genoeg verdient om zijn gezin te onderhouden en dat hij méér weg is dan goed is voor dat gezin.

Toen ook nog eens een lucratieve Amerikaanse tournee kwam te vervallen en een Londens reisagentschap een faux-pas beging, waardoor hij onverrichter zake terug naar Wales moest rijden in plaats van naar Hong Kong te vliegen voor een door de British Council georganiseerde lezingenreeks, besloot hij dat het genoeg geweest was. Hij nam zich voor een baan te zoeken, zodat hij niet langer uitsluitend bezig hoefde te zijn met financieel overleven.

Tijdens een familiebezoek in Schotland, viel zijn oog op een boerderij die spoedig te koop zou komen en kreeg Val een betrekking aangeboden in de school die ze vroeger zelf had bezocht. Llwyn Helyg werd te koop gezet en de dichter verhuisde met zijn gezin naar Schotland, waar hij een geitenboerderij annex kaasmakerij begon. Ondertussen volgde hij een door de overheid gesubsidieerde cursus ondernemerschap aan de universiteit van Glasgow. Uiteraard lag het in zijn bedoeling het bedrijf op te starten om zich er te kunnen uit terugtrekken zodra hij voldoende personeel zou kunnen aannemen; Bryan was immers in de eerste plaats dichter en geen ondernemer. In een brief van 27-09-80 schrijft hij:

'If I fail then my future is very certain – a tiny room somewhere, (it doesn't matter where), a supply of pens, some paper – and – poverty! If I fail, at least I shall know that I tried my damnbest to succeed. I shall accept my fate!'

Het werd inderdaad een periode van keihard werken, van lange dagen waarin nauwelijks nog tijd overbleef voor zijn *raison d'être*: de poëzie. De enige correspondentie die hij nog onderhield, was een zakelijke; voor de rest waren de dagen te kort.

Een paar literaire lichtpuntjes vormden een 14-daagse British Council tournee naar Hong Kong (solo; november 1980), een aantal lezingen in België en Nederland met Stephen Morris (januari 1981) en een drietal radioprogramma's voor de BBC.

Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan...

In 1983 verschijnt zijn aan Etienne Schoonhoven

opgedragen bundel *Ring of silver* en steekt hij opnieuw het kanaal over naar de lage landen die hij stilaan als een tweede thuis beschouwde. De 'kaasdroom' was voorbij. Het gezin had zich opnieuw in Wales gevestigd in de Wye Valley (Gloucestershire); eerst tijdelijk in 'Court Farm Cottage' in Littledean, vervolgens in 'The Old Post Office' in Lower Lydbrook.

Maar er moesten wel inkomsten gegenereerd worden. Nog nauwelijks bekomen van het éne avontuur, stortte Bryan zich met zijn volle gewicht (en dat was behoorlijk) in het volgende. Wellicht geïnspireerd door het succes dat het genre toentertijd oogstte, besloot hij een musical te schrijven, getiteld *Rockamuse* (1984). De musical verhaalt hoe een hedendaagse dichter tot schrijven geïnspireerd wordt door zijn verhouding met de mooie dochters van Mnemosyne (de muzen). Apollo, de god van zang en dans, vertolkt de muziek waarop de muzen dansen en zingen in een heuse fuifsfeer.

De muziek bij de teksten werd gecomponeerd door de jonge musicus Dominic Sandford, een Brit van geboorte, maar destijds woonachtig te Brussel. Om de samenwerking te faciliteren, betreft Bryan in die periode een kamer in Brussel. Als het project zijn voltooiing nadert, richt Bryan – eenmaal terug in Engeland – het Thalia Theatre op, een gezelschap dat (op Bryan na) bestaat uit jonge, enthousiaste dansers en acteurs.

Rockamuse beleeft een eerste opvoering (in een regie van Bryan Walters en een choreografie van Julie Buchner) op het Edinburgh Festival van 1984 en in België in 'De kleine uitgeverij' te Sint-Niklaas.

Uiteraard mikte Bryan met *Rockamuse* vooral op schoolvoorstellingen en zijn verwachtingen waren dan ook hooggespannen met het oog op contracten in de loop van het einde van het schooljaar '83-'84 en het begin van '84-'85. Om zich logistiek voor te bereiden op wat komen zou, kocht hij een minibusje (type Daihatsu) om het gezelschap en zijn attributen te vervoeren. De wervingsbrochure van het Thalia Theatre laat er geen twijfel over bestaan dat hij één en ander als een lucratieve langetermijninvestering zag:

Thalia Theatre was established in 1983 as a professional touring theatre company specialising in the presentation of original musicals internationally.

Ook wordt in de brochure vermeld dat "An LP recording of 'Rockamuse' is due to be released during 1985".

De LP is er nooit gekomen en *Rockamuse* werd de eerste en tevens laatste productie van het Thalia Theatre. Wat er precies allemaal misging, is tot op vandaag niet helemaal duidelijk. De verhoudingen binnen het gezelschap verzuurden en het werd prompt ontbonden na de laatste schoolvoorstelling.

Bryan likte zijn wonden in zijn geliefde Wye Valley. In een brief van begin mei 1988, verzucht hij:

'Thalia Theatre ceased to exist the moment our last engagement was concluded. One of the worst experiences of my life. However did I get involved in it???'

Sinds 1984 had hij Groot-Brittannië niet meer verlaten en de Forest of Dean nog nauwelijks. Wat volgt in de brief, is verhelderend met betrekking tot zijn levensonderhoud:

'Yes – I still do poetry readings, of course, but I have only accepted invitations to read. I have not (as Steve would say) 'hassled' for readings. In dictionary English, I have not written-away or gone out of my way to obtain engagements, however I did 'get paid' for three months as 'Writer-in Residence' for Gloucestershire in 1985 and for three months as 'Writer in Residence' for Herefordshire and Worcestershire in 1987. The amount of voluntary work since is astounding. I still get aspiring writers submitting manuscripts for my comments. I have also taken many short creative writing courses, but most of all, I have involved myself in archeology in local colleges, both teaching it, and doing it, with remarkable success (a part of me you don't know, I think – it had lain dormant for many years, since the early 1970 s in fact. I suspect it is/was a form of escapism from the traumas of 1984/85. However, from it comes, shortly, a new book of poems: Prehistoric Forest which combines poetry and archeology. I am also writing a book on 'The Forest of Dean in Roman Times'

Val, zijn tweede vrouw en moeder van Gareth (8) en Arianwen (5), 'went independent' en Bryan werd een weekendvader.

Toen ik hem in de zomer van 1990 een bezoekje

bracht in The Old Post Office, gaf hij me de in 1988 verschenen bundel *Prehistoric Forest*. Hij bevat enkele van zijn beste gedichten.

Op 25 juli 1990 ontving ik een brief van Bryan met de volgende mededeling:

'I forgot to mention that I am preparing a new programme and presentation, along with posters. I am calling it: 'BOTH SIDES OF THE MOON'. With all the thought I am putting into it, I reckon it should be my most mature, best yet. I am certainly moving to 'go' again after a thin time over the past five or six years and felt the need to do something in 'my style' but 'different'. The programme will be sub-titled with Juliet's words about the moon (see 'EPITHALAMION')

Looking at the present rate of exchange, it would appear that I would need to earn around BF. 12,000 to cover my expenses. Perhaps two or three arrangements could be fitted in?'

Toen werd het stil. Héél erg stil. Beangstigend stil... Mijn brieven werden niet langer beantwoord en de telefoonnummers waarover ik beschikte, gaven geen gehoor. Wanhopig en ten einde raad, belde ik in 2000 de uitgever van *Prehistoric Forest*, mijn laatste aanknopingspunt. Hij vertelde me dat Bryan overleden was. Ik kon het nauwelijks bevatten... Niemand had mij ingelicht; ik kende niet eens zijn laatste rustplaats, zag voor me, helder alsof het gisteren was, The Old Post Office, volgestouwd met brieven, manuscripten, dagboeken...

In de zomer van 2000 besloot ik mijn vakantie te wijden aan een Via Nostalgia. The Old Post Office in Lower Lydbrook werd mijn vertrekpunt. Ik maakte foto's van het huisje waar ik een tiental jaren geleden zo warm ontvangen werd. De overbuurman kreeg mij in de gaten en vroeg wat mij dreef. Toen zei hij: "Ik weet dat Bryan erg ziek is, maar voor zover ik weet, is hij nog wel in leven". Hij nodigde me op de thee, pleegde een paar telefoontjes en wist te vertellen dat Bryan een patiënt was in de 'Gloucester Hospital Ward'.

Het weerzien was 'too deep for tears'. Gelaten lag hij daar, verlamd, geamputeerd, een hoopje mens waar niemand nog naar omkeek. En toen kwam de verklaring voor de uitgebleven brieven: hij schaamde zich... de Welse reus!

Bryan, die als gevolg van een hersenbloeding al lang niet meer voor zichzelf kon zorgen en van

het ene tehuis naar het andere verkaste als hij niet in het ziekenhuis lag, eindigde uiteindelijk in het ouderlingentehuis Euroclydon te Ross-on-Wye, waar ik hem in 2000 nog twee keer bezocht. Trots als een kind signeerde hij zijn laatste boek *The archeology and history of ancient Dean and the Wye valley* (1992) met de woorden: 'For Marc and Anouchka for making me so happy by visiting twice in the summer of 2000. Marvellous friends indeed!'

Nadat ik ondertussen Stephen Morris op de hoogte had gebracht van Bryans lamentele toestand, bezocht ook hij Bryan nog eens in Euroclydon. Toen hij binnenkwam, begroette Bryan hem met de woorden: "It's pay back time, Steve", waarmee hij doelde op de meer dan uitbundige levenswijze 'on the road' tijdens de jaren '70 en '80.

In 2001 wou ik Bryan opnieuw bezoeken en toen ik hem belde in het tehuis om te vragen of het gelegen kwam, kreeg ik een norse verpleegster aan de lijn die mij liet weten dat 'he is no longer a patient here'. Hij overleed aan een hartinfarct op 13 mei 2001. 'Both sides of the moon' had hij al wel gezien... ■

BIBLIOGRAFIE

- WALTERS, B., *Between Dawns*, Solihull, Aquila, 1972, 16 p.
- WALTERS, B., *Tir-Na-Nog*, Solihull, Aquila, 1973, 16 p.
- WALTERS, B., *To Remember*, Solihull, Aquila, 1973, 16 p.
- WALTERS, B., *Cloud Flowers*, Aberdeen, Rainbow Books, 19752 [eerste editie: Solihull, Aquila, 1973], 16 p.
- WALTERS, B., *Images of Stone*, Solihull, Aquila, 1974, 46 p.
- WALTERS, B., *Fyrish*, Aberdeen, Rainbow Books, 1975, 39 p.
- WALTERS, B., *We Haven't Done It Lately*, Aberystwyth, Celtion, 1976, 48 p.
- LOWBURY, E., (ed.), *Widening Circles. Five Black Country Poets: Roy Fisher, J. William Jones, Peter Jones, Stephen Morris, Bryan Walters*, Stafford, West Midland Arts, 1976, 107 p.
- WALTERS, B., *From The Welsh. Translations and Original Poetry*, Aberystwyth, Celtion, 1977, 44 p.

LOWBURY, E., (ed.), *Night Ride and Sunrise. An Anthology of New Poems edited and introduced by Edward Lowbury*, Aberystwyth, Celtion, 1978, 72 p.

WALTERS, B., *Rock to Rock. Poems 1969-78*, Aberystwyth, Celtion, 1979, 70 p.

WALTERS, B., *Bewilderness. The Story of The Child*, Aberdeen, Rainbow Books, 1980, 47 p.

WALTERS, B., *Ring of Silver*, Aberdeen, Rainbow/Celtion, 1983, 56 p.

WALTERS, B., *Rockamuse*, Antwerpen, R-Editions, 1984, 31 p.

WALTERS, B., *Prehistoric Forest and Other Poems*, Coleford, Glos., Douglas McLean, 1988, 32p.

WALTERS, B., *The Archeology and History of Ancient Dean and the Wye Valley*, Cheltenham, Thornhill Press, 1992, 160 p.

DISCOGRAFIE

WALTERS, B. en GRIFFITHS, B., *The Stones Remember*, Decca/Argo, 1975.

WALTERS, B. en THOMAS-ELLIS, A., *Later than Laugharne*, Decca/Argo, 1978.

ⁱ Via de volgende links kan de geïnteresseerde lezer een aantal gedichten van Bryan Walters beluisteren:

<http://www.youtube.com/watch?v=tsPuMtpMyok> en

<http://www.youtube.com/watch?v=e5RlvJ7vyeo>

WACHTEND OP EEN RUSTPUNT

Een eekhoorn sprong mijn kamer binnen,
hield zich klein,
deed of hij onzichtbaar was
half verscholen
achter mijn stereo.

Angstig en verlamd
wachtte hij op een rustpunt
om ervandoor te gaan.

Attent verdween ik even
en vroeg me af

waarom het lot
mij ook niet zo ontziet.

(Uit: *Prehistoric Forest*; vertaling: Marc Zwijsen)

WAITING FOR SILENCE

A squirrel entered my study,
lay low,
pretended it couldn't be seen
and part-concealed itself
behind my stereo.

Terrified and mute,
it waited for a silence
to run free.

Considerately, I left,
and thought;

Why doesn't fate
do this for me?

(From: *Prehistoric Forest*)

JE SCHADUW (VOOR ETIENNE SCHOONHOVEN)

Je zocht
in de schaduw
van je ik
en vond het licht
van de liefde.

Vreemd
hoe je schaduw
blijft
nu je er niet meer bent.

Ik houd hem stevig vast
zoals de zon de aarde
en met de zwaartekracht
van dit verlies
laat ik hem nooit meer los.

(Uit: *Rock to Rock*; vertaling: Marc Zwijsen)

YOUR SHADOW (FOR ETIENNE SCHOONHOVEN)

You searched
in the shadow
of your own self
and found the light
of love.

Strange
how your shadow
remains
now you are gone.

I hold it tightly
as the earth to sun
and with the gravity
of loss
refuse to let it go.

(From: *Rock to Rock*)

EEN MUIS IN HUIS BIJ NORMAN MACCAIG

(Voor Norman en Isabel)

“Een literaire muis in huis”,
dacht ik, aandachtig kijkend,
nieuwsgierig naar zijn smaak.

Het verbaasde mij niet
dat hij Pound's Cantos onteerde
met een keutel of twee
links en rechts.
Hij vertoonde geen neiging
om Wodehouse's Plum Pie te proeven
en liet zich niet uitputten
door Finnegan's Wake.

Hij schrok niet terug
voor Mailer's Armies of the Night,
maar gaf blijk van een neurotisch trekje
toen hij zich spoedde voorbij
Steinbeck's Mice and Men.

De derde plank bood hem
A Choice of Evils,
dus koos hij voor Brecht
maar vond slechts
de verbijsterende interpolaties
en omstandige voetnoten van David Jones,
naast het verwarrende Waste Land van Eliot.

Hij haalde het niveau van Yevtushenko niet,
versmaadde Durrell en dan,
–na een korte inspiratiestop–
(neus en snorharen hevig trillend)
schoot hij met knaagdierachtige geringschatting
voorbij een aantal uitstekende verzamelde werken
en vloog, behendig als een vledermuis,
naar Robert Burns.

Hier vond hij een echte medestander,
een troostend handje granen in Egypte als het ware;
te laat helaas, want uitgerekend toen
Verscheen met Normans vrouw ook buurmans

kat
bedacht op
een catalectische
coup d'état.

Een absurde greep
naar het laatste woord
voor een analfabeet.

(Uit *Rock to Rock*, vertaling: Marc Zwijsen)

A MOUSE IN THE HOUSE OF NORMAN MacCAIG

(For Norman and Isabel)

“A literary mouse no doubt”,
I thought, watching carefully,
curious to observe his tastes.

It didn't surprise me
that he devalued Pounds Cantos
with a dropping or two
here and there.
He displayed no inclination
to sample Wodehouse's 'Plum pie',
and refused to be exercised
by 'Finnegan's Wake'.

He was fearless
of Mailer's 'Armies Of the Night',
but indicated a neurotic tendency
as he hurried past
Steinbeck's 'Mice And Men'.

The third shelf up offered him
'A Choice Of Evils',
so he opted for Brecht,
only to be confronted
by the perplexing interpolations
and extensive footnotes of David Jones,
next to the confusing 'Wasteland' of Eliot.

He failed to reach the heights of Yevtushenko,
disdained Durrell, and finally,
after a slight pause for inspiration,
(nose and whiskers furiously twitching),
scampered with a rodent disregard past
numerous projecting collected works,
(a tomic fall-out profusion),
then with Fledermaus dexterity
leapt to Robert Burns.

Here at last he found a sympathiser,
a listening ear of corn in Egypt, as it were;
unfortunately impotent to help when, just then
the poet's wife walked in with the neighbour's

cat
intent on a catalectic
coup d'état.

A demise quite absurd
for an illiterate feline to
have the last word.

(From: *Rock to Rock*)

Jan Baptist

Niels Hav: poëzie is niet voor watjes

De Deense dichter en schrijver Niels Hav debuteerde in 1981 met de verhalenbundel 'Afmægtighed forbud' (onmacht verboden). Daarna volgden zes gedichtenbundels en drie bundels met korte verhalen.

Geboren in 1949 in de buurt van Lemvig, Noord-Jutland aan de oever van de Limfjord waren zijn eerste indrukken, schrijft hij zelf, het licht over de velden, zon en regen.

Zijn werk is o.a. vertaald in het Nederlands, Engels, Spaans, Portugees, Turks, Italiaans, Arabisch, Chinees en Servisch. In 2006 zijn gedichten uit zijn twee recentste bundels in Canada uitgegeven door Book Thug onder de titel 'We are here'.

Niels Hav is getrouwd met de Deense concertpianiste Christina Bjørkøe en woont in Kopenhagen. Samen hebben ze een dochter.

Mijn eerste kennismaking met Niels Hav was naar aanleiding van de vertaling van een van zijn verhalen: 'Het valt niet mee om een heilige te zijn in de hoofdstad'. Het verhaal is in Nederland gepubliceerd in de bundel 'Denemarken in een dozijn', twaalf verhalen van twaalf Deense schrijvers, uitgegeven door Wilde Aardbeien in 2006. Ik had contact gezocht met de betrokken schrijvers om toestemming voor publicatie te vragen, de meesten via e-mail, een enkeling, waaronder Niels, op papier. Dit was in 2004.

Het tweede contact was in 2005 toen hij via de uitgever vroeg om de conceptvertaling te mogen zien. Ik had daar geen bezwaar tegen en zond hem de vertaling. Hij reageerde, deze keer via e-mail, met een precieze en subtiële opmerking over de eerste zin van de vertaling, waaruit een groot taalgevoel sprak, zelfs voor het Nederlands.

We bleven mailen, wat leidde tot een aantal bezoeken aan Niels en zijn gezin in Kopenhagen. Bij een van zijn eerste mails stuurde hij drie gedichten van zijn hand mee in een vijftal talen en ik besloot er een Nederlandse aan toe te voegen en terug te sturen.

Dit bleek achteraf de start van een project, namelijk de vertaling van gedichten en verhalen van Niels Hav, met als voorlopig hoogtepunt de uitgave van de gedichtenbundel: 'Als ik blind word' in juli 2010. Een uitgave in eigen beheer. 'Hoe krijg je greep op je bestaan onder die omstandigheden?'

De bovenstaande regel uit het gedicht 'De Vrouwen van Kopenhagen' geeft de thematiek van de gedichtenbundel 'Als ik blind word' goed weer.

Het is het zoeken naar antwoorden op existentiële vragen in omstandigheden waarin de mens zich begeeft, bevindt of wordt geduwd.

Want hoe ga je om met plotselinge opborrelende onmogelijke verliefdheden in een van poëzie kokende volle stadsbus die zich door een regenbui ploegt.

Voor 2011 staat een uitgave van zijn verhalenbundel 'De Iraanse zomer' op het programma, ook in eigen beheer en in mijn vertaling.

Het taalgebruik van Niels Hav wordt gekenmerkt door een grote directheid, waarmee hij – ondersteund door humor en ironie – probeert de wereld te verklaren zoals die zich voordoet, terwijl hij dicht bij de werkelijkheid probeert te blijven. De eenvoud is echter schijn en de werkelijkheid neemt af en toe surrealistische, lichtelijk absurdistische trekken aan. De onderwerpen die hij behandelt strekken zich uit van alledaagse gebeurtenissen als een lawaaierige ekster in de achtertuin tot existentiële vragen over de aard van de mens en over wat voor een wereld we aan onze kinderen nalaten.

In een interview in mei 2007 met de Marokkaanse dichter en vertaler Mohamed Said Raïhani voor de website Middle East Online zegt Niels Hav: 'Ik wil in mijn gedichten niet wegzeilen naar de hemel, ik wil dicht bij de werkelijkheid blijven.' In 'Mijn fantastische pen' verwoordt Niels Hav het aldus:

*Ik schrijf het liefst
met een gebruikte balpen gevonden op
straat*

*...
.../ Hij ruikt
zwakjes naar hondenpis en schrijft fan-
tastisch*

Niels Hav schuwt de klare taal niet, want: 'poëzie is niet voor watjes.'

Ook in 'Bezoek van mijn vader' komt de dagelijkse realiteit aan de orde als de vader (die overigens is overleden) uit het raam kijkt en de vuilnismannen aan het werk ziet. 'Ze hebben het druk en zo hoort het ook! Doe iets.' Maar het is het door de Ik-figuur verinnerlijkte beeld van de vader dat spreekt en de 'Ik' aanmoedigt aan de slag te gaan. Waarmee blijft open.

In een interview in het Servische Politika Online zegt Niels Hav op de vraag van de interviewer Dragan Radovancevic waarom hij in zijn poëzie zo bezig is met dagelijkse dingen:

'Als poëzie zin moet hebben, moet het onder woorden brengen wat ons in het dagelijkse leven bezighoudt. De taak van de dichter is onze gemeenschappelijke ervaringen te ontcijferen.'

Daarbij beperkt Niels Hav zich niet tot een beschrijving van het dagelijkse leven, ook de innerlijke discussies over goed en kwaad die zich in elk mens afspelen vormen zijn onderwerp. Immers ook een dagelijkse werkelijkheid.

Dat ironie een rol speelt blijkt uit 'Ter verdediging van de dichters', waarin de dichters op een ironische en tegelijk meelevende wijze onder de loep worden genomen.

Niels Hav gebruikt geen Grote Woorden, geen mooischrijverij. Hij beschrijft, verhaalt, doet dat existentialistisch, surrealistisch, met humor. Hij hanteert invalshoeken en stijlvormen om de wereld om hem heen te duiden en zijn plaats daarin te vinden, een wereld die soms afschrikwekkend is, soms bevreemdend, maar ook rustpunten biedt. ■

BEZOEK VAN MIJN VADER

Mijn overleden vader komt op bezoek
en gaat weer in zijn stoel zitten, die ik kreeg.
Zo, Niels! zegt hij.
Hij is bruin en sterk, zijn haar glimt als zwarte lak.
Vroeger versleepte hij andermans grafstenen
met stalen stang en kruiwagen, ik hielp hem.
Nu heeft hij zijn eigen steen versleept.
Hoe gaat het? zegt hij.
Ik vertel hem alles, al mijn plannen,
de mislukte pogingen. Aan het prikbord
hangen zeventien rekeningen. Gooi ze weg,
zegt hij, ze komen wel weer!
Hij lacht.
Jarenlang was ik hard voor mezelf,
zegt hij, ik lag wakker en piekerde
hoe een fatsoenlijk mens te worden.
Dat is belangrijk!

Ik bied hem een sigaret aan,
maar hij is gestopt met roken.
Buiten zet de zon daken en schoorstenen in brand.
Vuilnismannen maken lawaai en roepen naar elkaar
beneden in de straat. Mijn vader staat op,
loopt naar het raam en kijkt naar hen.
Ze hebben het druk, zegt hij, zo hoort het ook.
Doe iets!

DE VROUWEN IN KOPENHAGEN

Nu ben ik alweer vijf keer verliefd geworden
op vijf verschillende vrouwen tijdens een rit
met lijn 40 van Njalsgade naar Østerbro.
Hoe krijg je greep op je bestaan
onder die omstandigheden?
Een van hen droeg een bontjas, een andere rode rubberlaarzen.
De een las de krant, de ander Heidegger

- en de straten overspoelden door de regen.

Bij Amager Boulevard stapte een drijfnatte prinses in,
euforisch en opgewonden, voor haar viel ik pardoes.
Maar ze sprong er weer uit bij het politiebureau en werd afgelost
door twee koninginnen met vlammende hoofddoeken,
die luidkeels met elkaar spraken in het Pakistaans de hele weg
naar het ziekenhuis, terwijl de bus kookte van poëzie.
Het waren zussen en even mooi,
daarom verloor ik mijn hart aan allebei
en plande prompt een nieuw bestaan in een dorp
in de buurt van Rawalpindi, waar kinderen opgroeien
in een geur van hibiscus,
terwijl hun wanhopige moeders hartverscheurend zingen
in de schemering boven de eindeloze Pakistaanse steppes.

Maar ze zagen me niet!
En de vrouw in de bontjas hilde achter haar handschoen,
toen ze uitstapte in de Farimagsgade.
Het meisje dat Heidegger las, sloot plotseling haar boek
en keek me recht aan met een honende glimlach,
alsof ze opeens oog kreeg voor meneer Wiedanook
in eigen nutteloos persoon. En zo brak mijn hart
voor de vijfde keer, toen ze opstond en uitstapte
samen met alle anderen.

Zo wreed is het bestaan!

Ik bleef twee haltes zitten, voordat ik het opgaf.
En zo eindigt het altijd: je staat alleen aan de stoeprand
en zuigt op een sigaret, opgewonden en lichtelijk ongelukkig.

MIJN FANTASTISCHE PEN

Ik schrijf het liefst
met een gebruikte balpen gevonden op straat,
of een reclamepen, het liefst van de elektricien,
het tankstation of de bank.
Niet alleen omdat ze goedkoop zijn (gratis),
maar ik stel me voor dat zulk schrijfgerei
mijn geschrijf verbindt met de industrie,
het zweet van vaklui, directiekantoren
en de mystiek van het bestaan.

Eens schreef ik sierlijke gedichten met een vulpen
- zuivere lyriek over helemaal niets -
maar tegenwoordig wil ik stront op papier,
tranen en snot.

Poëzie is niet voor watjes!
Een gedicht moet net zo eerlijk zijn als de aandelenindex
- een mengsel van feiten en pure bluf.
Waar ben je uiteindelijk te goed voor?
Niet zoveel.

Daarom houd ik een oogje op de obligatierente
en andere serieuze papieren. De aandelenbeurs
is deel van de werkelijkheid – net als gedichten.
En daarom ben ik zo blij met deze balpen
van de spaarbank, die ik vond op een inktzwarte nacht
voor een gesloten kruidenierswinkel. Hij ruikt
zwakjes naar hondenpis en schrijft fantastisch.

TER VERDEDIGING VAN DE DICHTERS

Wat moeten we met de dichters?
Zij hebben het slecht,
ze zijn zo hartverscheurend in hun zwarte kleding,
blauwbevoren door inwendige poolstormen.

De poëzie is een verschrikkelijke pest,
de zieken lopen jammerend rond,
hun geschreeuw verpest de atmosfeer als uitstoot
van mentale atoomcentrales. Het is zo psychisch.
De poëzie is een tiran;
zij houdt de mensen 's nachts wakker en verpest huwelijken,
zij verjaagt de mannen naar verlaten zomerhuisjes midden in de winter,
daar zitten ze gekweld met oorwarmers en sjaals.
Een vreselijke foltering.

Poëzie is een plaag,
erger dan gonorroe – een afschuwelijke pest.
Denk aan de dichters, ze hebben het moeilijk,
heb medelijden met hen!
Ze zijn hysterisch als een hoogzwangere tweelingmoeder,
ze knarsetanden in hun slaap, eten modder
en gras. Ze staan urenlang buiten in de storm
geplaagd door onbegrijpelijke metaforen.
Elke dag is voor hen een hoogtijdag.

O, wees barmhartig voor de dichters,
ze zijn doof en blind,
help hen in het verkeer, waar ze rond strompe-
len
met hun onzichtbare handicap: ze herinneren
zich
van alles. Af en toe blijft er een staan
luisteren naar een verre sirene.
Heb geduld met hen.

Poëten zijn als geestesgestoorde kinderen
van huis verjaagd door de hele familie.
Bid voor hen;
ze zijn ongelukkig geboren –
hun moeders hebben om hen gehuild,
doktershulp en rechtsbijstand gezocht,
totdat ze het maar opgaven
om hun eigen verstand niet te verliezen.
O, huil om de poëten!

Voor hen is er geen redding.
Besmet met lyriek als stiekeme melaatsen
zitten ze opgesloten in hun eigen fantasie –
een onaangenaam getto, vol demonen
en kwaadaardige spoken.

Wanneer je op een mooie zonnige zomerdag
een arme dichter uit een portiek
ziet wankelen, bleek
als een lijk en ontsierd door speculaties –
ga hem dan helpen!
Bind zijn veters, neem hem mee
naar het park en zet hem op een bank
in de zon. Zing wat voor hem,
geef hem een ijsje en vertel hem een sprookje;
hij heeft het zo slecht.
Hij is helemaal kapot van de poëzie.

Wouter De Broeck

Maria Ternura *

De laatste keer dat ik Pedro de strandjutter heb gezien, was in de late namiddag van 30 april 2009, op de trappen voor het rotsstrand dat hij elke dag afschuurde. Hij zat voorover gebogen en stuurde naar zijn voeten. De kraag van zijn bleekblauwe jeansjack sneed als een metalen buis tot diep onder zijn afstaande oren en stuwde het vette zwarte stekelhaar omhoog.

Toen ik hem op de schouder tikte, keek hij verschrikt op. Ik had hem wel een keertje bezorgd gezien, maar dit was geen bezorgdheid. Zijn ogen waren holtes waarin het licht op de vlucht sloeg, bodemloze betonmolens die elk beeld vermaalden tot voedsel voor het hongerige monster dat angst heet. Het verbaasde me hem in deze toestand aan te treffen. Hij had altijd de rust uitgestraald van iemand die weet wat hij doet. De zee zou wel voor hem zorgen, zei hij. 'Zij doet het werk, ik raap gewoon op.'

Het mannenlijk dat hij twee jaar geleden achter een rots had gevonden, had hem weliswaar miselijk gemaakt, maar dat kwam door de geur en niet door de aanblik ervan. 'Ach, oude mannen, honden, ze komen allemaal naar het strand om te sterven,' schamperde hij. Het kon hem niet schelen hoe ze aan hun eind waren gekomen of wat er daarna met die lijken gebeurde. Vinden was zijn beroep, niet zoeken of opruimen.

Ik wist weinig meer van hem behalve dat hij zijn moeder dood heeft teruggevonden bij de wasmachine toen hij een jaar of twaalf was. Hersenbloeding of zelfmoord, dat heeft het forensisch instituut van de stad Porto nooit kunnen uitmaken, omdat het dossier verloren was gegaan. Maar dat heb ik van horen zeggen. Pedro heeft zich erover gezet, had José Silva, de nicht achter de toog van het Atlantico-strandcafé me toegeluisd, op school was het met hem niets geworden, maar hij had zich ook nooit laten wegglijden in een of andere verslaving. Nee, op een vreemde manier leek hij overal boven te staan. Ik keek weer naar hem. Zijn jack was tot boven

toegeknoot en hij rilde. Ik ging naast hem op de trappen zitten. 'Dinsdag,' zei hij. 'Dinsdag heb ik een kaartje gevonden. Wit glanskarton, niet groter dan een bankkaart, had misschien twee, drie dagen op het strand gelegen.' Hij stak zijn hand in de linkerborstzak en haalde het eruit. Er stond een nummer op, te lang voor een pincode, te kort voor een telefoonnummer. En een naam. 'Maria Ternura,' las ik. 'Ja', zuchtte hij. 'Normaal laat ik papier liggen. Maar dit heb ik opgeraapt, om te zien wat er op stond. Die naam klonk bekend, maar ik kon hem niet meteen thuisbrengen. Ik heb het kaartje in mijn jaszak gestoken. Adriano, mijn makker, die in het wachtershuis aan de spoorweg woont, heeft opgezocht waar ze woont; Rua do Bonjardim 321, vlak achter het oude postkantoor bij het stadhuis van Porto. Woensdag stond ik aan haar deur.'

'Ik weet dat die buurt stinkt van de hoeren, doorgaans van het allerlelijkste soort op aarde, en eerlijk gezegd was ik ook nieuwsgierig toen ik aanbelde. Zou er een goedgevulde matrone opendoen, een bijklussende moeder met een huilende baby op de arm of toch een slonzig hulpje dat in een van de vele ijzerwaren winkels werkt die de straat telt? Ik deed twee stappen achteruit en keek naar de hemelsblauwe faience tussen de granieten raamkozijnen. Op de derde verdieping hing was buiten. Een rode rok, drie vleeskleurige onderbroeken en een rij dofgewassen zwarte lingerie. Kop eraf als het geen hoer is, dacht ik.'

'Het meisje dat de deur opendeed was van een ijselijke schoonheid. Ze leek net uit bad te komen en glom als de rotsen in de zon van half november. Het natte zwarte haar kleefde in slieren tegen een hals die lang, wit en breekbaar was. Ze zag er onwezenlijk uit, alsof het wit en de hals al gebroken waren. Zwijgend keek ze me aan. In het schitterende donker van haar ogen school een vraag die onmogelijk te beantwoorden was. Ik haalde snel het kaartje uit mijn jaszak en vroeg haar of hier een Maria Ternura

***Uitsluitend geschikt voor de leeftijdscategorie +58**

woonde. Ze knikte, liet me binnen en wees achter zich naar een trap die zich in grote halen rond het licht wikkelde dat uit een glaskoepel kwam binnenvallen.'

In de lange gang op de eerste verdieping bleef net genoeg licht over om de nummers op de deuren te kunnen lezen. Wat voor een pension nummert zijn kamers door ze een willekeurig tienduizendtal mee te geven, vroeg ik me af, terwijl ik bleef staan voor de laatste deur. Het nummer kwam overeen met dat op het kaartje. Ik klopte.

'De roodharige vrouw die mij de kamer binnentrok, op het bed wierp, mijn gulp open ritste, lul en balzak tegelijk in haar mond stopte alsof ze een hap lokale ingewandenspecialiteit binnenschrokte en vervolgens zoog tot ik in haar meende te verdwijnen, was gekleed in een kaki-bruine legging waarover een buik hing die groter was dan haar twee borsten samen. Ze hield in mij huis, zoals korte hevige zomerstormen huishouden in een bos met zieke beuken. Als door de mond gods gepijpt lag ik naar het groene en gele streepjesbehang te kijken, toen ik de deur hoorde dichtslaan en weer opengaan.'

'Een vrouw in een zwart gewaad dat haar van kop tot teen bedekte, stapte op het bed af waar ik lag te bekomen. Ze hief haar lange rokken en ging bovenop mij zitten. Zachtjes wiegde ze haar billen, en terwijl ze achteruit leunde, schoof ze over me heen. Door de nauwe spleet in haar hoofdsluier glansden donkere ogen die ik probeerde te herkennen. Het was verboden te spreken. Maar ik wist zeker dat zij het was.'

'Toen ik opnieuw haar ogen opzocht, ontweek ze mijn blik en stond op. Ze verdween door een andere deur, die ik in het slot hoorde vallen. Ik rende naar beneden. Het meisje met het zwarte haar was er niet. En van de gesluierde vrouw geen spoor. Ik ben weer naar huis gegaan. Een beetje op het strand dwalen, zal me deugd doen dacht ik. De golven spoelen alles weg. En de volgende dag is het alsof er nooit iets is gebeurd.'

Er viel een stilte. Pedro keek op en kneep de ogen samen tot fijne spleten.

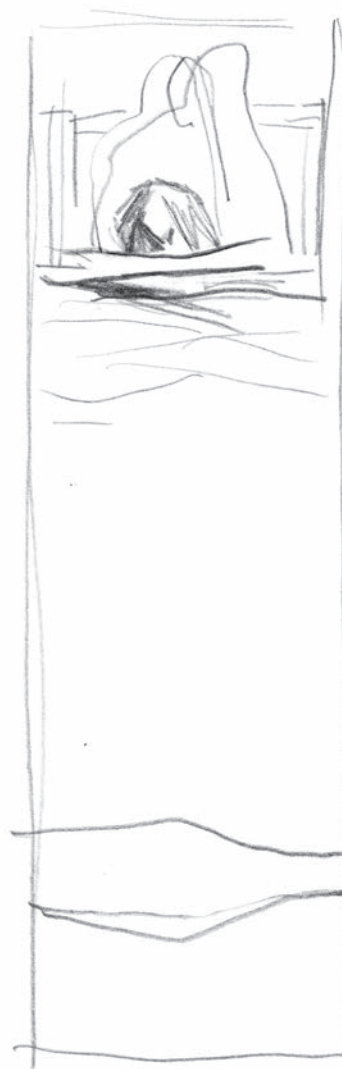
'Toen ik donderdag bij het café kwam, stond de politie er. Ze hebben mij meegenomen voor ondervraging, omdat er een klacht wegens verkrachting was ingediend op basis van videobeelden. Echt sterk was het beeldmateriaal niet en

ook uit het verhoor moeten ze weinig hebben afgeleid, want ze hebben me gewoon weer laten gaan. Het onderzoek wordt echter voortgezet, verzekerden ze me, en wellicht komt er ook een proces van.'

'Ik ben meteen naar het huis van het meisje gegaan, om bij haar verhaal te halen. Deze keer liet ze me niet binnen. Ik had haar verleid, zei ze. Ze haalde een papier te voorschijn, een soort contract, dat ik moest ondertekenen. De klacht wilde ze wel laten vallen, maar alleen als ik haar honderd jaar tederheid kon geven.'

Pedro keek opnieuw op, nu met tranen in de ogen.

'Maar waar moet ik die in hemelsnaam vinden?' Hij stond op, daalde de trappen af en liep over het strand tot bij de rotsen. Ik zag hoe hij verdween achter de bocht bij het Atlantico-café. Het was vrijdag en het werd langzaam donker. ■

***Uitsluitend geschikt voor de leeftijdscategorie +58**

De Dom van Keulen en een dominosteen

Het wegscheren van de plukken donshaar in zijn nek gaf hem een koud, bevrijdend gevoel.

Dimitri zag zijn reflectie in het gewapend glas. De kapster draaide de stoel een kwartslag, zo doemde zijn spiegelbeeld opnieuw op - klaar-der nu, oog in oog met zichzelf. Hij zag hoe het Turkse meisje, achter hem, verveeld zijn haren in de geijkte snit modelleerde. Ze rook naar scheerschuim en zweet. Twee weken geleden vroeg hij haar naam. Na lang aandringen had ze, zenuwachtig, 'Meryem' geantwoord. Haar bewegingen volgde hij in de spiegel. Nu werkte ze door, zonder praatjes.

De kappersstoel is zijn troon. Hij neemt de witte ruimte nauwgezet in zich op: het steriele licht van de buislamp, de mouwen van haar witte jas, het nooit gebruikte haakje naast de deur en de scheurkalender waarop het nu al minstens twee maanden zes april is. Zijn stoel voelt als een overblijfsel uit de jaren zeventig, met het doorgezeten kussen dat zijn billen nauwelijks van het koude metaal scheidt. Focus. Haar rechterhand rommelt af en toe in de geordende reeks kappersgerei. Groffe kam, kwast, fijne kam, schaar, borstel, scheermes, tondeuse.

Achter het matglas van de deur zag hij enkel een schim, ongetwijfeld de volgende kandidaat voor een gedwongen scheerbeurt. Dimitri keek naar boven. Op het plafond vormden de vale vlekken van insijpelend water wazige figuren. De Dom van Keulen en een dominosteen.

Door de boxen weerklonk muziek. Het gezoem van de tondeuze verdween naar de achtergrond. Dimitri hoorde enkel nog de hoge tonen van de gitaren. Het was iets waar hij ooit op had gedanst. Met haar gedanst... Weer dat koude gevoel, deze keer van binnenuit.

Het bekleemde hem. Dimitri wilde rechtveren, weglopen. De gespen rond zijn polsen verhinderden hem. 'Voor je eigen veiligheid', verzekerde men hem steeds.

In de hoek van de kamer stonden de twee bewakers. Het uniform deed hen ouder lijken dan ze

waren. Ze praatten zacht. Uit de bewegingen van hun lippen maakte Dimitri op dat het gesprek over auto's en zwembaden moest gaan. Een of andere videoclip? Dimitri sloot zijn ogen. 'Waiting for my love to come back home. Waiting for the war to end on that day.'

In de droom staat hij op het strand, vastgepind als een verhongerd leger dat alleen de zee als ultieme uitweg ziet. Politiewagens staan in een U-vorm rondom hem opgesteld met de deuren open. Hij is moe van weglopen, verstoppen, graven. Zijn grote handen hangen vol zand en hij ziet de agenten gebaren naar hem maken. Ze roepen instructies. Onhoorbare woorden, maar toch daar - in zijn dromen is het altijd stil. Even nog een aarzeling. In zee, zwemmen, getroffen worden door kogels. Of verdwijnen, met de ogen dicht. De winterzon schijnt laag over de dijk. Naar een gedroomde zon staren doet geen pijn. Trage bewegingen in zijn richting, de mannen duwen hem tegen de grond. Hij wil niet meer lopen. Het natte zand tegen zijn kaak voelt als een verlossing. Het dichtklappen van een boek met harde kافت. Pats, gedaan. Hij haat zand in zijn mond. Hij ziet een meeuw laag overvliegen. Zijn droom is altijd dezelfde, geen lijk, maar een vogel.

Meryem legde het apparaat neer en klikte de twee gespen achteraan de stoel los. Ze slefte naar een van de bewakers toe. Goedkope schoenen, comfortabel zonder stijl. Ze sprak zacht, bijna onhoorbaar. 'Hij kan weg, ik ben klaar'. Hij ging voor Dimitri staan. Zijn schoenen leken uitgerust met tapdanzolen, ze klakten op de betegelde vloer. Dimitri zag de man neerkijken, een vrolijk gezicht maken, alsof in de stoel een baby zat die vermaakt moest worden.

'Zo, je ziet er weer piekfijn uit, Dimitri.'

In zijn fantasie droeg de man geen uniform, maar droeg hij een hoge hoed, een goochelstok en stond hij voor een zaal uitzinnige kinderen die hem gekke dingen wilden zien doen. De lamp sneed het silhouet van de bewaker uit de witte omgeving.

De riemen rond zijn enkels en polsen werden nu ook losgemaakt. Onder de groene beschermmantel die om zijn nek spande, schraapten de handen als klauwen in de leuning van de stoel. Met het bevrijden van de handen keerde hij de lange nagels waaronder zich wat vuil had opgehoopt naar boven, als een spelende kat. Op de polsen een tatoeage: drie zessen die vanuit een punt in het midden naar buiten krulden. Uniformman boog zich voorover en nam Dimitri vast bij de schouders alsof hij hem wakker wilde maken uit een diepe slaap. 'Sta eens recht.'

Hij keek hem strak in het gezicht - de belichting en een verloren schaduw tekenden zijn ogen als twee zwarte vlekken te midden van zijn bleke gelaat, een boeventronie.

'Ik danste niet.'

'Zal best. Kom.', sprak de bewaker.

Terwijl Dimitri rechtstond, keken ze elkaar recht in de ogen. De man nam hem bij zijn armen als een kind dat uit een buggy wordt gehaald en zette hem rechtop. Schuchtere ogen keken terug, als een hulpeloos dood gewicht. Hij voelde iemand hem uitlachen.

Hij werd weggeleid. Dimitri schuifelde naar de deur. Hij werd vastgenomen bij de arm en de kappersruimte uitgeleid. Eens voorbij de rij wachtenden in de gang, versnelde de pas. De gang leek Dimitri smaller dan toen hij hier voor het eerst werd doorgeleid. Hij keek door het enige raam dat niet met plastic folie mat was gemaakt. Er werd zacht in zijn arm geknepen om hem aan te sporen door te lopen.

Door dat ene raam zag hij de buitenwereld, een kleine gemeente aan de rand van de stad.

Aan de gevel van een van de huizen achter het park hing een enorm spandoek. 'D! Dood voor moord'.

Het was een modern huis met een plat dak, een grote tuin en een terreinwagen voor de deur. Een soort witgelakte Spaanse villa. Door de glazen lichtstroken zag hij wat moderne kunst. Hij keek enkele seconden naar het huis en het spandoek.

'Je bent beroemd, jongen.' Hij werd nu onder zachte dwang weggetrokken van het raam. Terug in zijn cel is de muziek verdwenen, vervangen door het kabaal van sluitende deuren, haastige stappen door de gang, roepende patiënten. Dimitri legt zich neer op zijn bed. Hij denkt aan het huis en haar bewoners. Waarschijnlijk een net gezin. Onwillekeurig vroeg hij zich af wat ze zouden eten vanavond, welke studies de kinderen deden. En of ze huisdieren hadden. Twee katten en een hamster voor de kleinste. Een vader die de kranten gelooft. Die veel tv kijkt, duidingmagazines, opinies en debatten. Om 'op de hoogte te blijven'. Die op zijn draagbare computer - van het werk - het internet afspeurt naar informatie over hem. Over haar. Een vader die niet weet hoe het voelt iemand te verliezen, zeker niet door eigen hand. Dimitri sluit zijn ogen. Hij kijkt naar de immer dansende vlekken en hoort opnieuw de muziek. Duizenden dominosteentjes vallen om. Hij rolt op zijn zij en ruikt de restanten van het gedwongen kappersbezoek.

Hij knijpt zachtjes doorheen het textiel van zijn mouw, in het handvat van een schaar. ■

Joris Lenstra

Schemergebieden

DE QUEEN VAN BALTIMORE

Eens komt de Rolls Royce ons allemaal ophalen
in de jongste nacht.

Eens trekt zijn zware motor ons allemaal
over de te krappe tweebaanswegen

langs neonlichten & het zaterdagavondpubliek
waar fotografen verbaasd de lens opheffen.

Maar daarvoor is er het verveeld wachten
in wegrestaurants & op motelkamers

in nachten doorgebracht met jezelf
op de bedrand van een zenuwinzinking.

Zij is de winnaar in Baltimore.
Niemand is er mooier dan zij.

Als een stier snuift de Rolls hoorbaar onder haar.
Zij duikt gillend op uit het autodak.

Ze is extatisch als een president
vooraan de karavaan van haar wildste dromen.

Het is alsof ze zegt:
Hij is voor ons allemaal gekomen.

KNAPZAK VOL MET DROMEN

Je hebt lang genoeg gewacht.
Het is nu tijd om weg te gaan.

Haal alles van waarde op
en vouw dan je zakdoek open

Leg het er één voor één op
en werp de rest resoluut weg.

Vouw de vier hoeken samen
en knoop ze stevig om je stok.

Je hebt te lang binnenin
deze holle ruimte geleefd.

Sta op en ga naar de dood
met je knapzak vol met dromen.

OP MIJN VIJFENTWINTIGSTE

Op mijn vijfentwintigste leefde ik in Parijs.

Ik moest er iets doen dus ging ik filosofie studeren en schreef gedichten.

Ik publiceerde een bundel die nergens over ging.

De critici prezen het gedurfde taalgebruik en de diepgravende inzichten.

Ik wist niet wat ik las.

Op mijn vijfentwintigste heb ik mezelf ontoerekeningsvatbaar verklaard.

Dat was de meest logische keuze.

Ik wilde het grootser aanpakken en richtte een cabaretgroep op.

We waren oprecht en bespotten de hele wereld.

Niemand wilde ons zien, we werden nergens geboekt.

Ik smeekte mijn vrienden de critici om mij weer bekend te maken.

Ze gaven geen kik en lieten mij stikken.

Ik droomde van zelfmoord en werd iedere ochtend teleurgesteld wakker.

Op straat besprak ik met mezelf dat de hemel groen moest, het bloed blauw en dat alle daken naar Hades moesten wijzen.

Ik werd Père Lachaise uitgeworpen, toen ik van plaats wou ruilen met Jim.

Het was allemaal één groot misverstand.

Op een dag ontdekte ik dat ik geen woord Frans sprak.

Op mijn zesentwintigste had niemand nog van mij gehoord.

Peter Theunynck

Robotfoto van het 'lyrische ik' uit *Stamboom* van René Hooyberghs

Bijna een halve eeuw hebben we moeten wachten op nieuw werk van René Hooyberghs. Zijn vorige bundels dateren van de jaren zestig van de vorige eeuw: *Rond Zijn* (1964) en *Geboren worden* (1965). In een toelichting op pagina 55 van *Stamboom*, zijn derde bundel, draagt Hooyberghs een paar verklaringen aan voor dat langdurige zwijgen. De 'omzwervingen van de rusteloze' en 'het slopende van het materiële' hebben hem al die tijd van de schrijftafel weggehouden.

Als metafoor voor rusteloosheid duikt het beeld van de slapeloosheid in *Stamboom* op als een soort leitmotiv. In het gedicht 'Naast me. II' wonen 'het slapeloze' en 'de rusteloze' onder één dak. De onrust kan slechts bedaard worden door de slaap, maar die slaap kan de dichter niet vatten. Hij doet mij op dat vlak denken aan het hoofdpersonage uit het gedicht 'nar' van Hans Groenewegen:

nar

*en de nar die was gaan slapen kon niet slapen
dus stierf hij maar en kon niet sterven*

*de nar die niet sterven kon en niet kon slapen
stond op om aan het werk te gaan en terwijl*

*de mensen in slaap werden gebracht en sliepen
en stierven, werkte hij door, terwijl de mensen*

*gingen slapen en stierven, uit sterven gingen
en sliepen, werkte hij door, terwijl de slaap*

*die hem overmand had hem niet overmande
werkte de nar door alsof hij haar vatten kon*

Veel beroemde dichters en kunstenaars leden of lijden aan slapeloosheid en bespelen dit thema in hun werk. De Vlaming Leonard Nolens heeft het geregeld over die lastige en ontregelende kwaal. In de bundel *Woestijnkunde* luidt dat zo:

Ik ben niet gemaakt om wakker te worden 's ochtends

Met een opgeschoonde kop.

Ik doe alles verkeerd in mijn slaap.

Ook Karel van de Woestijne, Stéphane Mallarmé en James Ensor deden alles verkeerd in hun slaap. Daar lagen ze dan uren van wakker. Van de Woestijne noemt de slapeloosheid van Ensor echter ook het geheim van zijn genie. Ensor vroeg zichzelf ooit af waarom hij zo vooruitliep op zijn tijd. Simpel, dacht Van de Woestijne, Ensors slapeloosheid zat daar voor iets tussen. Opmerkelijk hoe de dichter van *Stamboom* zich, net als Ensor, portretteert als 'de rusteloze die vooruit loopt / op de tijd' (p. 22)

Slapeloosheid heeft gelukkig niet enkel nadelen. Ze biedt ook mogelijkheden. Ze creëert bijvoorbeeld tijd. Tijd die gedood kan worden met lezen. Dat heeft de dichter René Hooyberghs al die jaren gretig gedaan.

Het wordt licht en naast mij

*slaapt ze, vermoedt niets
van wat ons omringt.*

Nu begint het lezen. (p. 24)

Aan alles merk je dat je hier met een belezen en gecultiveerd man te maken hebt: literatuur, schilderkunst, muziek, schoonheid tout court (ook die van vrouwen)... niets ontgaat hem. De dichter Hooyberghs is een wakkere, gulzige kerel. Van Goethe tot Laurence Durrell, van Schubert tot Annelies van Parys, van Lucas Cranach en Caspar David Friedrich tot Panamarenko en Johan Parmentier, van Eva tot de mooiste slagersv-

rouw van Schoten: in *Stamboom* is een man aan het woord die enerzijds zijn klassiekers kent en anderzijds met een niet te stillen honger proeft van wat het hedendaagse leven hem aan lekkers serveert. Om dat allemaal te kunnen overzien moet je vroeg opstaan.

Slapeloosheid, daar had ik het over. Een wakkere kerel noemde ik de dichter. Literatuurwetenschappers zouden me voor deze ongenueanceerde uitspraak op de vingers tikken. Ze zouden erop wijzen dat 'het dichterlijke ik' – de ik die in deze gedichten tot u spreekt – slapeloos is, en dat het een brug te ver is om dat 'dichterlijke ik' zo maar te vereenzelvigen met de auteur. Ik neem dus even gas terug en herformuleer: 'het dichterlijke ik' blijkt in *Stamboom* aan slapeloosheid te lijden.

Wat komen we in deze bundel nog meer te weten over dat fascinerende 'dichterlijke of lyrische ik'? Hij (ja, het is doorgaans wel een man) houdt niet van geblaf: 'de honden roeren zich, maar ver genoeg' schrijft hij (p. 50). Of hij merkt ironisch op 'de honden hebben burens, / dat stoort hen niet, in tegen deel' (p. 48).

Hij is niet tuk op spiegels. Ze zijn zelfs uit zijn huis gebannen (p. 26). Vreemd genoeg houdt hij wel van zijn spiegelbeeld: zijn kleinzoon, die in een ontroerend gedicht in alle talen wordt bezongen. In de taal van het 'lyrische ik' klinkt dat zo: 'Kleinzoon, levend Wonder / Jongen, Man, straks ook Vader./ Spiegelbeeld van mij.' De kleinzoon van 'het lyrische ik', heet Tabbe. Heel toevallig heet des dichters kleinzoon ook zo.

'Het lyrische ik' in deze bundel eet en geniet graag. Het lied dat 'uit kelderkeukens klinkt' fascineert hem (p. 37). Hij likt framboosjes (p. 36) en hij is verslaafd 'aan tafel en bed' (p. 26).

Ondanks de snelheid en gretigheid waarmee hij door het leven raast – merk ook hier een opvallende parallel op met 'het biografische ik' dat in zijn Porsche tegen duizelingwekkende snelheden over de autoroute du soleil naar het zuiden scheurt – , droomt hij van onthaasting. In het ontroerende slotvers 'Envoi' formuleert hij het zo:

*een statige reiger worden
op één been aandachtig*

in het water staren

*nu en dan een visje eten
alle dagen denken*

morgen is het zaterdag.

Vreemde vogels spreken hem aan. In deze bundel komen naast de reiger ook een duiker voor, een kraai, een platgereden mereljong, een raaf, een uil, een adelaar... Ik zou het 'lyrische ik' echter nog met andere vogels willen vergelijken: een spotvogel of een speelvogel. De woordgrapjes en het taalspel spatten soms zo van het blad.

Hij heeft het over een eik van 'eeuwen hout'. (p. 48)

Een natte hond noemt hij een 'weekdier'. (p. 43)

De persoon die 'van wanten weet' blijkt een kenner van handschoenen te zijn. (p. 11)

Hij laat 'Avonduur' en 'Avontuur' met elkaar tangodansen (p. 16) en voert ook het paar 'évenaar' (zelfstandig naamwoord) en 'evenáár' (de gebiedende wijs van het werkwoord evenaren) ten tonele. Daarmee zet hij de lezer graag op het verkeerde been.

Zijn kwalen en problemen weet hij cynisch te relativiseren. Zo noemt hij 'Tinitius' zijn 'hogetonnenmaatje, die zijn talent / met niemand deelt behalve met / zijn gastheer.' (p. 38).

Toch is 'het lyrische ik' geen grote prater, zeker niet als het over de liefde gaat. 'Woorden van liefde mijd ik angstvallig,' schrijft hij 'zinspelen naar een toekomst / al helemaal'. En nog 'Namen noem ik nooit, / de uwe mompel ik slechts op verzoek.'

Hoewel hij zich stoer en rebels voordoet en 'iedere toegeving / aan conventie of gezond verstand' weigert, blijkt hij in essentie een klein, kwetsbaar jongetje te zijn gebleven. Een ventje dat een grote behoefte voelt aan tederheid en koestering. Hij hunkert naar de geuren van 'ambre solaire' en warme melk uit zijn kinderjaren, zo staat te lezen in het aandoenlijke gedicht 'Moeder'. Hij heeft behoefte aan 'een schoot / die hem gedooft, troost biedt / aan zijn ongedekte rug'. Hij zoekt 'een schild van vrienden' om zich tegen de bedreigingen en de onzekerheid van de

boze buitenwereld te beschermen.

Laten we, beste lezer, 'een schild van vrienden' vormen omheen dit 'lyrische ik' en de bedenker ervan. Laten we zijn 'ongedekte rug' beschermen, zijn gebreken met de mantel der liefde bedekken en hem koesteren voor het talent waarmee hij de zee bijvoorbeeld (door de ogen van een hond) beschrijft als 'beenderloos / onbijtbaar grijs' en de jeugd als 'een tijd van komen'. Dan hoeven we misschien geen halve eeuw meer te wachten op zijn volgende bundel. ■

Neerslag van een korte toespraak bij de voorstelling van de bundel Stamboom van René Hooyberghs in galerie De Zwarte Panter in Antwerpen op donderdag 19 mei 2011.

Rubén Darío

Blauw

Een selectie uit Azul van Rubén Darío
in vertaling door Johan Clymans

OVER DE WINTER

Bij koude uren, kijk ik naar Caroline.
Half opgerold, rust ze in de leunstoel uit,
omzwachteld in haar sabelbonte japon
bij het vuur, dat brandt in de salon.

De frêle, witte Angora leunt op haar; fijn
liefkoost zijn snuit de jurk van Alençon,*
dichtbij de vazen van Chinees porselein
verhuld achter een scherm van Japanse zijde.

Met subtiele gebaren overvalt haar een zoete droom:
ik treed binnen, zonder geluid; doe mijn jas uit, grijs;
en wil haar gezicht kussen, roze en wonderschoon

als een roze roos, een Franse leliebloem die rijst.
Zij opent haar ogen, kijkt me aan met een glimlach,
en dan valt zacht de sneeuw, uit de hemel van Parijs.

DE INVIERNO (vertaald als 'Over de winter')

En invernales horas, mirad a Carolina.
Medio apelotonado, descansa en el sillón,
envuelta con su abrigo de marta cibelina
y no lejos del fuego que brilla en el salón.

El fino angora blanco junto a ella se reclina,
rozando con su pico la falda de Alencón,
no lejos de las jarras de porcelana china
que medio oculta un biombo de seda del Japón.

Con sus sutiles filtros la invade un dulce sueño:
entro, sin hacer ruido; dejo mi abrigo gris;
voy a besar su rostro, rosado, y halagüeño

como una rosa roja que fuera flor de lis.
Abre los ojos, mírame con su mirar risueño,
y en tanto cae la nieve del cielo de París.

* Stad bekend om haar borduurwerk

LENCONTE DE LISLE*

Met de eeuwige muzen doorkruis je het land
soeverein, onder de zucht van weidse bevlogenheid,
als een hoogmoedige radja die op een Indiaanse
olifant
door zijn koninkrijk, van storm naar klank rijdt.

Jij vervat in je gezang, echo's van het waterland;
in je poëzie ziet men, de leeuw en het oerwoud;
ongetemd licht bestraalt de lier die in je hand
een welluidende, krachtige klank ontvouwt.

Van de fakir ken jij geheimen en wisselvalligheden;
de oriënt gaf je ziel oeroude geheimzinnigheden,
legendarische visioenen en Oosters zielegoud.

Je vers wordt gevoed door het sap van de wereld;
waar Ramayaanse pracht je levendige strofe veredelt,
en jij zingt in de taal van het kolossale woud.

LENCONTE DE LISLE (vertaald als Lenconte de lisle)

De las eternas musas el reino soberano
recorres, bajo un soplo de vasta inspiración,
como un rajá soberbio que en su elefante indiano
por sus dominios pasa de rudo viento al son.

Tú tienes en tu canto como ecos de Océano;
se ve en tu poesía la selva y el león;
salvaje luz irradia la lira que en tu mano
derrama su sonora, robusta vibración.

Tú del faquir conoces secretos y avatares;
a tu alma dio el Oriente misterios seculares,
visiones legendarias y espíritu oriental.

Tu verso está nutrido con savia de la tierra;
fulgor de Ramayanas tu viva estrofa encierra,
y cantas en la lengua del bosque colosal.

*Charles René Marie Leconte was een Franse dichter

CATULLUS MENDES

HIJ KAN zich tot een pantser smeden, sterk en hard;
hij kan zijn lans regeren, de teugels van een koning;
zijn spieren van atleet verdragen het harnas, de kracht...
maar in roze monden zoekt hij enkel melk en honing.

Kunstenaar, zoon van Capua, die schoonheid ademt,
zijn penseel het vrouwelijke vlees beroert;
en in een verborgen hoek van lauwe, obscure kamers
aan zijn triomfantelijke roem mirte en rozen voegt.

Hij zingt van versmelting op dat moment van genot,
van kussen, het delirium van de vrouw vol hartstocht,
en in zijn woorden omvat hij geur, ziel, kleur.

Zijn vogel is Venus zelf, de duif, timide.
Griekenland zou hij overwonnen hebben en Rome,
op elk toneel van strijd over kunst of liefde.

CATULLE MENDÉS (vertaald als Catullus Mendes)

PUEDE ajustarse coraza férrea y dura;
puede regir la lanza, la rienda del corcel;
sus músculos de atleta soportan la armadura...
pero él busca en las bocas rosadas leche y miel.

Artista, hijo de Capua, que adora la hermosura,
la carne femenina prefiere su pincel;
y en el recinto oculto de tibia alcoba oscura,
agrega mirto y rosas a su triunfal laurel.

Canta de los oaristas el delicioso instante,
los besos y el delirio de la mujer amante,
y en sus palabras tiene perfume, alma, color.

Su ave es la venusina, la tímida paloma.
Vencido hubiera en Grecia, vencido hubiera en Roma,
en todos los combates del arte o del amor.

Paul van Weel

Uitzicht op later

UITZICHT

Binnenkort ga ik op zoek
naar hoger gelegen gebied
met uitzicht op zee
om aan gewauwel te ontsnappen
en de komst van het wassende water
een warm welkom te heten, voordat
de meute zich in beweging zet en massaal
aan het vluchten slaat. Elkaar vertrappend
voor een veilig heenkomen
in de heuvels met uitzicht op zee.

WEEMOED

In dit landschap dat ik niet herken
rijdt 's nachts de trein op een donker spoor
en verdwaal ik overdag langs wegen en velden
De lege boerderijen in hoek en bocht waar
niemand meer hoopt, naar een verlaten dorp
ginder achter de bomen. Het water in de sloot
dat nog rest zal nooit meer stromen. Hier trekt
het leven weg en staar je naar zomers lang
de avonden waar je stil nog van hoopt maar
het wordt later en later.

DEZE PEN

Deze pen is geen troonsbestijging, een manziek verhaal.
De wereld dwingt zich in de inkt. Dit lastenboek leest
haaks, wordt urbi et orbi geschreven.

O donker, zo zoet, en lyrisch schrijft dit mierennest zich
in deze stelling, in steigers tot een wiebelding. Het gelip
verstelbaar geletter, te kauwen tot een fijn te slijpen steen.

Zo nu en dan zo eenzaam onder deze weerloze lijkwade,
misbaar in de branding van een bezette ruimte op het minst
begane pad, de afslag naar een jarenlange inleiding.

Het zicht van dit landschap draagt het eeuwenoude koren.

IN SCHIPPERSSTAD

't is stil in schippersstad
In 't rode licht
slaperig soezen
's zondagsochtend
de heren
thuis aan 't ontbijt
of in lichaamloze
kerk
zij leest
schaars de tijd
op andere dagen
schaarser nog
dan kledij

't is stil in schippersstad
lezend
bij een dwaallicht
langs de stroom.

Thierry Deleu

Chaos

7

De dichter wettelijke erfgenaam
van goddelijke verbeeldingskracht
dit is zijn geboorterecht zijn
poëtisch vermogen. Hij is in staat

tot creëren van ideale
schoonheid. Dichters hebben een geheime
geschiedenis, hun traumatisch verleden,
hun relatie met fijnbesnaarde

intelligentie en ongebreidelde
creatie. Ik ben geen haar beter,
ik leef in dynamisch evenwicht
met de natuur, wil die link niet kwijt.

10

's Nachts word ik verscheurd, keer terug
naar de dag, kruip onder mijn bed, bid,
tot de kleine wezens verdwijnen,
dit is leven boven het maaiveld

van verbeelding en angst, metafoor
van idee-jagen, dit is eten
en drinken, kunst die neerdaalt uit de
hemel het gebied waar platonisme

schittert en straalt. Zei Plato niet dat
het Goede het Ware was en dat
beide Mooi zijn? Ik voel de kracht tot
in mijn botten, chaos is opslagplaats

van schoonheid, geen wanorde te bespeuren,
geen tijd en ruimte, orde op
ingebiede verwarring. Ik voel
de kracht in mijn letterlijke droom.

11

Lezer, we bevinden ons op een
rauw en ruw plateau, jij maakt jouw masker,
ik het mijne, jij ontwerpt jouw droom,
ik de mijne, samen staan wij op

hetzelfde stukje onroerend goed,
langs onze huizenhoge dromen
loopt een kronkelend geestespad,
wij creëren soorten realiteit.

Is dit geen fijn gevoel van omvang
en vorm? Deze middag stapel ik
mijn dromen op en jij? Ineens merk ik
het: jij bent van divine signatuur.

17

Verbeelding is platonisch omgaan
met woorden in stijgende en
dalende beweging, het woord
wordt vleselijk mens hoe hij probeert

vergeefs chaos te doorboren
te temmen in model te gieten.
De dichter verzandt in orde
wordt alchemist magiër bron

van tegenstellingen warhoofd
spaart bliksem op in gapende
leegte, hij waant zich god in 't
diepste van zijn galmen en geuren.

Jelle van de Vijver

DE REIGER

De reiger vliegt alsof hij geen
zin heeft
Hij wappert traag met zijn vleugels alsof het
geen zin heeft

Hij is een terughoudende vogel
Zijn nek is geplooid, alsof hij niet te ver
in de toekomst wilt kijken

Hij vindt zichzelf niet belangrijk genoeg
Zijn kleur is grijs, alsof hij niet te veel
op een vogel wil lijken

Als hij kon spreken, zou hij zwijgen
Aan de kille oever staan, kikkerprikken
En verveeld
langzaam
opstijgen

De reiger is te groot naar zijn zin
Hij gunt andere vogels de veren
En gunt mooiere vogels de kruin

De krijger van de traagheid, vervaagt
nog levend, hij lijkt een gravure
Hij wil slechts rustige uren, hij vraagt
helemaal niets van de vijver

Argwanend scheelkijkend, misplaatste ijver

De reiger vliegt alsof hij is weggejaagd
Alsof hij met tegenzin moet gaan
De reiger vliegt alsof iemand hem heeft gevraagd
Heel erg vroeg
op te staan

Onze abonnees in het voetlicht

Peter HOLVOET-HANSSEN, Bert BEVERS en Frank DE VOS schreven samen het gedicht 'De inwijkeling'. Het gedicht werd op metalen platen gedrukt, die werden bevestigd aan een betonnen constructie in de Schelde naast de aanlegsteiger van het veer Hoboken-Kruikeke.

Michaël VANDEBRIL (redactie) en Guido LAUWAERT (nawoord) stelden een poëtische verzamelbundel samen n.a.v. de vijfde editie van de legendarische Nacht van de Poëzie: De Bezige Bij/Antwerpen, 120 blz., 19,95 euro.

Y. M. DANGRE is met zijn dichtbundel *Meisje dat ik nog moet* de enige Vlaming geselecteerd voor de jaarlijkse C. Buddingh-prijs.

Op zaterdag 14 mei stelde Reinout VERBEKE zijn debuutbundel (met full-cd) *De achterkant van flatgebouwen* voor in boekhandel De zondvloed te Roeselare.

Op zondag 29 mei werd in Utrecht het poëziedebuut *Landdieren* van Peter W.J. BROUWER voorgesteld. Chrétien BREUKERS leidde de bundel in. Het is een uitgave van Uitgeverij P, Leuven.

Op zaterdag 21 mei werd de verzamelbundel (51 gedichten) *Strandjutter* van Thierry DELEU voorgesteld in het Gemeentehuis van Koksijde. Mark MEEKERS verzorgde de inleiding. Het is een uitgave van Demer Uitgeverij.

De eerste Herman J. Claeysprijs voor poëzie werd in de Antwerpse Groene Waterman uitgereikt: winnaar is Rik De Reeper met het gebalde gedicht *CrapuultjesClub*. Bij de genomineerden kwamen nog Hendrik CARETTE, Bert DEBEN en Joris IVEN in aanmerking.

De première van de kortfilm *De Veer van César* (een symbiose van kortfilm, animatie en poëzie) vond plaats in De Roma te Antwerpen op 30 mei met een buiten de stadsoevers tredend stadsfilmgedicht van Peter HOLVOET-HANSEN.

Frans BOENDERS verzorgde op 1 juni de inleiding van de boekvoorstelling van *Flitsen 1.00* van Christophe de Landtsheer in het Aalsters Stedelijk Museum.

Op donderdag 19 mei werd in galerie De Zwarte Panter te Antwerpen de dichtbundel *Stamboom* van René HOOYBERGHS voorgesteld.

Erik VLAMINCK ontving de provinciale prijs voor letterkunde 2010 voor zijn prozawerk.

Fernand AUWERA ontving de provinciale prijs 2010 voor zijn gezamenlijk oeuvre.

Adriaan RAEMDONCK ontving de cultuurprijs van de Provincie Antwerpen voor zijn tomeloze inzet voor cultuur.

In juni verscheen *Illuminated from within*, poems and art: een Engelse vertaling door John Irons van *Van binnen uit verlicht* met gedichten en plastisch werk van o.a. Marije Kos, Xtime MÄSSER, Roger NUPIE, Hannie ROUWELER, Willie COOLS en GUY COMMERMANN. Het is een uitgave van Demer Press. Zie ook: info@demerpress.be.

Op zaterdag 28 mei stelde Peter BENOY interventies op krantenfoto's en collages tentoon in Klapdorp 48 te Antwerpen.

Charles VAN GISBERGEN stelde aquarellen en grafiek tentoon in het Administratief Centrum van Kortenberg (3 tot 30 juni), alsook in de internationale luchthaven van Antwerpen (juni, juli, augustus).

Van Peter GHYSSAERT verscheen bij uitgeverij Atlas de nieuwe dichtbundel *Ezelskraakbeen*. Hans Vandevoorde leidde de bundel in op 26 juni. Peter Ghysaert speelde viool en Peter Oerlemans speelde piano.

Van Fernand AUWERA verscheen bij uitgeverij Kraam een nieuwe roman: *Kleurvaste kameleons* is een huiveringwekkende politieke satire.

Bij Demer Uitgeverij verscheen *De kalligrafie van de schreeuw, Marokkaanse dichters en schrijvers*: een bijzondere bundel met gedichten en artikelen vanuit het Frans vertaald door Joris IVEN en Theo DIRIX. Prijs: 18 euro, 112 pp.

Begin september verscheen bij uitgeverij Boekscout de zevende (korte) roman van **Thierry DELEU** *Niets is wat het lijkt*. Prijs: 16 euro over te schrijven op 000-0900214-54 van Thierry Deleu.

Frank DE VOS nodigt uit op een poëziepodium *Dichterlijk met suikerbonen* in café Den Hopsack, Grote Pieter Potstraat 24, Antwerpen.

Op 6 oktober: Parte di pazzi di parole, poëzie van een bevlogen damesgezelschap Ann Tronquo, Ann Van Dessel, Yerna Van Den Driessche, Hilde Vercauteren. Op 14 oktober tentoonstelling Ti Amo van een fotoboek van Frank De Vos en fotograaf Hartmut De Martelaere

Op 17 november: Frank De Vos ontvangt Marleen de Crée.

Van Erik VLAMINCK verscheen bij Uitgeverij Wereldbibliotheek de nieuwe roman *Brandlucht*. Prijs 18, 90 euro, 248 pp. Het boek vertelt het leven van ontwortelde Nederlandse en Vlaamse emigranten die in Canada wonen. Het is een zoektocht naar identiteit, verweven in een verhaal met onverwachte afloop.

Info betreffende voorstellingen boek: promotie@wereldbibliotheek.nl.

Op 9 september ging *Sartre zegt sorry* in première, filosofisch kamertheater, een historische ontmoeting tussen Jean-Paul Sartre en Laura van Dolron, in Het Zoekend Hert, Koninklijkelaan 43, 2600 Berchem.

Bij Uitgeverij Demer verscheen *Voor wie men knielt en opstaat, haiku's over beroemdheden*, met haiku's van o.m. Joris IVEN, Guy COMMERMANN, Wim MENHEER, Xtine MÄSSER, Mark MEEKERS, Bert BEVERS en Hannie ROUWELER. ■

Medewerkers herfstnummer 112

JAN BAPTIST – vertaalt uit het Deens (Jan Sonnergaard, H.C. Andersen, Elsebeth Egholm, Niels Hav, Steen Steensen Blicher), publiceerde ook leerboek Deens voor Nederlandstaligen.

FRANS BOENDERS – filosoof, dichter, producent radio- en tv-programma's, Arkprijs van het Vrije Woord, tibetoloog, literatuurcriticus.

JOHAN CLYMANS –publiceerde poëzie in *Gierik & NVT*, *Vlaanderen*, *En er is*, *Van nu & Straks*, won twee jaar op rij de Aarschotse cultuurprijs.

RUBEN DARIO – bijna vergeten Nicaraguaanse dichter.

WOUTER DE BROECK – debuteert met kortverhaal in *Gierik & NVT*.

THIERRY DELEU – publiceerde gedichtenbundels, romans, essays, biografieën (over Guy Van Hoof), bloemlezingen, stichtte uitgeverij Het Schaap, literair tijdschrift *Boulevard*, recent: *Helvetiaanse Verzen* (2009) en *Niets is wat het lijkt* (roman, 2011).

CHRIS DE VALK – publiceerde poëzie in *Dichter, Iambe, Open Deur, Knipselkrant, Opspraak*, recent verscheen *Dichter op de huid*, 2007: opvoering *De Narrenslee* (spiritueel muziektheater).

FRANK DE VOS – historicus, bachelor wijsbegeerte (KUL), dorpsdichter Doel (2009), dichter, organiseert poëziepodia, brengt liederen onder de naam Quirilian, publiceerde in 2010 *aRtivistisch manifest*.

EWALD GRAF –levensgenieter woonachtig in Rotterdam, publiceerde in *Krakatau, Verlaine, Gierik & NVT* en laat zich inspireren door droogbloembinden, de heerlijke dingen van deze mooie wereld en zijn reuzenschnauzer Bennie.

REMI HAUMAN – medewerker Nederlands Omar Khayyam-genootschap, publiceerde in *Deus ex Machina, Streven, Tzum* en in *De Islam. kritische essays over een politieke religie* (2010).

NIELS HAV – zie pagina 49.

GIOVANNI LALEMAN – maatschappelijk werker en socioloog, debuteert met kortverhaal in *Gierik & NVT*.

JORIS LENSTRA – schrijver, dichter, vertaler, voorzitter stichting *nadorst*.

ANNMARIE SAUER – vertaalt toneel en poëzie, publiceert literaire non-fictie over Zuidwesten van VSA, publiceert poëzie in literaire tijdschriften, was redactielid van *Gierik & NVT*, noemt zich auteur voor de vrede.

BENNIE SPEKKEN – publiceerde in *De Brakke Hond, Opspraak, Krakatau*.

PETER THEUNYNCK – dichter, voor de bundel *Man in Manhattan* ontving hij in 2005 de Gerard Michiels Poëzieprijs + nominatie van de KANTL, publiceerde in diverse literaire bladen en in 2010 verscheen een bibliografie over *Karel van de Woestijne*, medesamensteller van poëtische bloemlezingen.

MANUEL VAN DEN EYNDE – debuteert met kortverhaal in *Gierik & NVT*.

MERIK VAN DER TORREN – dichter, publiceerde een 10-tal dichtbundels, recent *Sarabande* (2010), publiceerde in *Mens en Gevoelens, Gierik & NVT, Opspraak, Nyade, Lava*; hij organiseert literaire podia, vanaf 2010 de literaire middagen in Parooltheater (Amsterdam).

JELLE VAN DE VIJVER – studeert taal- en letterkunde aan de Universiteit Antwerpen, 20 jaar.

ERIK VAN MALDER – publiceerde de roman *Maité*, enkele dichtbundels, medeoprichter van *Gierik & NVT*, copywriter, publiceerde poëzie en verhalen in *Gierik & NVT*.

PAUL VAN WEEL – journalist en fotograaf te Amsterdam.

BRYAN WALTERS – zie pagina 41.

TIM RENE WOUTERS – houdt van taal, geeft les, vertaalt, is freelance journalist, debuteerde in *Gierik & NVT*.

MARC ZWIJSEN – coördinator lerarenopleiding Artesis Hogeschool Antwerpen – KASKAntwerpen, schrijft en publiceert sonnetten, redactielid *Gierik & NVT*, samensteller verzamelbundel *Dichter bij Gierik* (95 Gierikdichters, 123 pp., 2010).

Over onze gastillustrator John Van Oers

Sommige mensen hebben dat. Je geeft hen een potlood en ze kunnen tekenen. Je geeft hen een bal en ze staan onmiddellijk in de eerste ploeg. Er fluit een vogel en je krijgt een gedetailleerde beschrijving van de exotische vogel die zich onzichtbaar ergens in een nabijgelegen boom bevindt.

Zijn brede nieuwsgierigheid vertaalt zich ook in zijn werk. John Van Oers is naast beeldhouwer ook maquettebouwer, fotograaf, decorbouwer voor theater - film en een verdienstelijke biljarter.

Hij prutst, knutselt en giet bronzen beelden. In zijn materiaalkeuze kan zowat alles. Een object trouvé kan evengoed gehanteerd worden als het klassieke 'Op het marktplein standbeeld'.

Hij durft anekdotiek te hanteren, maar deze wordt onderworpen aan stillering. Kijk je naar zijn werk dan word je gecharmeerd door zijn onbevangen eerlijkheid. Het zijn autobiografische sculpturen/installaties. Zij verwijzen naar belevingen die hem door de schoonheid in een soort van extase brengen. Het is niet enkel het fotografisch beeld dat hem boeit, maar de combinatie met zijn handeling op dat moment. Zijn doen en laten in die omgeving maakt het voor hem indringend en onvergetelijk. Het zijn die herinneringen die wij vaak omschrijven als weet je nog toen we.....

Deze mijmeringen gaan niet altijd over schoonheid, vaak verwijzen ze naar momenten van angst, ergernis en lelijkheid. Weet je nog toen onze tent onderliep, weet je nog toen het buiten stormde en de stroom uitviel.

Bij John Van Oers vertaalt zich dat in sculpturale 'crime scenes', gedramatiseerde landschappen en gestileerde rampen. Zo wordt een kettingbotsing geromantiseerd. Zijn eigen auto staat mee in de kijkfile te genieten van de ramp. In een stoer vliegvisaferaal heeft hij beet terwijl de andere vissers wanhopig over het wateroppervlak turen. Met veel plezier zal hij vertellen wie hij is en wie de andere. Deze 'papa kijk dan naar mij'-taferelen hebben iets jongensachtig. Het zijn esthetische landschappen, die bij een tweede lezing een verborgen verhaallijn prijsgeven.

Aan zijn speelse manier van werken mag het publiek deelnemen. Het resultaat is soms een soort bouw pakket. De kijker mag ingrijpen, kan afhankelijk van zijn gemoedstoestand de scène aanpassen. Een rivier die uit zijn oevers dreigt te stromen, kan vervangen worden door een vredig kabbelend riviertje. Zijn verzonnen scenario's zijn niet eenduidig, ze kunnen worden herschreven door de toeschouwer.

Deze pretentieloze taferelen doen ons mijmeren en maken nieuwsgierig. We willen de aanleiding en het vervolg weten, maar die krijgen we niet.

Peter Boelens, artistiek leider van Theatergezelschap 'Bad van Marie'.

John Van Oers is docent aan de Gemeentelijke Academie voor Schone Kunsten van Arendonk. Hij maakt decors en rekwisieten voor tv en theater. Hij ontwerpt maquettes en werkt samen met modeontwerpster Maureen De Clercq, hij is laureaat voor de realisatie van een kunstwerk voor het nieuwe gebouw van VAGGA (Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg) te Antwerpen.

Hij stelde tentoon in Namen, Dilbeek, Maastricht, Kortrijk, Peer, Beveren, Gent, Antwerpen, Arendonk, Harelbeke, Eeklo,

Hij realiseerde de bronzen buste van Armand Preud'homme, professor J. Stinissen en Pieter Breugel de Oude te Peer.

John Van Oers – Borsbeekstraat 15, 2140 Borgerhout, tel: 03-237.06.99 en 0488-477.287

e-mail: john.vanoers@telenet.be

www.fienenjohn.blogspot.com